

”Se oli tosi hyvää aikaa se tukiasumisen aika, silloin oli jotenki kaikki hyvin”

Kokemuksia tukiasuntotoiminnasta Kotkassa nuorten kertomana

Hanna Keisa 0486145

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityön maisteriohjelma

2020

Tiivistelmä

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Työn nimi: ”Se oli tosi hyvää aikaa se tukiasumisen aika, silloin oli jotenki kaikki hyvin” – Kokemuksia tukiasuntotoiminnasta Kotkassa nuorten kertomana

Tekijä: Hanna Keisa

Koulutusohjelma /oppiaine: Sosiaalityön maisteriohjelma

Työn laji: Pro Gradu -työ

Sivumäärä: 72s. + 4 liitettä

Vuosi: 2020

Tutkielman aiheena oli selvittää tukiasuntoprosessin läpikäyneiden ja siinä vielä mukana olevien nuorten aikuisten kokemuksia tukiasumisesta sekä kuvata muutosta nuorten hyvinvoinnin ulottuvuuksissa aikajänteellä tukiasuntotoiminnan lähtökohdista nykyhetkeen. Lisäksi haluan selvittää, miten nuoret haastatteluhetkellä suhtautuvat aikaisempaan toimintaansa. Tukiasuminen on Kymenlaakson sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymän alaikäisille nuorille tarjoama palvelu, jonka tarkoituksena on vähentää kuntayhtymän ulkopuolisia laitossijoituksia kotiin vietävällä tuella. Toimintaa on tarkoitus laajentaa koko kuntayhtymää koskeväksi ja kiinnostusta on ollut nuorten kokemuksista.

Tutkielmassa haastateltiin yhdeksää tukiasumisprosessin läpikäynyttä täysi-ikäistä nuorta. Aineistoa analysoitiin teorialähtöisesti sosiaalityön hyvinvointiteorian mukaisesti. Teoriasa hyvinvoinnin ulottuvuudet on jaoteltu fyysis-aineelliseen, kielellis-sosiaaliseen ja psyykkis-henkiseen ulottuvuuteen ja jokaisessa ulottuvuudessa olemisen, tekemisen ja omistamisen tasoille. Aineistoa analysoitiin luokittelemalla sitä teorian mukaisesti mainittuihin yhdeksään soluun.

Haastatellut nuoret saivat tukiasuntojen sosiaaliohjaajalta tukea paitsi käytännön asioissa, myös yksinasumiseen ja aikuistumiseen liittyvissä tuntemuksissa. Nykyhetkessä nuoret katsoivat tukiasumista jopa useiden vuosien taakse ja pohtivat tukisemisen aikaista suhtautumistaan annettuun tukeen. Haastateltujen kertomuksista saattoi päätellä heidän kasvattaneen sosiaalista ja henkistä pääomaa kokemuksiansa myötä ja armollisuutta itseä kohtaan. Nuoret kokivat, että tukiasuminen ja työntekijän välittävä suhtautuminen oli henkistä kasvua tukeneet. Haastatelluilla oli myös lähtötilannetta vakaammat olosuhteet elämässään. Seitsemän yhdeksäksi nuoresta oli haastatteluhetkellä työelämässä ja piti senhetkistä elämäntilannetta mielekkäänä.

Tukiasuntotoiminta näyttäytyi haastatelluille nuorille tärkeänä aikana heidän elämässään. Tutkielma toi kuuluville tukiasuntoluokkien kokemukset ja kehittämisehdotukset, mikä on merkittävää toiminnan kehittämisen kannalta. Tukiasuntotoiminnassa käytettävästä ratkaisukeskeisestä ja dialogisesta työskentelytavasta tulisi ottaa mallia laajemminkin sosiaalityön kentällä haastavissa tilanteissa olevien kanssa työskentelyssä, koska sen nähtiin nuorten hyvinvointia lisäävän.

Avainsanat: tukiasuntotoiminta, nuoret, hyvinvointi, ratkaisukeskeisyys, mielenterveys

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	1
2	TAUSTAA TUTKIELMALLE	4
2.1	Tarvetta tukiasumiselle ja tuen tarjoamisesta kansainvälisesti	4
2.2	Tukiasuntotoiminnan tutkimus Suomessa	9
2.3	Tukiasuntotoiminnan prosessi ja työskentelytapa	10
3	TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	14
3.1	Hyvinvoinnin osa-alueita	14
3.2	Ihminen toiminnallisena olentona	15
3.3	Syrjäytymisriski ja päihde- ja mielenterveysongelmat	17
3.4	Ratkaisukeskeisyys, dialogisuus ja vastavuoroisuus	19
4	TUTKIELMAN METODOLOGIA	23
4.1	Tutkimuskysymykset ja rajaukset	23
4.2	Aineiston kerääminen	24
4.3	Aineiston analysointimenetelmät	27
4.4	Tutkimuseettiset kysymykset	28
5	TULOKSET	33
5.1	Hyvinvoinnin ulottuvuudet ennen tukiasumista	33
5.1.1	Fyysis-aineellinen toiminta	33
5.1.2	Kielellis-sosiaalinen toiminta	35
5.1.3	Psyykkis-henkinen toiminta	36
5.2	Hyvinvoinnin ulottuvuudet tukiasumisen aikana	41
5.2.1	Fyysis-aineellinen toiminta	41
5.2.2	Kielellis-sosiaalinen toiminta	45
5.2.3	Psyykkis-henkinen toiminta	48
5.3	Hyvinvoinnin ulottuvuudet tukiasumisen jälkeen	50
5.3.1	Fyysis-aineellinen toiminta	50
5.3.2	Kielellis-sosiaalinen toiminta	53
5.3.3	Psyykkis-henkinen toiminta	56
5.4	Kehittämisehdotuksia	59
6	POHDINTA	61
	LÄHTEET	70
	LIITTEET	73

Kuviot

Kuvio 1. Ihmisen toimintajärjestelmän osa-alueet Pauli Niemelää (2014, 161) mukailten

Kuvio 2. Tukiasumisen taustatilanne

Kuvio 3. Suhtautuminen tukiasumiseen

Kuvio 4. Nuorten opintojen valmistuminen

Kuvio 5. Tunteet tukiasumisen aikana

Kuvio 6. Nykyiset tutkinnot ja työllistyminen

Kuvio 7. Tukiasumistoiminnan kehittämisestä

1 Johdanto

Nuoret aikuistuvat tänä vuonna erilaiseen aikaan kuin edellisenä tai sitä edeltävinä vuosina. Susanna R. Curry ja Laura S. Abrams (2015, 145) ovat artikkelissaan tuoneet esille yhteiskunnan muuttuneet odotukset ja roolit, joita erityisesti haastavista tilanteista itsenäistyvät nuoret kohtaavat. Heidän mukaansa siinä missä verrokkiryhmä saa läheisiltä asumiseen liittyvää ja taloudellista tukea, ovat sijoituksesta itsenäistyvillä nuorilla edessään matalapalkkaisuutta, työttömyyttä ja epävarmuutta. Tästä syystä on nuorille tarjottavien palvelujen pysyttävä mukana tarjoten kyseisen ajan ilmiöihin vastinetta. Tässä ajassa esille nousevat niin koulunkäynnin kuin mielenterveyden ja päihteidenkäytön haasteet. Erityisesti tutkielman valmistumisen aikaan sosiaalisen kontaktien välttämisen ja etäopetuksen myötä.

Peruskoulun käyneiden vanhempien lapsista yli kolmannes jättää jatko-opinnot suorittamatta. Vanhempien toimeentulotukiasiakkuus ennustaa toimeentulotuen saamista kolmella neljäsosalla heidän lapsistaan. Mielenterveysongelmista kärsineistä puolella on taustalla vanhemman toimeentulotukiasiakkuus. (Ristikari ym. 2016, 88.) Myös Nobel-palkittu James J. Heckman (2013, 6, 14–15) toteaa muun muassa vanhemman koulutustasolla olevan vaikutuksesta lapsen kouluttautumiseen. Heckman (mt.) painottaa ei vain oppimisen edellytysten mutta myös sosio-emotionaalisten taitojen merkitystä tasa-arvoisen elämän-edellytysten takaamisessa. Vaikka yhä varhaisemman vaiheessa panostettaisiin lasten ja nuorten tukemiseen, ei tulokset näy täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevien nuorten kohdalla vielä tällä vuosikymmenellä. Eriarvoisuus on pitkään lisääntynyt (Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti 2016) ja siksi yhä enemmän aikuistumisen polulla on tukea tarvitsevia nuoria. Kiinnostusta tähän täysi-ikäistyvien nuorten elämänvaiheeseen on, ja muun muassa Suomen Punainen Risti yhdessä hankekumppaneineen kokoaa itsenäistyvien nuorten näkemyksiä auttamiskäytäntöjen kehittämiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi (Aikuistumisen kiemurat tutkimuksen kohteena 2019).

Kotkassa on vuodesta 2005 alkaen ollut aikuistuvien nuorten tueksi tarjottavana tukiasuntotoimintaa, jota on vuodesta 2019 lähtien kehitetty Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalveluiden kuntayhtymän (jatkossa Kymsote) palveluna. Ensisijaisesti tukiasuntotoiminnan tarkoituksena on purkaa kuntayhtymän ulkopuolisia laitossijoituksia, mutta osa nuorista lähtee tukiasumiseen myös suoraan kotoaan, jolloin sijoitukselta tai lastensuojelun muilta toimenpiteiltä voidaan välttyä. Tukiasuntotoiminnassa nuorelle etsitään oma asunto, kalustetaan asunto yhdessä nuoren kanssa ja tuetaan nuorta kotikäynneillä nuoren valmiuksien

ja tarpeiden mukaan, yhteistyöverkoston kanssa työskennellen. Alaikäiset nuoret tarvitsevat tiivistä tukea siirtyessään pitkien sijoitusjaksojen tai ristiriitatilanteiden takia kotoa itsenäiseen asumiseen. Curry ja Abrams (2015,143) kuvailevat artikkelissaan myös, että sijaishuollon jälkeen itsenäistyvillä on usein ikäryhmäänsä enemmän hankaluuksia jo perustarpeiden kuntoon saamisessa. Tähän kirjoittajien mukaan sosiaalinen tuki voi tuoda apua. Tiivistä tukea tukiasuntotoimintaan itsenäistyvät nuoret tarvitsevat myös sen takia että ovat vielä alaikäisiä ja lain silmissä lapsia. Varsinainen tukiasuntotoiminta päättyy nuoren täysi-ikäistyessä. Tuki jatkuu kuitenkin tapaamisina ja yhteydenottoina nuoren tarpeen mukaan vielä vuosia.

Tukiasuntotoiminta on toteutunut Kymssotessa vain Kotkan alueella ja palvelua ollaan laajentamassa vuodesta 2020 alkaen koko kuntayhtymää koskevaksi. Taustalla on paitsi tukitoimien laajentaminen tasavertaiseksi koko kuntayhtymän alueelle, myös säästötavoitteet. Kotkan aikana tukiasumisella on laskettu saatavan merkittäviä säästöjä ulkopuolisten laitossijoitusten lyhentymisellä. Tukiasuntotoiminnan prosessin läpikäyneiden nuorten kokemuksista on organisaation sisällä oltu jo vuosia kiinnostuneita. Tukiasuntotoimintaa ei ole alaikäisillä toteutettuna laajasti käytössä. Suomessa useat yritykset sekä kunnat tarjoavat tukiasumista lastensuojeluasiakkuuden jälkeen, mutta valtaosa palveluista on tarkoitettu vasta täysi-ikäisille. Alaikäiset nuoret eivät siirry tukiasumiseen helposta tilanteesta. Usein taustalla on perheen tukemista kotiin vietävillä palveluilla, vanhempien päihde- ja mielen-terveysongelmia, nuorten vastaavia omia haasteita sekä näistä ja muista syistä johtuvia käytöspulmia ja sijoituksia. Toisin kuin monessa kohtaa nuoren asiakkuuden polkua, tukiasuminen on vapaaehtoista ja vaatii nuoren sitoutumista työskentelyyn. Tutkielmassani kuvailen nuorten tukiasumisen lähtökohtia, tukiasumisen aikaista työskentelyä sekä nuorten elämänvaiheita tukiasumisen jälkeen. Tutkittavista nuorista vanhimmalla on tukiasumisen alkamisesta jo kymmenen vuotta aikaa, ja ajatukset muuttuneet niin elämää kuin aiempia haasteita ja auktoriteetteja kohtaan.

Tutkielmaani haastattelin yhdeksää täysi-ikäistä tukiasumisprosessin läpikäynyttä nuorta ja haastatteluaineiston analysoin teorialähtöisesti. Tutkielman taustalla on hyvinvoinnin käsite, ja teoriana toimii Pauli Niemelän (2009; 2014) sosiaalityön hyvinvointiteoria. Hyvinvointi on monitasoinen ilmiö ja Maritta Törrösen (2012, 11) mukaan henkilökohtainen kokemus. Tutkittujen nuorten kohdalla lähtökohdat aikuiselämän hyvinvoinnin kokemukseen kulkevat monien riskitekijöiden kautta. Käsittelen taustoituksessa niin päihde- ja mielen-terveysaasteita, kuin käyttäytymisen pulmia, jotka myös tukiasumisessa ovat usein

nuorten kanssa työskentelyn kohteena. Niemelän (2014) teoriaa mukaillen olen jakanut nuorten kokemukset hyvinvoinnin ulottuvuuksien mukaan olemisen, tekemisen ja omistamisen tasoille fyysis-aineelliseen, kielellis-sosiaaliseen ja psyykkis-henkiseen ulottuvuuteen. Kuvaan tutkielmassani kaikkien ulottuvuuksien mukaista toimintaa sen kolmella tasolla. Ajallisesti jaan nuorten kokemukset myös tukiasumisen lähtökohtiin, tukiasuntotoiminnan aikaisiin kokemuksiin ja sen jälkeiseen aikaan. Pidän mielenkiintoisena tarkastella ajallisuutta nimenomaan siitä näkökulmasta, kuinka nuorten kokemukset ovat muuttuneet tukiasuntotoiminnasta teini-iästä nykyiseen aikuisuuteen siirryttyä. Tukiasuntotoiminnan aika on nuorelle kasvun aikaa. Nuori siirtyy lapsuuden kodista tai sijoituspaikasta murrosiän keskellä itsenäiseen asumiseen. Jo murrosikään liittyy tunnetilojen vaihteluja ja hormonitoiminnan muutoksia, lisänsä nuorten kokemuksiin tuovat heidän aiemmat haastavat elämäntilanteensa ja kokemansa traumat. Kuvaan tutkielmassani kuinka nuoret suhtautuvat aikaisempiin kokemuksiinsa aikuisiällä ja pohdin samalla Niemelän (2014) kuvaamien hyvinvoinnin ulottuvuuksien osa-alueiden, henkisen ja sosiaalisen pääoman kasvun, osuutta nuorten voimavarana. Haastateltujen nuorten mediaani on 24 vuotta, joten suurella osalla heistä on tukiasuntotoiminnasta jo vuosia aikaa. Tämä tuo tutkielmaan oman lähtökohdansa, kun nuoren kasvua täyteen mittaansa on ehtinyt tapahtua jo vuosia myös tukiasumisen jälkeen.

Esittelen tutkielman taustoituksessa aiheesta aikaisemmin tehtyä tutkimusta. Näitä tutkimuksia on kansainvälisistä lähteistä ja niissä kuvataan erityisesti Yhdysvalloissa toteutettuja ohjelmia ja projekteja haastavissa tilanteissa, sijoituksen jälkeisessä varhaisessa aikuisuudessa, oleville nuorille. Suhteutan tuloksia Suomen tilanteeseen. Esittelen myös tukiasumisesta aiemmin tehdyn lisensiaattityön sekä prosessikuvausta tukiasuntotoiminnasta kuvatakseni tutkielmani lähtökohtia. Tämän jälkeen avaan teoreettista viitekehystä hyvinvoinnin osalta, sekä hyvinvointiin vaikuttavien riskitekijöiden osalta, erityisesti nuoret huomioiden. Hyvinvointiin vaikuttamassa ovat muun muassa syrjäytyminen ja mielenterveyden haasteet. Näissä tukeminen on niin konkreettisia tekoja, kuin alussa mainittuja sosio-emotionaalisia taitoja. Haasteiden jälkeen kuvaankin tukiasuntotoiminnassa käytettyjä työtapaa, ratkaisukeskeisyyttä, sekä sen rinnalla kulkevia dialogisuutta ja vastavuoroisuutta, joilla tukiasuntotoiminnassa mukanaolevien kanssa työskennellään riskitekijöiden vähentämiseksi. Teoriaosuuden jälkeen kuvailen tutkielman metodologiaa, tutkimuskysymykset rajauksineen, sekä aineistonkeruuseen, analyysiin ja eettisiin valintoihin liittyvät tekijät. Esittelen analyysin tulokset, sekä lopuksi pohdin tutkielman tuloksia suhteessa tutkimuskysymyksiini, aiempaan tutkimukseen ja kehittämiseen.

2 Taustaa tutkielmalle

2.1 Tarvetta tukiasumiselle ja tuen tarjoamisesta kansainvälisesti

Tiedossani ei ole, että tukiasumista samankaltaisella prosessilla, kuin Kotkassa on ollut vuodesta 2005 alkaen toiminnassa, olisi käytössä julkisella sektorilla kansallisesti. Suomessa on yksityisen sektorin yrityksiä, jotka tuottavat asumispalveluja yhdistettynä työntekijän kotikäynteihin. Yksi yritys toimii Kotkan tapaan myös alaikäisten asiakkaiden kohdalla. Kansainvälisissä artikkeleissa on esitelty haastavassa tilanteessa olevien nuorten tuentarvetta sijoituksen jälkeen. Julkaisujen mukaan tutkimusta aiheesta on tehty vasta vähän. Artikkeleissa esitellään myös tukiasuntotoiminnan kaltaista tuen tarjoamista erilaisissa ohjelmissa ja projekteissa.

Sijaishuollon jälkeisestä perustarpeisiin ja asumiseen liittyvästä sosiaalisen tuen tarpeesta kirjoittavat artikkelissaan Curry ja Abrams (2015). Kirjoittajat (mt., 143) kertovat artikkelissaan nuorista, joilla on sijaishuollon jälkeen monin tavoin hankaluuksia perustarpeiden tyydyttymisessä ja joiden itsenäistymiseen ja sijoituksen jälkeiseen pärjäämiseen sosiaalinen tuki tuo helpotusta. Curry ja Abrams (mt., 145) kuvaavat tutkimusta, jossa 600 itsenäistyvästä nuoresta kolmasosa oli asunut sijoituksen päättymisen jälkeen viidessä eri paikassa 24 ikävuoteen mennessä. Myös työllistymisessä oli havaittu haasteita. Anna Angelin (2009, 9) havaitsi vuosituhannen alkupuolen ruotsalaisessa pitkittäistutkimuksessa, että pitkittyneen syrjäytymisen taustalla oli usein matala koulutustaso ja terveyteen liittyviä haasteita. Angelin havaitsi, että tutkituilla nuorilla oli myös usein epävakautta perheolosuhteissa. Samaa osoittavat Curry ja Abrams (mt., 145) kertoessaan pitkittäistutkimuksista, joissa on havaittu sijoituksesta itsenäistyneillä nuorilla verrokkiryhmää enemmän työttömyyttä sekä matalaa tulotaso. He kuvaavat näistä nuorista käytetyn nimityksiä ”emancipated foster youth” (itsenäistyneet sijoitetut nuoret), ”aged-out youth” (täysi-ikäistyneet nuoret) ja ”former foster youth” (aiemmin sijoituksessa olleet nuoret). Kirjoittajat puhuvat asumisen haasteiden johtuvan muun muassa nuorten mielenterveys-, oppimis- ja päihdehaasteista. Itsenäistymiseen ja hyvinvoinnin rakentumiseen liittyvät haasteet kumpuavat kirjoittajien mukaan nuorilla heidän aiemmasta historiastaan ja sijoituksen syistä.

Sijaishuollosta itsenäistyvien haasteista puhuu myös Lynette Kvasny tuoreessa tutkimuksessa (2019, 74) sekä aiemmin Pekka Myrskylä (2011, 17) esitellessään Tilastokeskuksen rekisteriaineistoja vertailemalla tehtyä tutkimusta. Myrskylä sanoo, että nuorten koulutustaustan perusteella nuorella oli suuri riski päätyä työttömäksi tai muusta syystä työmarkki-

noiden ulkopuolelle. Curry ja Abrams (2015, 145) pohtivat artikkelissaan, että sijoituksesta itsenäistyvien nuorten kohdalla roolit, odotukset ja haasteet ovat muuttuneet menneiden vuosikymmenien ikäluokkiin verrattuna. Nuoret siirtävät avioitumista ja perheen perustamista taloudellisten syiden takia, opiskelevat pidempään ja elävät epävarmemmassa yhteiskunnassa. Samaan aikaan verrokkinuorilla asumiseen ja talouteen vanhemmilta saatu tuki on lisääntynyt. Sijoituksen kokeneilta nuorilta tämä tuki Curryn ja Abramsin (mt., 145) mukaan puuttuu. Tätä pitkittänyttä itsenäistymisen vaihetta kirjoittajat kuvaavat termillä ”emerging adulthood” (orastava aikuisuus).

Curry ja Abrams (mt., 146) kertovat yhdysvaltalaisesta liittovaltion tason lainsäädäntöön määritellystä itsenäisen asumisen ohjelmasta ”Independent living program, ILP”, joka on toiminut 1980-luvulta alkaen. Ohjelman tavoitteina ovat olleet ravitsemus, asunnon saaminen, työpaikan saaminen ja säilyttäminen, tai koulutuksesta valmistuminen. Kirjoittajien (mt., 146) mukaan ohjelmaan osallistuneita haastatteleamalla selvitettiin, että nuorten ensisijaisena tavoitteena oli itsenäinen asuminen ja pärjääminen ilman tukea. Ohjelman läpikäyneet nuoret näkivät vaikeaksi ottaa emotionaalista tukea vastaan ja kokea olevansa toisista riippuvaisia. Curry ja Abrams (mt.) kritisoivat ohjelmia, jotka valmentavat entisiä sijoitettuja nuoria itsenäiseen elämään huomioimatta nuorten taustoja, jotka asettavat tulevaisuudelle omat haasteensa. Kirjoittajien mukaan tavallista on, että aikuiselämässä tarvitaan myös jossain kohtaa ulkopuolista tukea, mitä yksilöllisyyttä korostava yhteiskunta ei pidä arvossa. Siksi he ehdottavatkin, että edellä mainitut yhteiskunnan ja sitä kautta nuorten kohtaamat itsenäistymisen muutokset tulisi huomioida sijoitettujen nuorten itsenäistymisessä. Tämä tarkoittaa Curryn ja Abramsin mukaan sitä, että itse pärjäämisen sijaan korostettaisiin suhteissa pärjäämistä ja vakauden löytymistä sosiaalisen tuen avulla.

Curry ja Abrams (mt., 147) sijoittavat sosiaalisen tuen juuret sosiaalipsykologian kentälle 1970-luvulle. Kirjoittajat kuvailevat tuen tarkoittavan paitsi konkreettista, kuten taloudellista, myös henkistä tukea. Sosiaalisella tuella kirjoittajat tarkoittavat ohjattua toimintaa, mentoreita, perheenjäseniä, ystäviä, tuettua työtoimintaa tai erilaisia opintopolkuja. Tuki voidaan jakaa Curryn ja Abramsin (2015, 147) mukaan viralliseen (formal) ja epäviralliseen (informal) tukeen auttajatahon mukaan, kuten viranomaiselta tai ystäviltä saatuun tukeen. Kirjoittajat kuvailevat myös tukea jaotellun emotionaaliseen ja välineelliseen (instrumental) tukeen, jossa emotionaaliseen tukeen luetaan hoiva, kuuntelu ja empatia, välineellisen tarkoittaessa konkreettisia palveluja ja etuuksia tai esimerkiksi asiakkaan kyyditsemistä palaveriin.

Tutkimusta virallisen tahon tarjoamasta sosiaalisesta tuesta sijoituksen kokeneille itsenäistyville nuorille on tehty vain vähän (Curry & Abrams mt., 149). Näistä tutkimuksista kirjoittajat kertovat, että itsenäistymiseen liittyvien ohjelmien työntekijät ja lastensuojelun työntekijät ovat jääneet nuorta tukevaan rooliin jopa vuosiksi tämän siirtymävaiheessa aikuisuuteen. Suhteisiin on liittynyt kirjoittajien mukaan rohkaisua ja luottamusta, mikä on vaikuttanut nuoreen vakauttavasti. Niin ikään asuttamiseen liittyvää tutkimusta kirjoittajat sanovat tehdyn hyvin vähän ja mainitsevat pienellä otoksella tehdyn amerikkalaistutkimuksen, jossa työllistymiseen, talouteen ja asuttamiseen keskittyneeseen ohjelmaan osallistuneista nuorista yhdeksän kymmenestä oli pysyvässä asumisratkaisussa puoli vuotta ohjelman päättymisen jälkeen. Kirjoittajat mainitsevat itsenäistyvien nuorten asuttamiseen liittyvinä myös tilapäismajoituksen (homeless shelters), siirtymävaiheen asuttamisen (transitional housing programs) sekä pidempiaikaiseen tuetun asumisen (more permanent supportive housing) ohjelmat. (Curry & Abrams mt., 149.)

Vaikka Curry ja Abrams (2015) kuvailevat amerikkalaistutkimuksia ja nuorten parissa toteutettuja ohjelmia, on tuen tarpeessa yhtäläisyyksiä Suomen tilanteeseen. Aiemmin esiteltyjä haasteita perhetilanteiden vaikutuksista nuorten lähtökohtiin on havaittu myös suomalaisessa tutkimuksessa (Ristikari ym. 2016). Kuten aiemmin totesin, on eriarvoisuus Suomessaakin lisääntynyt. Mittakaava on toinen kuin Curryn ja Abramsin kuvailemassa tilanteessa heidän kertoessaan vanhempien taloudellisen tuen vaikutuksesta sijoituksesta itsenäistyvän tai verrokkiryhmän nuoren kohdalla. Vaikkakaan asuttaminen ei ole Suomessa saman mittakaavan haaste kuin Yhdysvalloissa, on koko Suomessa ollut vuonna 2018 jopa noin 1000 alle 25-vuotiasta yksinelävää asunnottomaa nuorta (Asunnottomat 2018, 7). Nuorten itsenäistymiseen liittyviä haasteita Suomessa käsittelee artikkelissaan Marja-Leena Niemi (2015, 49) ja sanoo, että asunnonsaantia vaikeuttaa muun muassa epäsäännölliset tulot ja maksuhäiriömerkinnät. Suomessa myös lainsäädäntö velvoittaa kuntaa asuttamisen tuessa, eikä vastuuta jätetä yksin kansalaiselle. Kuntalaissa (10.4.2015/410) määritellään kunnan velvollisuudeksi asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen ja laissa asunto-olojen kehittämiseksi (29.11.1985/919) kuvaillaan lain tarkoituksiksi taata kohtuullinen asuminen kaikille.

Kuten Curry ja Abrams, myös Sonja Lenz-Rashid (2018, 361) kuvailee entisten sijoitettujen nuorten kohtaamia haasteita varhaisessa aikuisuudessa. Myös Lenz-Rashid sanoo, että nuorilta puuttuu vanhempien tuki ja säästöt, he ovat usein työttömiä ja matalasti koulutettuja, päätyvät vanhemmuuteen aikaisin ja kärsivät mielenterveyden haasteista. Niemi (mt.,

46) esittelee samoja ongelmia olevan myös Suomessa ja kuvailee Curryn ja Abramsin (2015, 145) tavoin itsenäistymisen pitkittymistä yhteiskunnan odotusten myötä. Niemi kuvailee asiaa sanomalla, että yhteiskunta tarjoaa ”materiaalisia virstanpylväitä matkalla aikuisuuteen”, jolloin ongelmia voi aiheutua, kun asetettuja tavoitteita ei epävarman tilanteen vuoksi voida saavuttaa.

Lenz-Rashid (2018, 361) kertoo Yhdysvaltojen tilanteesta, että osavaltioittain vaihdellen nuoren saama asuttamiseen liittyvä, taloudellinen, koulutuksellinen ja sosiaalinen tuki on perinteisesti päättynyt nuoren täyttäessä joko 18 tai 21 vuotta. Lenz-Rashidin mukaan nykyisin kuitenkin yhä useampi Amerikan osavaltio tukee nuoria pidempään siirtymävaiheessa sijoituksen jälkeiseen aikuisuuteen. Tuki pitää hänen mukaansa sisällään rahallista tukea asumiseen, asumisvalmennusta, palveluohjausta, terapiota, työhönvalmennusta ja tukea kouluttautumisessa. Kirjoittajan mukaan osa osavaltioista jatkaa tukea 25 ikävuoteen asti. Suomessa lastensuojelulakia (13.4.2007/417) on myös muutettu niin, että aiemman 21 ikävuoden sijaan jälkihuolto-oikeus ja oikeus sitä kautta tukiasuntotoiminnan tukeen jatkuu 25 vuoteen saakka vuoden 2020 alusta alkaen.

Lenz-Rashid (mt., 362) kuvailee, että 60 osavaltion tarjoaman tuen perusteella siirtymävaiheen tuki voidaan jakaa eri kategorioihin sen mukaan, tarjotaanko nuorelle asuntoa vai esimerkiksi tukea vuokra-asunnon saamisessa, sekä tuen tiiviyyden perusteella. Kirjoittaja jatkaa kuvailemalla ohjelmaa, jossa 16–18 -vuotiaita lastensuojelun nuoria tuetaan sijoituksen jälkeisessä turvallisessa asuinympäristössä, jossa nuoret voivat harjoitella itsenäiseen elämään tarvittavia taitoja. Lenz-Rashidin (2018, 362) mukaan nuoria tukivat ohjelman työntekijät, kunnalliset sosiaalityöntekijät ja itsenäisen elämän koordinaattorit. Kvasny (2019, 72) sitä vastoin esittelee teknologian käyttöä apuvälineenä entisten sijoitettujen nuorten tukemiseen. Kvasнын mukaan median kautta nuoret voivat tavoittaa vertaistukea ja saada tietoa selviytymiskeinoista itsenäistymiseen ja opiskeluun. Kirjoittaja huomauttaa, että myös työntekijöiden sosiaalialalla tulisi hyödyntää teknologiaa enemmän ja muun muassa tätä kautta kartoittaa nuorten tuentarpeita.

Lenz-Rashid (mt., 363) pohtii artikkelissaan, että vaikka Yhdysvalloissa on satoja nuorten sijoituksen jälkeiseen tukemiseen tähtääviä ohjelmia, on empiiristä tutkimusta näiden vaikuttavuudesta tehty vain vähän, eikä juurikaan pitkittäistutkimusta ohjelman aikaisemmin päättäneiden nuorten tilanteesta. Artikkelissaan Lenz-Rashid (mt., 363) kuvailee tutkimusta, jonka kohteena ovat olleet ”Real alternatives for adolescents” (jatkossa Aitoja vaihtoehto-

toja nuorille) -ohjelmaan vuosien 2007–2015 välisenä aikana osallistuneet 55 sijoitettua nuorta. Lenz-Rashidin mukaan Aitoja vaihtoehtoja nuorille -ohjelman työntekijät tarjosivat 16–21 -vuotiaille nuorille tukea itsenäisten elämisen taitojen oppimisessa ja harjoittelussa. Harjoiteltaviin taitoihin kuuluivat kirjoittajan mukaan budjetin laadinta, ruokaostosten teko, ruoanlaitto, siivous ja julkisen liikenteen käyttö. Lisäksi työntekijät tukivat koulutuksen ja työelämän tavoitteiden saavuttamisessa. Ohjelmaan osallistuneet nuoret saivat kuukausittain maksusitoumuksen ruokaan ja heidän asuntonsa järjestyi ohjelman kautta. Nuorilta edellytettiin säännöllistä koulussa käyntiä, itsenäisen elämän koordinaattoreiden palveluiden vastaanottamista, viikoittaisiin yhteisötapaamisiin osallistumista, sekä työtoimintaan tai vapaaehtoistyöhön osallistumista vähintään kymmenen tuntia viikossa. Nuorille oli tarjolla myös palveluohjausta, mielenterveyspalveluita ja terapiaryhmiä. (Lenz-Rashid mt., 363.)

Lenz-Rashid (mt., 364) kertoo artikkelissaan, että tutkimuksen tavoitteena oli selvittää nuorten työllisyyden, asumisen ja koulutuksen tila, yleisen tuen vastaanottaminen sekä mahdollinen vanhemmuus. Osalla tutkimukseen osallistuneista nuorista ryhmässäolosta oli kahdeksan vuotta aikaa, kaikilla vähintään vuosi. Lenz-Rashid kertoo, että tutkimustulosten mukaan nuorista 96 % asui pysyvässä asumisratkaisussa tutkimusajankohtana. Nuorista 44 % oli ohjelman päättymisen jälkeen ollut jossain vaiheessa ilman asuntoa. Tutkituista nuorista yli 50 prosenttia pääsi seuranta-aikana jatko-opiskelupaikkaan, mikä kirjoittajan mukaan on aiempia tutkimuksia korkeampi lukema. Aiempia ohjelmia korkeammat lukevat olivat Lenz-Rashidin mukaan myös nuorten työllisyysasteessa. Seurantatutkimusta aikuistuvista nuorista ja heidän opintoihin ja työelämään sijoittumisesta kuvailee julkaisussaan myös Matilda Wrede-Jäntti (2010, 5). Wrede-Jäntti (mt., 235) päätteli tutkimukseensa, että helpoin tilanne on niillä nuorilla, joiden arvot ovat yhteiskunnan arvojen mukaisia. Alun perin aktivointiin, opiskeluun ja työllistymiseen nihkeästi suhtautuneilla nuorilla arvomaailma kymmenen vuoden seuranta-aikana ei juuri muuttunut. Tutkimuksessa mukana olleet nuoret eivät saamiaan aktivointitoimenpiteitä arvostaneet. Tämä on merkittävä seikka kehitettäessä nuorille tarjottua tukea. Vaikka lähde on kymmenen vuoden takaisesta julkaisusta, on huomioitavaa, kuinka vähän nuoren arvomaailmaan ulkopuolelta asetetut muospaineet todella tuovat muutosta. Seuraavaksi esittelenkin aiemmin Suomessa tehtyä liseniaattityötä tukiasuntotoimintaan liittyen, sekä kuvailen tukiasuntotoiminnan prosessia ja sen työvälineitä. Teoreettisessa viitekehityksessä kuvailen samoja työvälineitä hyvinvoinnin kasvattamisen näkökulmasta.

2.2 Tukiasuntotoiminnan tutkimus Suomessa

Suomessa tukiasumisaihetta on tutkinut lisensiaattityössään Raija Lappalainen (2010): ”Elämä kasvattaa – Luottamus lastensuojelun tukiasuntotoiminnan piirissä olleiden nuorten elämänculussa”. Tutkielman kohteena olivat tukiasumisprosessissa vuosina 2005–2006 olleet 19 nuorta, joista seitsemän päätyi haastatteluaineistoksi narratiiviseen elämäncerralliseen haastatteluun. Lappalainen (2010, 27) haastatteli viittä nuorista toiseen kertaan reflektiivasti. Lappalaisen (mt., 29) mukaan nuorille tehtiin elämäncerralliset tapahtumat nuoren elämäncessä nimettiin käännekohdiksi. Kirjoittaja sanoo, että haastattelun kuluessa nuorta pyydettiin arvioimaan arvosanojin lapsuutta, nykyhetkeä ja tulevaisuutta. Lappalainen (mt., 37–74) kuvaa lisensiaattityössään toisaalta nuorten kokemuksiä heidän elämäncerrallisen muutoksistaan ja toisaalta nuorten kokemusta luottamuksesta suhteessa vanhempiin, verkostoon, palvelujärjestelmään ja työntekijöihin. Elämäncerrallisen muutokset ja kaantuvat nuoren elämäncerrallisiin noin 18 ikävuoden ajalle tukiasumisen jäädessä pidemmän sijaishuollon jakson jälkeiseksi lyhyeksi vaiheeksi. Lappalainen (mt., 26) määritteli työssään tukiasumisen kestoksi noin kuusi kuukautta. Vanhempiin ja verkostoon liittyvät luottamuksen kokemukset ajoittuivat tutkimuksessa usein nuoren kertomana lapsuuden ja kotona asumisen sekä sijaishuollon vaiheisiin. Palvelujärjestelmään ja työntekijään liittyvän luottamuksen kokemukset nousivat esille nuorten puheissa sijaishuollon ja tukiasumisen vaiheissa. (Lappalainen mt., 50–67.)

Lisensiaatintyön tavoitteeksi Lappalainen (mt., 77) sanoo nuorten vaikuttamisen mahdollisuudet omassa asiantuntijuudessaan. Haastateltaville lähetetyssä kirjeessä mainitaan tutkimuksen tavoitteeksi ”vahvistaa nuorten mahdollisuutta osallistua heille suunnattujen palvelujen kehittämiseen” ja selvittää miten ”nuoret voitaisiin ottaa mukaan palvelujen suunnitteluun”. Nuoren täyttämässä ja tutkijalle palauttamassa tutkimukseen suostumisosiossa puhutaan yksilöhaastattelusta ”tukiasuntotoiminnan kehittämiseksi”. (Lappalainen mt., 105.) Kirjoittajan (mt., 89–92) mukaan tutkimuksen tärkeänä oivalluksena oli, että nuorten palvelujärjestelmää ja työntekijöitä kohtaan kokemaa luottamusta on kehitettävä nuoria osallistavammaksi. Lisensiaattityötään ja elämäncerrallista haastattelua Lappalainen (mt., 90) kuvaa myös menetelmänä, jolla saadaan tietoa nuoren identiteetin rakentumisen vaiheista.

Haastatellut nuoret kokivat itsensä toimijoiksi palvelujärjestelmässä. Monet nuoret haluaivat osallistua ja tulla kuulluksi. Lappalainen näki luottamuksen rakentumisen selityksenä

nuorten pärjäämiselle vaikeista kokemuksista huolimatta. Nuoret tarvitsevat lisensiaattityön mukaan kasvuympäristöltään ennustettavuutta, luottamuksellisia suhteita ja osallisuutta suhteessa järjestelmään. (Lappalainen mt., 90.)

Prosessina tukiasuminen ei Lappalaisen (2010) lisensiaattityössä ole vahvasti esillä. Kirjoittaja keskittyy pohdinnassa sijaishuollon merkitykseen. Lappalainen (mt., 88) nostaa esille läheisverkoston korostamisen sijaishuollon aikana. Tärkeänä mainitaan kuitenkin luottamuksen rakentuminen sijaishuollon ja lyhyenkin tukiasumisprosessin aikana. Kehittämisehdotuksina kirjoittaja nostaa esille sijaishuollon resurssoinnin ja läheisverkoston kanssa tehtävän työn. Tukiasumiseen liittyvä kehittäminen jää yleiselle tasolle Lappalaisen (mt., 91) mainitessa nuorten tarvitsevan työntekijöiltä arvostavaa ja kunnioittavaa kohtelua, sekä työntekijöiden reflektiivistä suhtautumista omaan työhönsä.

Edellä avatussa työssä teemaksi nousee nuoren kokema luottamus ja työntekijän suhtautuminen nuoreen ja omaan työhönsä. Kansainvälisessä aineistossa on mainittu teemoina nuoren asuminen ja työ-, opiskelu- ja vapaa-ajantoiminta. Mielestäni merkillepantavaa on, että nuoret kokivat usein haastavana ottaa tukea vastaan, koska aiemmassa sijaishuolto paikassa tai aiemmissa palveluissa heitä oli opastettu itsenäisyyteen ja pärjäämiseen. Lähdeaineistossa nuorten saama tuki oli jaettu työntekijöiden ja läheisten antamaan, sekä välineelliseen ja emotionaaliseen tukeen. Mielenkiintoista on tukiasumisessa ja kansainvälisten lähteiden asumisen ja siirtymävaiheen tuessa nimenomaan nuoren sitouttaminen erilaisin keinoin ja työvälinein, työntekijän panoksella, tarjottuun tukeen ja toimintaan. Lähdeaineiston perusteella myös tuen pitkäkestoisuus ja moniulotteisuus, emotionaalisen tuen sisältäen, näytti tuottavan parhaita tuloksia.

2.3 Tukiasuntotoiminnan prosessi ja työskentelytapa

Suomessa tukiasumisesta ei ole olemassa juurikaan tieteellistä lähteistöä, eikä edellisen lisäksi tehtyä tutkimusta. Tutkielman taustoituksessa käytän tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaaja Risto Sohlmanin (2019) henkilökohtaista tiedonantoa. Prosessina tukiasuminen on ainutlaatuinen, koska lain silmissä alaikäiset lapset asutetaan heidän omiin asuntoihinsa ja heitä kotiinvietävällä palvelulla tuetaan. Esittelen tukiasumista ja työskentelyn lähtökohdista tutkielman taustoituksessa, jotta nähdään, minkälaisen hyvinvoinnin vajeiden kanssa

tukiasuntotoiminnassa työskennellään, ja miten nuorten haastavissa tilanteissa prosessi lähtee etenemään ja muun muassa perustarpeiden tyydyttymistä takaamaan.

Jokaisen nuoren tilanne on yksilöllinen, ja suunnitelmallisuuden sijaan joskus tilanteet etenevät nopeasti. Myös nuorten tarpeet ovat yksilöllisiä. Suunnitelmallisessa työskentelyssä tukiasuntotoiminnassa lastensuojelun asiakas siirtyy joko avohuollon tukitoimena tai sijaishuollon muutospäätöksellä alaikäisenä tukiasuntoon, johon hänelle suunnitellaan ja toteutetaan tarpeen mukainen, henkilökohtaisesti räätälöity tuki. Harvoissa tapauksissa nuori saattaa siirtyä tukiasumiseen myös suoraan kotoaan haastavasta kotitilanteesta, jolloin tukiasumisen avulla vältetään sijoittamiselta. (Sohlman 2019.) Tukiasuntojen sosiaaliohjaaja Sohlmanin (2019) mukaan tavoitteena on, että ensimmäinen kontakti tukiasunto toimintaan otetaan noin puolta vuotta ennen asuttamisen tarvetta. Käytännön asioiden hoitamiseksi riittäisi usein lyhyempikin aika, mutta tärkeintä on nuoren henkinen valmistautuminen tukiasumiseen. Koko prosessin ajan nuoren, myös nuoren ollessa alaikäinen, korostetaan nuoren omia mielipiteitä, valintoja ja päätöksiä. (Sohlman 2019.)

Usein ensimmäistä kertaa sosiaalipalveluiden ja vuosia toteutettujen tukitoimien aikana nuorella on tilanne, jolloin hän itse voi valita onko valmis ottamaan palvelun vastaan ja aloittamaan tukiasumisprosessin. Jos nuori on halukas yrittämään ja sitoutumaan tukiasumistoimintaan, ensimmäisellä tapaamisella nuorelle ja hänen verkostolleen esitellään tukiasumistoimintaa. Tapaamisella kartoitetaan myös nuoren tukiasumis- ja koulukuntoisuutta. Tukiasumiseen pääsyn edellytyksenä on, että nuorella on voimavaroja pääsääntöisesti itsenäiseen asumiseen, sekä sitoutua päivätoimintaan kuten opiskeluun tai työtoimintaan. Tukiasuntojen sosiaaliohjaajan mukaan nuorilla on usein vaikeuksia sopeutua elämään yksin ilman jatkuvaa aikuisen läsnäoloa. (Sohlman 2019.) Tapaamisella kerrotaan myös nuoren omista vastuista eli tukiasumisen valmiuksista (Liite 1).

Tukiasumisen prosessikuvauksessa itsenäisen asumisen valmiuksiksi on kuvattu talouteen liittyvinä muun muassa kuukauden tulojen ja menojen ennakointi, postin avaaminen ja läpikäyminen ja vuokranmaksu. Kouluun ja työelämään liittyviin valmiuksiin kuuluvat opiskelupaikan saaminen tai työtoiminta, vapaa-aikaan liittyvinä ovat vuorokausirytmien ylläpitäminen ja yksin olemisen sietäminen. (Liite 1.) Nuoren on mahdollista harjaannuttaa asumisen valmiuksia laitossijoituksessa ohjaajien ja perhehoidossa perhehoitajan tukemana (Sohlman 2019). Tukiasuntojen sosiaaliohjaajan mukaan valmiuksia ei tarvitse hallita vielä tukiasumisen alkaessa, vaan harjoittelu jatkuu tukiasumisen aikana nuoren tarvitsemalla

tiivydellä. Toisinaan nuoret voivat kokea säännöt liian vaativiksi tai toiminnan nuoren ”kyttämiseksi”. Nuoresta voi tuntua myös liian pelottavalta tai ahdistavalta ajatus yksin-asumisesta, jolloin laitossijoituksen jatkaminen on järkevää.

Työntekijöistä nimetään kullekin nuorelle oma työntekijä, jonka kanssa tapaamiset aloitetaan tutustumisella ja kartoittamalla nuoren toiveita asunnon sijainnista. Tapaamistahtia tiivistetään asuttamisen lähestyessä ja nuoren kanssa hankitaan hänelle tarpeellisia kalusteita. Varsinaisen asuttamisen alkaessa nuori voi yöpyä alkuun yksittäisiä öitä tai käydä asunnossa useita kertoja vain päiväkäynteinä. Nuoren kanssa tehdään asumissopimus (Liite 2), joka korvaa vuokrasopimuksen nuoren ollessa alaikäinen. (Sohlman 2019.) Alaikäisen kohdalla säännöt mukailevat yleisiä vuokra-asumisen järjestyssääntöjä, mutta tarkemmin määriteltyjä ovat päihteidenkäyttöön ja vierailuihin liittyvät säännöt. Nuorta veloitetaan sopimaan yökylistä työntekijän kanssa ja poistamaan vieraat tukiasunnosta iltakymmenen mennessä. Tukiasunnossa ei saa ollenkaan käyttää päihteitä eikä tupakoida. (Liite 1.) Täysi-ikäistymisen jälkeen asunto siirtyy nuoren omiin nimiin vuokrasopimuksella ja asuminen voi jatkua samassa asunnossa ilman muuttamisen tarvetta. Kotkassa on tällä hetkellä 26 tukiasuntoa. Tukiasuntotoiminnassa tehdään tiivistä yhteistyötä vuokra-asuntoja välittävien yritysten ja kaupunkien kanssa asuntojen saamiseksi nuorille. Osa asunnoista on myös kalustettuja, jolloin tukiasumista voidaan kokeilla matalammalla kynnyksellä ja paluu laitokseen on helpommin toteutettavissa. (Sohlman 2019.)

Nuoret ovat yksilöitä, ja taustoista, elämisenvalmiuksista ja opillisista edellytyksistä johtuen nuorten kyvyt oppia itsenäistä asumista vaihtelevat myös paljon. Ajattelumallina ja työotteena tukiasuntotoiminnassa käytetään ratkaisukeskeisyyttä. (Sohlman 2019.) Sohlmanin mukaan työntekijät ovat käyneet ratkaisukeskeisen perhetyön koulutuksen. Tukiasuntotyössä työntekijät tunnistavat nuoren valmiuksia ja kehittymisentarpeita viikoittaisilla tapaamisilla ja tukevat nuorta hänen tarvitsemisensa käytännönasioissa (Sohlman 2019). Tukiasuntojen sosiaaliohjaajan mukaan työskentely on usein suoraa ohjaamista oikeiden palveluiden piiriin, tai esimerkiksi etuuksien hakemiseen ja kodin kunnossapitoon liittyvissä asioissa. Työntekijän mukaan työskentely on luovuutta ja kekseliäisyyttä vaativaa vastatessa nuorten yksilöllisiin tarpeisiin, koska usein valmiita ratkaisuja ei ole olemassa. Työskentelyssä keskitytään eteenpäin menemiseen nuoren menneisyyttä unohtamatta. Tukiasuntotyöntekijä sanoo, että työntekijällä on useita rooleja, toisaalta nuoren luottamana ja helposti tavoitettavana työntekijänä, jolle uskalletaan puhua vaikeistakin aiheista, toisaalta sääntöjä luovana ja valvovana ja kontrolloivana tahona. (Sohlman 2019.)

Tukiasuntojen sosiaaliohjaajan (Sohlman 2019) mukaan prosessissa on kyse jatkuvasta arvioinnista, jolloin haasteisiin tai uusiin ilmeneviin pulmiin on mahdollista puuttua varhain. Sosiaalitoimessa nuoren itsenäistymiseen määritellyt tavoitteet myös pilkotaan arjen työskentelyssä pienempiin ja konkreettisiin tavoitteisiin, joiden edistymistä on mahdollista arvioida. Työntekijä kertoo, että tukiasuntotoiminnassa pidetään tarpeen tullen tiivistä yhteyttä nuoren vastuusosiaalityöntekijään ja tavataan nuorta tarpeen mukaan sosiaalityöntekijän kanssa yhdessä. Tukiasuntotyöntekijän (Sohlman 2019) mukaan yhteistyöverkosto laajemminkin on tärkeässä roolissa työskentelyssä. Nuorta tuetaan asumiseen, sosiaalisiin suhteisiin, terveyteen ja koulutukseen liittyvissä asioissa ja tukiasunnoilta tarpeen mukaan ollaan yhteydessä esimerkiksi nuoren oppilaitokseen.

3 Tutkielman teoreettinen viitekehys

3.1 Hyvinvoinnin osa-alueita

Kuten edellä esitellyt tutkimukset osoittavat, nuorten hyvinvointi ja aikuiselämän rakentaminen koostuvat useista toisiaan täydentävistä osista, joita tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaus pyrkii tukemaan. Hyvinvoinnin käsite on monimuotoinen ja seuraavaksi kuvaan, kuinka sen voidaan nähdä liittyvän useille tasoille perustarpeiden, itsensä toteuttamisen mahdollisuuksien ja hyvän elämän mahdollistajana. Keskeisenä teoreettisena viitekehysenä käytän tutkielmassani Pauli Niemelän (2009; 2014) sosiaalityön hyvinvointiteoriaa hyvinvoinnista sosiaalisena ilmiönä ja ihmisestä toiminnallisena olentona, eri tasojen toimijana.

Keinot ja mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen ovat Aulikki Kananojan ja Pekka Karjalaisen (2017, 157) mukaan hyvinvointia. Kirjoittajat sanovat sen olevan myös ympäristö, joka edesauttaa terveyttä ja hyvinvointia. Nuoren elämän kokonaisuudessa hyvinvointi koostuu hyvin monesta seikasta. Kananoja ja Karjalainen (mt., 159) sanovat että perinteisessä hyvinvointitutkimuksessa Pohjoismaissa hyvinvoinnin nähdään olevan korreloivassa suhteessa käytössä oleviin henkisiin varantoihin. Kirjoittajat jatkavat, että itsensä toteuttamisen kehykseen sisältyvät henkilön itsetuntemus, itsearvostus ja kokemus identiteetistä. Henkilökohtaisena kokemuksena hyvinvointia kuvaa myös Maritta Törrönen (2012, 11). Hän korostaa, että monitahoisena ilmiönä kyseessä ovat henkilökohtaiset kyvyt, johon vaikuttavat niin läheissuhteet kuin esimerkiksi tunne turvallisuudesta.

Hyvinvointia nuorten kohdalla on tutkittu kansainvälisesti. Portugalilainen Margarida Gaspar de Matos (2016) kollegoineen on kerännyt yli 3000 nuoren otoksella nuorten kokemuksia hyvinvoinnista. Tutkimuksessa todettiin, että nuorilla oli huolia liittyen hyvinvoinninkokemisen huonontumiseen. Tutkimusta on tehty myös erityisesti haastavista oloista tulevien nuorten kohdalla. Pohjois-Amerikkalaisessa nuorisotutkimuksessa Yoonyoung Kwak, Ting Lu ja Sharon Christ (2017) havaitsivat, että nuoret, joilla oli taustassaan kaltoinkohtelua, sitoutuivat heikommin järjestettyyn toimintaan. Hyvinvoinnin edellytyksistä nuorilla puhuvat myös Kananoja ja Karjalainen (mt., 158–160) sanoessaan, että lapsille ja nuorille hyvinvointia ovat kasvua ja kehitystä turvaavat rajat. Ilman rajoja ja turvallista kasvuympäristöä hyvinvoinnin kokemus uhkaa merkittävästi vähentyä. Tämä on huomioitu tukiasumisessa nuorten tullessa alaikäisinä tuetun asumisen piiriin. Alaikäisenä tukiasumi-

sessä nuorilla on edellä kuvatut tiukat säännöt esimerkiksi vierailujen ja päihteidenkäytön suhteen.

Vaikka lähisuhteet hyvinvointiin vaikuttavat, eivät ne Noora Ellosen ja Riikka Korkiamäen (2006, 221) mukaan yksistään takaa nuorten hyvinvoinnin kerryttämistä. Kirjoittajien mukaan kokonaisuus koostuu toiminnasta, jossa osansa on tuella, kontrollilla sekä osallisuuden kokemuksilla. Ellonen ja Korkiamäki sanovat, että tässä nuorten kanssa työskentelevillä on merkittävä osuus nuorten hyvinvoinnissa. Ellonen ja Korkiamäki (mt., 237–238) kuvaavat artikkelissaan, että lisääntynyt hyvinvointi tukee nuorten koulupolussa, työllistymisessä sekä mielenterveydessä. Nuorten kokemat haasteet heijastuvat heidän lähiympäristöönsä ja verkostoihinsa, sekä koko yhteiskuntaan kuluina ja resurssien tarpeena. Niemelä (2009, 231) tuo esiin saman näkemyksen esittämällä, että ihminen toimii vahvasti suhteessa yhteiskuntaan ja yhteiskunnassa, mikä on huomioitava myös tarjottaessa nuoren vaatimaa tukea.

3.2 Ihminen toiminnallisena olentona

Katsottaessa ihmisen hyvinvointia toiminnallisena kokonaisuutena: fyysisyyden, sosiaalisuuden ja henkisyiden kentistä, huomataan nuorten tukemisen tarkoittavan monien tarpeiden tyydyttymisen välttämättömyyttä. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvaa Niemelä (2014, 143–144). Hän kirjoittaa teoksessaan ihmisen toiminnallisuudesta ja jakaa toiminnan fyysis-aineelliseen, kiellis-sosiaaliseen ja psyykkis-henkiseen ulottuvuuteen. Niemelä (mt., 161) esittää, että näiden ulottuvuuksien mukainen toiminta voidaan jakaa edelleen olemisen, tekemisen ja omistamisen tasoille. Ensimmäisessä, fyysis-aineellisessa ulottuvuudessa olemisen taso tarkoittaa Niemelän (mt., 151–152) mukaan perustarpeiden tyydyttymistä toimeentulon, ravinnon ja asunnonsaannin osalta. Kirjoittaja kuvailee, kuten Kananoja ja Karjalainen (2017, 157) aiemmin puhuessaan terveyttä edistävästä ympäristöstä, että fysiologisten vajeiden täytyminen tuottaa jo hyvinvointia. Tukiasumiseen siirtyvät nuoret ovat usein olleet palvelujen piirissä, kuten laitossijoituksessa, ja heidän perustarpeistaan on vuosia huolehdittu. Siirtyminen itsenäiseen asumiseen voi perustarpeiden täyttymistä heikentää, koska nuoret ovat yhtäkkiä itse päävastuussa etuisuuksien hakemisesta, rahan riittämisestä koko kuukaudelle ja ruokatarpeiden ostamisesta harkiten.

<i>Toiminnan ta- sot</i>	<i>Fyysis- aineellinen ulot- tuvuus</i>	<i>Kielellis-sosiaalinen ulottuvuus</i>	<i>Psyykkis- henkinen ulottu- vuus</i>
3. Omistaminen	Aineellinen pää- oma, omistaminen	Sosiaalinen pääoma, hallitseminen	Henkinen pääoma, osaaminen, tieto
2. Tekeminen	Fyysinen toiminta, työ, liikunta	Sosiaalinen toiminta, palvelu	Psyykkinen toimin- ta, tietotyö
1. Oleminen	Olemassaolo, toi- meentulo	Yhdessäolo, sosiaali- set suhteet	Itsenä oleminen, psyyykkiset tarpeet

Kuvio 1. Ihmisen toimintajärjestelmän osa-alueet Pauli Niemelää (2014, 161) mukailten.

Fyysisten tarpeiden lisäksi ihminen Niemelänkin mukaan tarvitsee hyvinvointiinsa monia muitakin tekijöitä. Itsensä toteuttamisen ja mielekkään tekemisen Niemelä (mt., 152) katsoo kuuluvan fyysis-aineellisen ulottuvuuden tekemisen tasolle. Tukiasuntonuorilla asumisen edellytyksenä on opiskelu-, työ- tai työtoimintapaikka (Sohlman 2019), joten tavoite tukiasuntotoiminnassa on kyseisen paikan säilyttämisessä tai esimerkiksi opiskelun päättyessä työllistyminen. Niemelä (mt., 154) huomauttaa, että toiminnallisuudella ja tekemisellä luodaan taas fyysis-aineellisen ulottuvuuden omistamisen pääomaa ja edelleen taataan perustarpeiden tyydyttymistä. Nuorten kohdalla eläminen tapahtuu vielä osin tai kokonaan yhteiskunnan etuisuuksien varassa ja saatu tulo käytetään suoraan välttämättömiin tarpeisiin.

Niemelän (mt., 154–155) mukaan kielellis-sosiaalisen todellisuuden alin eli olemisen taso tarkoittaa yhdessä olemista ja yhdessä elämistä, perheen, suvun ja ystävien yhteydessä. Kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden tekemisen taso tarkoittaa kirjoittajan mukaan toimintaa yhteisöissä sekä vaikuttamis- ja palvelutoimintaa. Kirjoittaja (mt., 157) sanoo olevan useita tulkintoja, mistä seikoista kolmannen eli sosiaalisen omistamisen tason ja sosiaalisen pääoman katsotaan rakentuvan. Kirjoittaja sanoo sen tarkoittavan muun muassa luottamusta, resurssia ja valtaa, mitkä tuovat turvallisuuden tunnetta. Tukiasuntonuorilla kokemukset lapsuuden ihmissuhteista ovat usein traumaattisia ja taustalla lastensuojelun toimenpiteitä ja sijoituksia. Tukiasuntonuorilla kiintymyssuhdehäiriöt voivat varjostaa tämän ulottuvuu-

den alimman tason yhdessä olemista ja elämistä, jolloin muidenkin tasojen toteutuminen vaikeutuu. Nilla Ahlströmin (2015, 197) mukaan kiintymyssuhde syntyy lapsuuden varhaisina vuosina, mutta sen vaikutukset säilyvät läpi elämän.

Psyykkis-henkisen toiminnan ulottuvuudessa olemisen tason Niemelä (2014, 159) kuvailee tarkoittavan itsenäistymistä ja henkistä kasvua omaksi itsekseen. Vaikka henkistä kasvua tapahtuu koko eliniän, kirjoittajan mukaan haasteet nuoruudenaikaisessa itsenäistymisessä voivat aiheuttaa aikuisuudessa tarvetta purkaa pelkoja ja takertumia. Ritva Nätkin (2012, 122) myös sanoo, että kiintymyssuhde muodostuu lähisuhteissa kommunikaatiossa, ja samojen tapahtumien toistuminen tuottaa mielen syy-seuraussuhteita. Näitä viimeistään tukiasumisessa on nuoren kanssa työstettävä itsenäisen elämän mahdollistamiseksi. Niemelä (mt., 159–160) mainitsee psyykkis-henkisen ulottuvuuden tekemisen tasolla olevan kyse luovasta toiminnasta, johon tarvitaan oppimista ja koulutusta. Saman ulottuvuuden omistamisen tasolla ihminen kartuttaa kasvullaan henkistä pääomaa ja tietotaitoa. Näiden Niemelä tiivistää tarkoittavan varmuutta ja avautuvia mahdollisuuksia myöhemmässä elämässä.

Ajattelen Niemelän jaottelun sopivan tukiasumisen kokemuksen esiin nostamiseen. Tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaajan mukaan perusolettamuksena tukiasumisesta on, että nuorta tuetaan taloudellisten etuisuuksien hakemisessa ja lomakkeiden täytössä, eikä nähdä prosessin kokonaisvaltaisuutta (Sohlman 2019). Mikäli nuoren kohdalla tuki koostuisi toimeentulon turvaamisesta, jäisi Niemelän (mt., 161) kuvaamista ulottuvuuksien ja tasojen osa-alueista kahdeksan vielä vaille huomiota. Aiemmassa artikkelissaan Niemelä (2009, 213) kirjoittaakin, että ulottuvuudet ovat keskenään samanarvoisia, eikä puutteita yhdessä voi pelkästään toista vahvistamalla korvata.

3.3 Syrjäytymisriski ja päihde- ja mielenterveysongelmat

Tukiasumisen asiakkailta on taustallaan usein monia haasteita, jotka hyvinvoinnin kokemusta voivat estää. Nuorilla on usein pitkäaikaisia mielenterveys- ja päihdeongelmia, arjen hallinnan ja raha-asioiden hoitamisen vaikeuksia sekä haasteita sosiaalisissa tilanteissa (Sohlman 2019). Jukka Mäkelä (2013, 21) sanoo julkaisussaan, että tällaisten riskien kasauma saattaa aiheuttaa tunnetta syvenevästä syrjäytymisestä. Kuten aiemmin kansainvälisissä lähteissä todettiin, riskitekijät voivat nousta nuoren lapsuudenkodista matalapalkkai-

suuden, palveluihin kiinnittymättömyyden ja oppimisen pulmien kautta. Mäkelä (mt., 21) korostaa myös, että syrjäytymisellä on kallis hintalappu, koska polku syrjäytymisestä on usein kasvaneen tuentarpeen kautta matalaan työllisyyteen ja pienituloisuuteen aikuisiällä. Näistä kustannuksista nostavat Petri Hilli ja kollegat (2017, 667) esille peruskoulun jälkeisen ajan. He sanovat, että kyseessä on syrjäytymisen kustannusten muodostumisen osalta merkittävä ajanjakso. Hillin ym. mukaan kustannuksiin vaikuttaa suurelta osin se, suorittaako nuori peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Kirjoittajat esittävät, että nuorista, joilla perhe- taustassa on riskitekijöitä koulutuksen, perherakenteen, vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmien ja toimeentulon alueilta, kolmannes on 24-vuotiaana suorittanut vain peruskoulututkinnon. Jokainen peruskoulututkinnon varassa elävä tarkoittaa Hillin ym. (2017, 671) mukaan yhteiskunnalle noin 300 000 euron lisäkustannuksia elinaikanaan.

Kustannuksia aiheuttavat myös päihde- ja mielenterveysongelmat niin nuorten kohdalla kuin lapsuuden perheessä. Marja-Leena Perälän ym. mukaan riskitekijöitä eivät aiheuta vain päihteiden suurkuluttajat, vaan myös kohtuudessa pysyvä käyttö (2014, 23). Bunting ja muut (2017, 34–35) pohtivat päihteidenkäytön syinä opittua käytöstä. Kirjoittajien mukaan päihteitä voidaan toisaalta käyttää myös selviytymiskeinona ahdistukseen ja traumaattisiin kokemuksiin, jolloin palataan jälleen lapsuudenperheen merkitykseen nuorten itsenäistymisessä. Kuten toimeentulossa, myös alkoholinkäytössä näyttäytyy ylisukupolvisuus. Perälä ym. (2014, 56) esittää tutkimuksessaan, että päihdeongelmaan tukea saaneista tutkituista alkoholistiäiti on viidenneksellä ja alkoholisti-isä lähes puolella. Vertailuryhmässä vastaavat luvut olivat viiden ja 20 prosentin luokkaa.

Taina Laajasalo ja Sami Pirkola (2012, 9–11) taas pohtivat mielenterveysongelmien laajuutta Suomessa. He tähdentävät, että Suomessa täysi-ikäisestä väestöstä yli 100 000 on työkyvyttömyyseläkkeellä mielenterveysongelmien takia. Aikuisväestöstä psyyken ongelmia on joka viidennellä. Aikuisten haasteet vaikuttavat heidän huollettaviinsa. Monihaasteisilla vanhemmilla heidän lastensa masennukseen viittaavat oireilut ovat tulleet yleisemmiksi (Suvisaari 2015, 17, 19). Leena Ehrling (2014, 4) kuvaa mielenterveysongelmien esiintyvyyttä väestön ikäjakaumassa ja toteaa artikkelissaan, että mielenterveysongelmista suurin osa näkyy ennen 21 ikävuotta ja lähes puolet jo alaikäisenä. Ehrlingin (mt.) mukaan mielenterveyshäiriöiden lisäksi nuoret kokevat usein ahdistuneisuutta ja heillä voi olla käytöspulmia. Kirjoittaja pohtii, että näille ongelmille on tyypillistä useiden vaikeuksien samanaikaisuus.

Mielenterveysongelmiin vaikuttavat tekijät ovat Laajasalon ja Pirkolan (2012, 9–11) mukaan kompleksisessa yhteydessä ja Ehrling (mt., 4) toteaaakin, että mielenterveyden pulmien hoidossa sosiaalisilla suhteilla nuoren omassa ympäristössä, kuten ystävillä, perhesuhteilla ja kouluympäristön vuorovaikutussuhteilla on merkittävä rooli. Kääntäen, Laajasalo ja Pirkola (mt., 9–11) koostavat, että negatiivisesti nuoren mielenterveyteen vaikuttavia tekijöitä ovat nuoren kokema kaltoinkohtelu, päihteidenkäyttö lapsuudenkodissa sekä vanhempien omat mielenterveyshaasteet. Myös läheisten poismenot, fyysinen sairastavuus, haasteet koulupolulla ja yksinjäämisen kokemukset lisäävät riskiä hyvinvoinnin vajeisiin ja mielenterveyden ongelmille. Myös Eeva Aronen (2016, 961, 963) esittää, että käytöshaasteet lapsuudessa antavat ennusmerkkejä aikuisiän riskiin kokea mielenterveysongelmia. Aronen lisää, että riskiä lisäävät aiempi kaltoinkohtelu, mutta myös geneettiset seikat ja kehityshäiriöt. Aronen (mt., 964) Ehrlingin (2014, 4) tavoin nostaa esille, että käytöshäiriöihin liittyy usein oheishäiriöitä ja oireiden samanaikaista esiintymistä, kuten mielialaongelmia, masennusta sekä uni- ja ahdistuneisuushäiriöitä.

3.4 Ratkaisukeskeisyys, dialogisuus ja vastavuoroisuus

Tukiasuntotoiminnan työskentelytapana käytetystä ratkaisukeskeisyydestä kirjoittavat teoksessaan Tapani Ahola ja Ben Furman (2016). He kuvaavat, että ratkaisukeskeisessä työskentelytavassa keskustelun pääpaino on tulevaisuudessa, ongelmia syineen kuitenkin sivuuttamatta (mt., 93–94). Kansainvälisessä aineistossa (ks. Curry & Abrams 2015) nuorten parissa työskentelyä kuvattiin rohkaisuna ja vakauttavana luottamuksen luomisena, jotka Aholan ja Furmanin mukaan dialogisuudessa ja vastavuoroisessa kommunikoinnissa ovat työskentelyn edellytyksiä.

Tukiasuntotyöntekijän (Sohlman 2019) mukaan työskentelyn pääpaino on nuoren kanssa eteenpäin menemisessä, mutta menneisyydestä keskustelu säilyy silti mukana. Aholan ja Furmanin (mt., 113) mukaan myönteisesti tulevaisuuteen suhtautuminen voikin auttaa näkemään myös menneisyyden valoisemmin. Kirjoittajien mukaan ratkaisukeskeisyyteen liittyy vaikeuksien näkeminen osana ihmisen tarinaa, ja myös voimavaroina. Ratkaisukeskeisyyteen kuuluu myös esityspuhe, jolla paitsi löydetään uusia ratkaisuja, lisätään asiakkaan toiveikkuutta suuntaamalla katse tulevaan (Ahola & Furman 2016, 139). Paitsi menetelmä, ratkaisukeskeisyys on kirjoittajien mukaan tapa puhua ja toimia asiakkaan kanssa. Ahola ja Furman (mt., 21–27) puhuvat ongelmien nostamisesta esille avoimesti, mutta

myönteisessä sävyssä, huumoria unohtamatta. Chris Iverson, Evan George ja Harvey Ratner (2018, 21–27) esittävät teoksessaan samoin, kuvaillessaan ratkaisukeskeisen lähestymistavan mukaista valikoivaa ja rakentavaa kuuntelua sekä asiakkaan inhimillistä kohtaamista.

Antti Karisto (2016, 30) kuvailee hyvinvoinnin yhteyttä työskentelytapoihin. Karisto pohdii, että hyvinvoinnin lisääminen edellyttää olemassa olevissa ihmissuhteissa vastavuoroisuutta. Karisto toteaa, että vastavuoroisuus lisää hyvinvointia, koska hyvinvointia lisää sekä antaminen että vastaanottaminen. Vastavuoroisuus on siis jotakin, jota tapahtuu kahden suuntaan. Kariston mukaan vastavuoroisuus lisäksi vahvistaa ihmisten välisiä kontakteja ja luottamusta. Hyvinvoinnin kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden omistamisen tasolla vaikuttavan luottamuksen mainitsi myös aiemmin esitelty Niemelä (ks. 2014, 157). Myös Jaakko Seikkula ja Tom Erik Arnkil (2013, 6–7) pohtivat vuorovaikutuksen olevan parhaimmillaan tilaa antavaa läsnäoloa ja yhteistä pohdiskelua asiakasyhteistyössä, joiden kirjoittajat painottavat lisäävän hyvinvoinnin kokemusta. Tukiasumisessa tukiasuntotyöntekijä Sohlmanin (2019) mukaan merkittävä rooli on nuoren itsensä määrittelemällä rajoilla. Työntekijän mukaan nuori sitoutuu paremmin, kun pääsee itse määrittelemään, mihin pystyy. Niemelä (mt.) koostaa samoin, että nimenomaan yhdessä ja yhteydessä oleminen ja yhdessä tekeminen olivat sosiaalista pääomaa ja hyvinvointia lisäämässä.

Yhdessä tekeminen, määritteleminen ja pohtiminen kuuluvat myös dialogisuuteen. Karisto (2016, 28–29) kuvailee artikkelissaan vastavuoroisuuden olevan oikeassa muodossaan dialogista, jolloin pyritään kilpailematta yhteiseen päämäärään. Kirjoittajan mukaan dialogisen vastavuoroisuuden tulisi olla myös reflektiivistä, jolloin itsensä ja tilanteen oppii näkemään toisen silmin. Asiakkaan kunnioittavasta kohtamisesta, dialogisuudesta ja vuorovaikutuksesta puhuvat teoksessaan myös Jaakko Seikkula ja Tom Erik Arnkil (2013). Kirjoittajien (mt., 28) mukaan vuorovaikutustilanteessa työntekijän on muutettava omaa toimintaansa asiakkaan vuorovaikutustapaan sopivaksi. Työntekijä ei voi sanella ratkaisua omista lähtökohdistaan asiakkaan elämään sopivaksi, vaan asiakkaan on voitava kokea olevansa oman toiminnan subjektina, minkä Sohlman (2019) mainitsi myös tukiasuntotoiminnan keskeiseksi teemaksi. Seikkula ja Arnkil (mt., 51, 54) jatkavat, että erityisesti alkuvaiheessa ja kriisitilanteessa on vastattava ainutkertaisiin tarpeisiin, jotka voivat olla muutaman viikon jälkeen erilaisia kuin lähtötilanteessa. Työntekijöiden on tuettava asiakasta myös epävarmuuden siedossa. Asiakkaalle annettusta vaikutelmasta käytännön työskentelyssä puhuvat artikkelissaan myös Kaija Hänninen ja Ritva Poikela (2016, 149). Kir-

joittajat sanovat, että työskentelyssä työntekijän läsnäolon kokeneet asiakkaat kuvasivat, että työntekijät pistivät itsensä ”täysillä peliin”. Kirjoittajien (mt., 149) mukaan hyvässä kohtaamisessa asiakkaan voimavarat olivat vahvistuneet ja asiakas pystyi paremmin selviytymään haasteistaan.

Hänninen ja Poikela (mt., 115–116) ovat Seikkulan ja Arnkilin (2013) kanssa samaa mieltä, että dialogisessa keskustelussa on syytä muistaa luoda asiakkaalle turvallisuutta, sekä tunnetta siitä, että häntä tuetaan vaikeina hetkinä. On myös oltava aidosti kiinnostunut siitä, mitä asiakas sanoo ja vältettävä antamasta sellaista vaikutelmaa, että asiakas olisi sanonut jotakin väärin. Nämä kuuluvat keskeisenä myös ratkaisukeskeisyyden käsitteen alle. Dialogisesta ja asiakkaan kohtaavasta toiminnasta ovat Hänninen ja Poikela (mt., 152) koonneet toimintamallin.

Kirjoittajat kuvaavat artikkelissaan tätä toimintalähtöisen, dialogisen ja kohtaavan vuorovaikutuksen mallia, jossa tekijänä on suhteiden kautta rakentuva asiakkaan, lähiverkoston ja työntekijöiden yhteistoimijuus. Välineiksi malliin kirjoittajat ovat kuvanneet paitsi palvelukokonaisuuden, myös dialogisen työskentelyn, kannustavan työotteen ja asiakkaan kuulemisen, arvostavan kohtaamisen, läsnäolon ja empatian. Kirjoittajat (mt., 159) avaavat läsnäoloa tekstissään sanoen, että ”työntekijän aito läsnäolo määrittää asiakkaan kokemusta kohtaamisesta”. Heidän mukaansa asiakkaalle tämä näkyy työntekijän tavoissa, eleissä ja katsekontaktissa. Hänninen ja Poikela lisäävät, että hyvässä kohtaamisessa asiakas kokee tulevansa hyväksytyksi sellaisena kuin on, eikä esimerkiksi muutosta pidetä hyväksynnän ehtona. Kuten mainitsin, dialogisuudessa ja vastavuoroisuudessa on paljon samoja elementtejä esitellyn ratkaisukeskeisyyden kanssa. Tukiasuntotoiminnassa nuorten kanssa työskentelyssä onkin kiinnitettävä huomiota siihen, minkä verran tilaa jää välttämättömältä toiminnallisuudelta, kuten kaavakkeiden täytöltä ja tuelta eri palveluntarjoajien kanssa asioidessa, asiakaslähtöiseen työskentelyyn, aitoon kohtaamiseen ja läsnäoloon.

Hänninen ja Poikela (2016, 161–163) kirjoittavat lisäksi artikkelissaan tunnettyöskentelyn merkityksestä vuorovaikutuksessa. Kirjoittajien mukaan myönteiset tunteet lisäävät toimintakykyä ja vastoinkäymisistä selviytymistä, ja kielteisten tunteiden vastaavasti kapeuttavan ajattelua ja heikentävän tehokkuutta ja hyvinvointia. Empatian kirjoittajat (mt., 160) sanovat ilmaisevan kunnioitusta ja vaikuttavan tynnyttävästi ja jatkavat, että asiakkaan kokies- sa tullessa empaattisesti ymmärretyksi, hänen tarpeensa puolustautua vähenee. Asiakkaalla empatia myös lisää tunnetta, että hän pystyy vaikuttamaan elämäänsä. Kirjoittajat ku-

vaavat empatiaa ammatilliseksi empatiaksi, jota voi kehittää ja oppia. Hänninen ja Poikela (2016, 162) korostavat työntekijöillä empatian lisäävän tehokkuutta ja vähentävän uupumuksen kokemusta.

Mielestäni tukiasuntotoiminta on ajallisessa käännekohtassa puhuttaessa nuorten kiinnittämisestä ja kiinnittymisestä yhteiskuntaan. Taustalla olevat riskitekijät vaikeuttavat monin tavoin aikuisuuteen siirtymistä ja kuljettavat edellä kuvatuin tavoin usein mukanaan mielenterveys- ja päihdeongelmia sekä työllistymisen ja jatkokouluttautumisen vaikeuksia. Tukiasuntotoiminnassa tarvitaan esiteltyjä ratkaisukeskeisiä ja dialogisia menetelmiä luomaan nuoriin luottamusta ja vahvistamaan nuorten luottamista omiin kykyihinsä. Kun kyseessä ovat monihaasteiset nuoret, ei työntekijöiden ominaisuuksia voi liikaa korostaa. Lappalainen (2010) pohti työntekijän refleктоivaa otetta työhönsä ja työvälineitä, jolla nuori saadaan luottamaan. Kohtaavassa vuorovaikutuksessa mainittujen ominaisuuksien kautta Poikela ja Hänninen (2016, 149) mainitsivat asiakkaan voimavarojen kasvusta ja haasteista selviytymisestä. Silti monihaasteisissa perheissä kasvaneista kolmannes suorittaa vain peruskoulututkinnon ja aiheuttaa elinaikanaan yhteiskunnalle satojen tuhansien kulut.

4 Tutkielman metodologia

4.1 Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimustehtävänäni on selvittää tukiasuntoprosessin läpikäyneiden ja siinä vielä mukana olevien nuorten aikuisten kokemuksia tukiasumisesta sekä kuvata muutosta nuorten hyvinvoinnin ulottuvuuksissa aikajänteellä tukiasuntotoiminnan lähtökohdista nykyhetkeen. Lisäksi haluan selvittää, miten nuoret haastatteluhetkellä suhtautuvat aikaisempaan toimintaansa. Tutkimustehtävä pohjautuu Pauli Niemelän (2009; 2014) teoriaan.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

- 1) Miten muutos nuorten hyvinvoinnin ulottuvuuksien toiminnassa näkyy tukiasumisen lähtökohdista nykyhetkeen siirryttäessä?
- 2) Miten nuoret aikuiset suhtautuvat kokemuksiinsa nykyhetkessä?

Vaikka kyseessä ovat monihaasteiset nuoret ja heidän tukemisensa tukiasumispalvelun avulla, jää teoreettisesta tutkielmasta akuutisti päihdeongelmaiset nuoret pois. Tukiasumiseen asukkaaksioton kriteerejä on, että nuorella ei voi olla akuuttia päihdeongelmaa, niin että päihteenkäyttö kohtuuttomasti hallitsisi nuoren elämää. Tukiasuntotoimintaan tulevilla nuorilla voi olla taustallaan päihdeongelma, jonka vuoksi ovat palveluita ja tukea ottaneet vastaan, ja jonka kanssa toiminnan aikana työskentelevät. Tutkielmaa en fokusoi myöskään erityisesti lastensuojelun asiakkuuteen tai erityisesti lastensuojelun eri tukimuotojen kautta tukiasumiseen päätymiseen, vaan käsittelen tukiasuntotoiminnan läpikäyneitä nuoria lähtökohdista riippumatta yhtenä otoksena.

Haastatteluaineistosta rajaan alaikäiset asukkaat pois lupakäytäntöjen takia. Ajattelen myös, että nimenomaan alaikäisyydestä täysi-ikäisyyteen, omalle vuokrasopimukselle ja vapaampien sääntöjen piiriin siirtyminen tuo nuorelle perspektiiviä katsoa prosessia jo hieman etäämmältä taaksepäin, vaikka kyseessä olisivat vielä nykyiset asukasnuoret.

Varsinainen tukiasuminen kestää usein noin puoli vuotta, kuten Lappalainenkin (2010, 26) lisensiaattityössään mainitsee, alkaen alaikäisenä tukiasumisen aloittamisesta ja päättyen nuoren täyttäessä 18 vuotta. Osa nuorista aloittaa tukiasumisen kuitenkin jo 16-vuotiaana ja tällöin tukiasuntotoiminnan prosessi kestää nuorella pidempään. Nuoren täysi-

ikäistyessä hän saa asuntoon oman vuokrasopimuksen ja tarkistusta tehdään sääntöjen osalta. Täysi-ikäisenä nuoret ovat vastuussa tekemisistään, eikä ole enää huoltajiensa vastuulla. Nuori muuttaa usein uuteen asuntoon 18 vuotta täytettyään, vaikka jatkaminen entisessä tukiasunnossa on usein myös mahdollista. Tuki jatkuu nuoren itse siihen sitoutuessa saman työntekijän kanssa täysi-ikäistymisen jälkeen vielä vuosia. Luen tässä tutkielmassa tukiasumisprosessin kestoksi varsinaisen tukiasumisen alkamisesta nuoren ollessa vielä alaikäinen aina siihen saakka, kun tapaamiset ja yhteydenpito tukiasuntotyöntekijän kanssa päättyvät. Osalla nuorista tämä vaihe on kestänyt viisi vuotta.

4.2 Aineiston kerääminen

Keräsin tutkielmani aineiston haastattelemalla tukiasumisen nykyisiä ja entisiä täysi-ikäisiä asukkaita. Koin, että haastattelemalla sain parhaalla tavalla vastauksia tutkimuskysymyksiini. Ajattelin, että kyselylomakkeella nuoret olisivat päätyneet lyhyisiin vastauksiin ja haastattelemalla kutakin aihetta pystyi tarkentamaan. Pysin saamaan haastateltavaksi eri ikäisiä nuoria, jolloin tukiasumisen prosessista saisi kuvausta niin tuoreista muistikuvista, kuin pidemmän ajan takaa. Haastatellut iän mukaan yksilöimällä toin esille nuorten kokemusten mahdollista muuttumista, kun tukiasumisesta on pidempi aika. Rakensin myös haastattelurunkoa niin, että keskustelin nuorten kanssa heidän ajatuksistaan tällä hetkellä, sekä muistikuvista tukiasuntotoiminnan aikaisiin ajatuksiin.

Tukiasuntotyöntekijät kokosivat tukiasuntotoiminnassa olevista tai jo toiminnan päättäneistä täysi-ikäisistä nuorista ne, joille löytyi vielä voimassa oleva puhelinnumero. Pelkän osoitteen perusteella en nuoria tavoitellut, koska tukiasuntotyöntekijät pyysivät ensin nuorilta lupaa yhteydenottooni. Tästä kootusta joukosta jäivät pois nuoret, jotka olivat ehdottomasti tukiasumisen päätteeksi kieltäneet yhteydenotot heihin. Nuorten yhteystietoja löytyi näin 25. Näistä nuorista otin sattumanvaraisesti kymmenen nimeä, joita tarkoitukseni oli haastatella. Osalle nuorista soitin ja osalle laitoin viestin sovelluksella. Kerroin nuorelle tarkemmin tutkielmasta ja haastattelun toteutuksesta käytännössä.

Listalle jäi reilusti vielä nuoria reserviin ja ajattelin, että koska osa nuorista saattaisi tuottaa vähemmän aineistoa esimerkiksi jännittäessään tilannetta, minun pitäisi ottaa varalla olevista vielä haastateltavia lisää. Noudatin haastatteluja tehdessä myös saturaation ajatusta, jonka Jari Eskola ja Jaana Vastamäki (2015, 41) nostavat esille: haastatteluja on tarpeeksi,

kun teemat alkavat toistaa itseään, eikä uutta aihetta enää nouse ilmoille. Kahdeksannen nuoren kohdalla ajattelin jo, että monia samankaltaisia teemoja nuorten kertomana nousee esille, tämän jälkeen toteutin vielä yhden haastattelun, minkä jälkeen ajattelin aineiston olevan riittävää. Haastatelluista kuusi oli naisia ja kolme miehiä. Heidän ikänsä olivat 19 ja 27 vuoden väliltä. Haastattelut olivat kestoltaan keskimäärin tunnin mittaisia.

Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara (2009, 205) kirjoittavat teoksessaan, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään tiedonkeruumenetelmänä usein haastattelua. Kirjoittajien mukaan haastattelun käytössä on sekä etuja että haittoja. Haastattelu antaa haastateltavalle subjektiivisuuden, tilan luoda merkityksiä ja olla aktiivinen. Hirsjärvi ym. mukaan (2009, 206–207) ajatus, että haastattelun keinoin voidaan tutkia arkoja tai vaikeita aiheita, on kiistanalainen. Samoin kirjoittajat kuvaavat, että haastattelussa haasteena voi olla tutkittavan halu antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. Kirjoittajat sanovat myös, että haastateltavat mielellään vaikenevat esimerkiksi päihteisiin tai talouteen liittyvistä asioista. Omaan tutkielmaani liittyvä aihe ja varsinkin nuoren tausta ennen tukiasumista voi olla haastateltavilleni arka ja osin vaikea. Vaikka tukiasuminen on heille mahdollisuus itsenäistyä ja päästä laitoksesta pois, voi aiheeseen liittyä muita lastensuojelutoimenpiteitä, joilla on negatiivisempi kaiku. Haastattelu voi nostaa esille myös nuoren lapsuuden perheestä asioita, joita hänen on vaikea käsitellä. Käsittelen enemmän eettistä pohdintaa tutkimuseettisiä kysymyksiä koskevassa kappaleessa.

Haastattelua tehdessä on huomioitava aina myös haastattelun konteksti- ja tilannesidonnaisuus, mikä tarkoittaa sitä, että haastattelutilanteessa haastateltava saattaa vastata toisin kuin muulloin vastaisi (Hirsjärvi ym. mt., 207). Mielestäni haastateltavieni vastauksiin saattoivat vaikuttaa niin haastattelutila, haastattelijan olemus ja vastaanottavaisuus kuin nuoren oma tilanne nykyisessä elämässään. Toteutin haastatteluja nuoren kotona, tukiasuntojen toimistolla, sekä etäyhteydellä. Paikka voi vaikuttaa positiivisten tai negatiivisten tunteusten esille tuomiseen. Myös haastattelijana itse olin vaikuttamassa nuoren vastauksiin. Vaikka haastattelijana asetuin läsnäolevaksi kuuntelijaksi ja keskustelua eteenpäin vieväksi, väistämättä nuoren kokemukseen kuinka avoimesti hän asioistaan tulee kertomaan, vaikuttaa kemioiden kohtaaminen haastatellun ja haastattelijan välillä.

Myös vireystila kyseisenä haastattelupäivänä voi vaikuttaa sävyyn, jolla nuori asioista kertoo, tai jolla haastattelijalla asioista esittää tarkentavia kysymyksiä. Haastatellun nykyinen elämäntilanne ja tyytyväisyys elämään saattaa vaikuttaa vastaustuloksiin myös kumppaan

tahansa suuntaan. Elämään tyytyväinen saattaa nähdä aiemmat kokemukset huonompana aikana ja huonomman elämänhallinnan kanssa painiva voi ajatella tukiasumisen aikaa kulta-aikana verrattuna nykyhetkeen. Tilanne voi olla myös päinvastainen, jolloin huonovointisempi näkisi harmaan sävyjä myös menneisyyttä katsoessa ja hyvinvoiva sitä vastoin näkisi haastavamminkin kokemukset positiivisemmin. Toteutin osan haastatteluista kasvotusten, osan puhelinhaastatteluna. Ei voi olla varma, ettei kaikkien toteuttaminen kasvotusten olisi esimerkiksi tuottanut laajempaa aineistoa, kun osa haastatteluista jäi nyt puhelimitse tapahtuvan kommunikoinnin varaan.

Haastattelutavoista valitsin toteutukseeni teemahaastattelun. Eskola ja Vastamäki (2015, 27) kuvailevat artikkelissaan teemahaastattelua tutkimuksen aineistonkeruun keinona. Kirjoittajien mukaan teemahaastattelu on keskustelunomainen tapa tuottaa aineistoa. Eskolan ja Vastamäen (2015, 28–29) mukaan teemahaastattelun avulla tutkija tietää aihepiirit ja teemat, joista haluaa saada vastauksia tutkimuskysymyksiinsä, mutta ei halua kysyä asiaa suoralla kysymyksellä toisin kuin strukturoidussa lomakehaastattelussa ja puolistrukturoidussa haastattelussa, jossa kaikille haastatelluille esitetään samat kysymykset. Kirjoittajat (mt., 35–37) kuvailevat teemahaastattelurungon rakentamista ja kehottavat tutkijan luomaan yläkäsitteet esimerkiksi käsitekartan muotoon ja täydentämään niitä tarkentavilla kysymyksillä.

Ylimmällä tasolla teemahaastattelussani ovat tukiasuminen ja nuoren muu elämä. Näiden aihepiirien alapuolella ovat käsitteet, jotka otan esille kaikkien haastateltavien kanssa. Alateemat tukiasumisen alla ovat autonomiaan, omaan kotiin, muutokseen, vaikuttaviin teki-jöihin ja psyykkisiin tarpeisiin jaettuina. Näiden alle tarkentaviksi apukysymyksiksi ja apusanoiksi muotoilin muun muassa yksinäisyyteen ja vapauteen, omaan sitoutumiseen, työntekijän rooliin, oikea-aikaisuuteen ja haasteisiin ja pelkoihin liittyviä asioita. Muun nuoren kokeman elämän teeman alla olivat alateemoina elämäntarina sekä elämäntilanne tällä hetkellä, joihin sisältyivät muun muassa perhesuhteet, tämänhetkinen pääasiallinen toimi, lähtötilanne tukiasumiseen ja päihteidenkäyttö. (Liite3.)

Teemat rakentuivat taustateorian mukaisesti (Niemelä 2014). Muun elämän elämäntarinaan liittyvä alateema tukiasumisen taustoitukseensa kuuluu nuoren elämän fyysis-aineellisen, kielellis-sosiaalisen ja psyykkis-henkisen ulottuvuuden kokonaisuuksiin. Tukiasumisen aikaiset alateemat: autonomian, muutoksen ja psyykkisten tarpeiden kokemukset sijoittuvat psyykkis-henkisen ulottuvuuden tasoille. Alateemoista omaan kotiin liittyvät kysymykset

kuuluvat fyysis-aineellisen ulottuvuuden tasolle. Tukiasuntoiminnan sosiaaliohjaajan tapamisiin liittyvä vaikuttamisen alateema liittyi kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden tasolle. Lisäksi käsitellään muun elämän yläteeman alla tukiasumisen jälkeistä aikaa kaikissa ulottuvuuksissa.

4.3 Aineiston analysointimenetelmät

Ritva Mäntylä (2007, 43) sanoo tutkimusstrategian valintaan vaikuttavan se, halutaanko saada vastaus kartoittavaan, kuvaavaan vai selittävään tutkimusongelmaan. Omassa tutkielmassani tarkoitukseni oli ennen kaikkea kuvata ilmiötä, nuorten kokemuksia. Teemahaastattelulla sain laajan aineiston, jossa nuoret kertoivat elämäntarinaansa, tukiasuminen sen osana. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2018, 98) sanovat, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tähdätään ilmiön kuvaamiseen ja keskeistä on tutkittavien tuottama data käsillä olevasta aiheesta. Litteroinnin tein koko aineistosta, haastateltava kerrallaan. En käyttänyt haastatteluteemoittain litterointia, minkä Hirsjärvi ja kirjoittajakollegansa (2009, 222) sanovat myös olevan mahdollista, koska halusin pitää erillään vielä eri nuorten aineistot ja tarkastella niitä litteroituina kokonaisuuksina.

Aloitin aineiston analyysin tutustumalla aineistoon pintapuolisesti. Koodasin kaikki yhdeksän haastattelemaani nuorta alkuun iän mukaan, saman ikäiset saivat tunnukset a ja b. En jättänyt analyysissä haastateltavan sukupuolta näkyviin, koska tukiasumiseen liittyvien kokemusten näkökulmasta sillä ei mielestäni ole merkitystä. Mielestäni tällä myös sain lisättyä haastateltavien anonymiteettiä. Haastateltujen iän jätin näkyviin, koska halusin, että tulososuudessa erottuu vanhempien haastateltujen vastaukset ja kenties tulee näkyviin heidän pidempi elämäkokemuksensa.

Otsikoin myös materiaalia teemojen mukaan, jotta jatkossa minun olisi helpompi löytää tiettyyn teemaan liittyviä vastauksia. En litteroinut haastattelijan puhetta, joten otsikointi oli siksikin tärkeää. Otsikoita olivat muun muassa suhtautuminen, sosiaaliset suhteet ja opinnot. Mäntylä (2007, 51) kuvailee olennaisten asioiden löytymistä tekstistä etsimällä avainsanoja. Teemoittelemalla aineistoa teorialähtöisesti tarkoitukseni oli nostaa tutkimuskysymysten kannalta tärkeät aihealueet esille. Analyysin teorialähtöiseen toteutukseen vaikutti olemassa oleva teoria, jota toteutuksella testasin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107, 110.)

Eskola ja Vastamäki (2015, 42–43) sanovat, että olennaisia asioita voi esimerkiksi värikoodein tehdä näkyvämmiksi ja jatkoanalyysiä helpommaksi. Jäsentelin ja luokittelin aineistoa värikoodein ja kirjaimin. Teorialähtökohtanani olevassa sosiaalityön hyvinvointiteoriassa on jaoteltu ihmisen olemisen ja toiminnallisuus yhdeksään soluun: olemisen, tekemisen ja omistamisen tasoille, sekä fyysis-aineelliseen, kielellis-sosiaaliseen ja psyykkiseen ulottuvuuteen. Jokaiselle solulle käytin eri väriä ja lisäksi jaoin kolmella kirjaimella aineiston taustaan (E), tukiasumisen aikaisiin kokemuksiin (T) ja tukiasumisen jälkeiseen aikaan ja nykyhetkeen (N). Sain tällä tavalla yli 400 merkintää, jotka vielä analyysivaiheessa laskin nähdäkseni mihin soluihin vastaukset painottuivat. Tästä numeerisesta materiaalista en tuottanut tutkielmaani kuvioita, koska painotuksiin vaikuttavat osaltaan myös se, mistä teemoista nuorten kanssa keskustelin.

Aineiston teemoittelussa pyrin noudattamaan Tuomen ja Sarajärven (mt., 104) neuvoja ja kiinnittää huomioni yhdeksään mainitsemaani teemaan, jotta muut kiinnostavat teemat eivät veisi huomiotani. Teemoittelussa etsin tietyn tyyppisiä, yhdeksään soluun sopivia vastauksia, joten tyyppittelyssä huomioin näiden vastakohtia, yksittäisiä poikkeamia. Tyypillisiä vastauksia olivat soluihin kuuluvat vastaukset, jotka kertovat esimerkiksi nuorten perustarpeiden tyydyttymisen haasteista, nuoren toiminnasta työ- ja koulumaailmassa ja omistamisen tason henkisen ja sosiaalisen pääoman näkymisestä nuoren pohtiessa tukiasumista iän tuoman elämäkokemuksen kautta. Poikkeamia olivat vastaukset, joita en suoranaisesti saanut lokeroitua mihinkään soluihin, näitä oli esimerkiksi toiminnan kehittämiseen liittyvät vastaukset, joissa näkyi nuoren oma kasvuprosessi mutta se ei varsinaisesti muuten sisältynyt mihinkään ennalta määriteltyyn soluun Niemelän (2014) mallissa.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkielmaa tehdessä, tutkimusaiheen pohtimisesta, metodologiasta, aineistonkeruusta analyysiin ja tulosten esittämiseen ja pohdintaan saakka on kuljetettava mukana tutkimuseettistä pohdintaa. Tutkielman aihe on arka ja läheisesti lastensuojelun viranhaltijapäätöksiin ja vallankäyttöön sidoksissa. Nuorilla on usein vaikea tausta ja hylkäämiskokemuksia ja heillä voi mennä pitkä aika ennen kuin pystyvät elämäntarinaansa tai taustaansa käsittelemään tai sitä tutkimustilanteessa jakamaan. Toisaalta tutkielma voi olla haastatellulle keino tuoda omia ajatuksia kuuluville ja jakaa niitä (Eskola & Vastamäki 2015, 28–29). Mieles-

täni on hyvä tuoda tukiasuntotoiminnassa mukana olleille nuorille mahdollisuus nostaa omat kokemuksensa julki ja vaikuttaa toiminnan kehittämiseen.

Tutkielman tekijänä minun on tunnistettava myös oma asemani lastensuojelun sosiaalityöntekijänä, jonka osa tukiasuntonuorista saattaa tunnistaa. Pysin sanoittamaan tilannetta niin, että nuori ymmärtää hänen kertomansa jäävän anonymiksi ja niin positiivisten kuin negatiivisten asioiden kertomisen olevan paitsi sallittua myös toivottavaa toiminnan kehittämiseksi. Ymmärryksen mukaan, vain yksi haastatelluista tiesi minun olevan lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Tein valinnan, että en tätä kertonut haastatelluille ennen haastattelun aloittamista. Pohjustin aihetta tutkielman esittelyllä, mutta jätin kertomatta oman asemani työelämässä. En koe tätä epäeettiseksi valinnaksi, koska haastatellut nuoret eivät ole asiakkaitani, eikä kukaan heistä ole enää lastensuojelun asiakkaana. Kahdella on jälkihuolto voimassa, mutta se toteutuu jälkihuollon tiimissä fyysisesti eri paikassa kuin missä itse työskentelen. Ajattelen, että kertomalla olevani itse nimenomaan asemassa, jossa asiakkaille tehdään tahdonvastaisiakin toimenpiteitä, nuorelle olisi voinut syntyä tietty mielikuva, joka olisi voinut vastauksiin vaikuttaa joko provosoimalla tai laimentamalla niitä. Toisaalta useampi haastateltu nuori kutsui tukiasuntojen sosiaaliohjaajaa sosiaalityöntekijäksi, joten etukäteinen huoleni saattoi olla turha, eikä nuorilla olisi ollut sosiaalityöntekijän nimikkeeseen liittyviä ennakko-oletuksia.

Reliabiliteetin kannalta tutkielmassani pohdin, kuinka toistettavissa tulokset ovat, sekä miten luotettavia ne ovat (Hirsjärvi ym. 2009, 231). Kvalitatiivisesta tutkimuksesta puhuttaessa, koen kyseenalaiseksi pyrkiä toistuviin tuloksiin yhtenevin välinein, onhan aineiston ja analyysin tulosten esittämisen välillä kyse tutkielman tekijän tekemästä tulkinnasta. Eri nuoria haastatteleamalla tulokset ovat myös keskenään todennäköisesti poikkeavia. Kuitenkin luotettavuutta voidaan pohtia prosessin etenemisen jokaisessa vaiheessa. Tutkielmaani tehdessä kuvaan avoimesti aineistonkeruussa käyttämäni temahaastattelun rungon, jotta halutessaan voi tutkielman toistaa. Analyysin luotettavuuden kannalta merkittävää on ilmiön kuvaaminen litteroidun aineiston perusteella mahdollisimman tarkasti. Tulosten esittämisessä luotettavuutta lisää korkea tutkimusetiikka ja nöyryys aineistolle, jotta tutkija nostaa esille juuri tutkimusaineistossa esiintyviä teemoja. Tuloksissa on tuotava esille tietyn tyyppisten vastausten yleisyys tai harvinaisuus, jotta tulosten luotettavuus ei kärsi esimerkiksi liiasta yleistyksestä. Taustoituksessa tärkeitä ovat myös tarkka viittauskäytäntö, jotta halutessaan voi löytää samat kohdat teorialähteistä. (Hirsjärvi ym. mt., 231–232.)

Luotettavuutta arvioitaessa on mielestäni huomioitava tuotetun tiedon laatu suhteessa koko ilmiöön. Ajattelen, että aineistoksi päätyvät jollakin tavoin toimintakykyisten nuorten kertomukset ja heikoimmassa asemassa olevat tukiasumisen prosessin läpikäyneet nuoret jäävät tavoittamatta. Laadullisessa tutkimuksessa voi tilanne olla sen kaltainen, että aineisto on jollain tavoin vinoutunut, johtuen tutkittavan kohderyhmän tavoittamiseen tai aiheen arkaluonteisuuteen liittyvistä seikoista. Hirsjärven ja muiden (mt., 231) mukaan myös kysytyt kysymykset saatetaan ymmärtää toisin kuin tutkija on ne tarkoittanut. Ajattelen, että haastattelussa tähän ei ole niin suuri riski kuin kysymyslomakkeen kohdalla, koska haastattelutilanteessa pystyy esittämään saman kysymyksen toisin sanoin, mikäli tuntuu että vastaus ei kohtaa kysymystä. Osa haastatelluista on myös kyvykkäämpiä tuottamaan puhetta tai muotoilemaan vastauksia monipuolisemmin, jolloin edes kaikilta haastatelluilta ei saa tasalaatuisesti koottua heidän kokemuksiaan, saati koko ilmiöstä.

Tutkielman reliabiliteetin eli luotettavuuden kannalta arvioin menetelmän, ajallisuuden ja johdonmukaisuuden luotettavuutta. Mielestäni teemahaastattelu antaa haastateltaville mahdollisuuden kerronnallisella tavalla tuottaa aineistoa, ilman että rajatuilla kysymyksillä tukahdutan sellaiset teemat, joista nuorella on kerrottavaa. Ajattelen myös, että pitämällä kaikki teemat haastatteluvaiheessa esillä vältyn siltä, että jonkun haastateltavan kanssa jäisi teemoja kokonaan käsittelemättä. Haastatteluja toteutin kasvotusten tukiasuntojen toimistotiloissa tai nuoren omassa kodissa, ja osa haastatteluista toteutui puhelinhaastatteluna. Paikkaa tai haastattelutapaa enemmän haastattelun sujumiseen tuntui vaikuttavan haastateltavan persoonalliset ominaisuudet: niin pisin kuin lyhin haastattelu toteutui puhelinhaastatteluna. Pitkä haastattelu oli myös nuoren kotona tapahtuva ja lyhyt toimistolla tapahtuva haastattelu. Tavatessani nuoret annoin heille tutkielmatiedotteen ja suostumuslomakkeen täytettäväksi. Etäämmällä asuvien nuorten kohdalla toteutin haastattelun puhelinhaastatteluna ja lähetin suostumuslomakkeen postitse (Liite 3), jonka nuoret palauttivat palautuskuorella. Kerroin nuorille ennen haastattelua, että aineistoa säilytetään luotettavasti ja se hävitetään analysoinnin jälkeen. Jätin myös nuorelle yhteystietoni niin suostumuslomakkeessa, kuin kasvotusten ja kerroin, että missä tahansa vaiheessa nuorella on oikeus vetäytyä mukanaolosta. Toivoin myös, että mikäli nuorella tulee haastatteluun lisättävää, hän on yhteydessä jälkeen päin. Kerroin haastatelluille oletetun aikataulun, jonka myötä nuorelle jäi runsaasti aikaa uuteen yhteydenottoon.

Reliabiliteetin osalta voi miettiä myös käytössä ollutta taustateoriaa oikeana ilmiötä kuvattaessa. Ajattelen, että Niemelän (2014) teoria on monipuolinen ja siinä huomioidaan nuoren

elämä monella tasolla. Aineiston analyysissä pidän teemoittelua ja tyypittelyä luotettavana analyysimenetelmänä, jolla koko aineisto on esillä tuoden haastateltavien itsensä kokemia tärkeitä huomioita esille. Teorialähtöisyys ohjasi analyysiani, mutta tätä tehdessä pitää huomioida, että lokerointi ei muuta alkuperäistä ajatusta vastauksesta. Analyysissä ajallisen reliabiliteetin kannalta tein pohdintaa, miten paljon kokemukset ovat nykyhetkessä erilaisia kuin tukiasumisen aikana niillä, joilla tukiasumisen päättymisestä on jo useampi vuosi aikaa. Vanhin haastatelluista oli 27-vuotias. Toisaalta tämä nuori oli haastatelluista se, jolla ainoana tukiasumisen prosessi oli keskeytynyt monien haasteiden takia. Nuoren kokemus auktoriteetista, kuten julkista valtaa käyttävästä viranhaltijasta tai omasta taustatarinastaan voi olla kymmenessä vuodessa jo hyvin toisenlainen tuoreisiin muistoihin verrattuna. Alun perin ajattelin rajata haastateltavat kolmen vuoden sisään tukiasumisen päättymisestä. Koin kuitenkin, että tämä olisi rajannut liikaa haastateltavien valintaa. Toisaalta koin myös rikkautena haastatella nuoria, joilla tukiasumisen jälkeistä elämää oli ollut jo pidempään. 27-vuotias haastateltu kertoi tukiasumisen aikaisista haasteistaan avoimesti, mutta silti koki hyötyneensä tukiasumisen ajasta. Koen, että ajan tuoma kokemus toi lisäarvoa, etenkin kun nuori itse kertoi, että silloin kyllä vastusti kaikkea ja asenne oli huono, nyt ajattelee toisin.

Eettistä pohdintaa tein analyysivaiheessa myös liittyen haastateltujen nuorten kertomiin yksityisiin asioihin. Nuorilla oli hyvin rankkoja kokemuksia taustallaan, vanhempien menettämistä, vanhemman tappoyritystä sekä lähipiirin tai omia päihde- ja mielenterveyshaasteita. Haastatteluhetkellä nuoret olivat kuitenkin vahvasti elämässä kiinni, useilla oli työpaikka ja elämänrytmi kunnossa, lähes kaikki olivat saaneet ammattiopinnot valmiiksi. Koin, että nuoret aikuisina vastasivat siitä, että kertovat minulle sellaisia asioita, joita tutkielmassa voi julkaista. Tarkistin haastattelutilanteen lopuksi vielä joitakin yksityiskohtia ja tarkennuksia, mitä tietoja saan käyttää. Nuoret olivat hyvin avoimia sen suhteen, että halusivat oman tarinansa tulevan kuulluksi. Kaikkiin kysymiini tarkennuksiin nuori antoi luvan käyttää kyseistä yksityiskohtaa valmiissa tutkielmassa. Tein itse valintoja sen suhteen, että jätin pois nimet ja paikannimet, sekä tuloksia esitettäessä haastatellun sukupuolen. Erään nuoren kohdalla tein myös valinnan jättää hänen seksuaalisuuteen ja identiteettiin liittyvän tiedon pois. Kerroin tämän nuorelle jo haastatteluvaiheessa, vaikka hän itse olisi antanut luvan tämän tiedon käyttöön. Mielestäni tämä seikka olisi yksilöinyt nuorta liikaa.

Johdonmukaisuuden luotettavuuden arviointi liittyy tutkielman toistettavuuteen. Mielestäni laadullisessa tutkimuksessa tulokset voivat olla toisistaan poikkeavia eri aikoina tehtävässä tutkimuksessa, johtuen laadullisen tutkimuksen kontekstisidonnaisuudesta. Tutkielman tulokset voisivat olla toisenlaisia, mikäli haastateltavat vaihtuisivat, mutta pyrin siihen, että saan monipuolisia vastauksia ja näkyviin tulevat myös tukiasumisen kehittämistarpeet sekä nuoren kokemat haasteet ja hankaluudet. Hirsjärvi ja kirjoittajakollegansa (2009, 232) sanovat, että tutkijan on kerrottava mahdollisimman tarkasti myös mahdolliset häiriötekijät ja virhetulkinnat.

Validiteetin tehtävä on arvioida, ovatko käytössä olleet menetelmät ja aineistot olleet päteviä ja antaneet vastauksia tutkimusongelmaan. Kysymyksessä on myös uskottavuus kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Luotettavuuden nimissä ei tuloksia voi kääntää haluamaansa suuntaan ilman että niille saa analyysistä vahvistusta. (Hirsjärvi ym., mt., 231.) Mietittäessä tutkielman validiteettia, pidän haastattelua ja haastattelutapahtuman nauhoittamista pätevimpänä keinona saada tutkielman kannalta ja ilmiön kuvailun kannalta olennaisinta tietoa. Pidän tutkielman etenemistä johdonmukaisena ja mielestäni tutkimuskysymyksiin on käytetyin menetelmin saatu vastaus.

Analyysin myötä tulin tulokseen, että tulososion pääpaino syntyy nuorten tukiasumiskokemuksista, sekä miten he nykytilannettaan kuvaavat. Lähdin työstämään analyysin tuloksia noudattaen kolmivaiheista aikajärjestystä: tausta, tukiasuntoaika ja nykyhetki. Näiden aikaraamien sisällä teoria ohjasi jaottelua olemisen ja tekemisen tasojen kautta omistamisen tasolle. Selkeyden vuoksi tuotin analyysin tulokset samankaltaisesti kolmen hyvinvoinnin ulottuvuuden luvuksi taustasta, tukiasumisen ajasta, ja nykyhetkestä. Jokaisella nuorella oli lähtökohdat omassa tilanteessaan hyvin erilaiset, joten tarkoitukseni ei ollut päätyä yleistykseen.

5 Tulokset

5.1 Hyvinvoinnin ulottuvuudet ennen tukiasumista

5.1.1 Fyysis-aineellinen toiminta

Seitsemällä tukiasumisen läpikäyneellä ja kahdella siellä edelleen olevalla nuorella jokaisella oli taustassaan riskitekijöitä, jotka nuorten hyvinvointiin vaikuttivat. Suurella osalla nuorista oli haasteita kotitilanteessaan, sekä oman käytöksen pulmia. Nuorten taustatilanteet ja lähtökohdat tukiasumiseen siirtyessä olivat kuitenkin hyvin yksilöllisiä. Olen kuvannut nuorten lähtötilanteet tukiasumisen alkaessa (Kuvio 2).

Nuori	Lähtötilanne
<i>Haastateltu 19 vuotta edelleen tukiasumisessa</i>	Sijoituksesta, taustana haasteet vanhempien kanssa, omat mielenterveyden haasteet, keskittymisvaikeudet koulussa
<i>Haastateltu 20 vuotta edelleen tukiasumisessa</i>	Äiti muutti toiselle paikkakunnalle, jäi isän luokse, tukiasuntoon kun isä myi asunnon pois. Äidin kanssa haastavat välit.
<i>Haastateltu 23a vuotta</i>	Kotoa, haasteet äidin kanssa, keskittymisvaikeudet koulussa
<i>Haastateltu 23b vuotta</i>	Tukiasumisesta toisesta kaupungista, yksinasuminen edellytti tukiasumista
<i>Haastateltu 24a vuotta</i>	Vanhemmat kuolleet, odotti tukiasuntoa läheisten luona
<i>Haastateltu 24b vuotta</i>	Sijoituksesta, haasteita käytöksessä, poissaolot kotoa
<i>Haastateltu 25a vuotta</i>	Sijoituksesta, haasteet kotona kaksoissiskon kanssa, traumat lapsuudessa
<i>Haastateltu 25b vuotta</i>	Asumisharjoittelu sijoituspaikassa, taustalla äidin alkoholinkäyttö ja omat käytöshäiriöt
<i>Haastateltu 27 vuotta</i>	Sijoituksesta, taustalla näpistyksiä, poissaoloja koulusta

Kuvio 2. Tukiasumisen taustatilanne

Niemelä (2014, 152) puhuu teoksessaan fyysis-aineellisen ulottuvuuden alimmalla, olemisen, elossa säilymisen ja toimeentulon tasolla fysiologisten perustarpeiden tyydyttämisestä ja näiden tarpeiden tyydyttämisestä suhteessa ihmisen hyvään oloon. Haastatelluista viisi

tuli tukiasumiseen sijoituksesta. Sijoituspaikassa nuorten perustarpeet, kuten ravinnon, asuinpaikan suojan ja lämmön saanti on varmistettu. Curry ja Abrams (2015, 143) tähdentävätkin, että muutos sijoituksen jälkeisestä ajasta itsenäiseen asumiseen on tuottanut monille tutkituista nuorista hankaluuksia. He kuvailevat haasteiden liittyneen Niemelänkin mainitsemiin perustarpeisiin, asumiseen ja toimeentuloon.

Sijoitetuista yksi kertoi kuitenkin olleensa paljon karkumatalla, jolloin hän oli syönyt ja yöpynyt kavereiden luona. Nuori kertoi vastanneensa puhelimeen, kun laitoksesta soitettiin tai soittaneensa takaisin, jos jäi vastaamatta:

”Kaikki kunnossa, ruokaa ja katto pään päällä.” Haastateltu 24b v.

Nuori saattaa itse ajatella pärjäävänsä, mutta epävarmuus kiinnijäämisestä voi aiheuttaa stressitilaa ja kuormittumista. Niemelä (2014, 58) sanoo teoksessaan, että mielen tarkoitus on palvella jännitystilojen laukeamisessa, jossa vastakkaisina ovat ahdistuksen tai pelon kokemukset. Sama nuori sanoi haastattelussa, ettei myöskään tilanteessa itse tehnyt ratkaisua palata sijoituspaikkaan takaisin:

*”Minut piiritettiin. En tullut vapaaehtoisesti. Niin kauan ku pystyy olla.”
Haastateltu 24b v.*

Perusolemisen varmuuteen tarvitaan paitsi fyysiset perustarpeet, myös turvallisuutta ja vakautta jatkumisesta. Niemelä (2014, 150) yhdistää perustarpeisiin liittyen kahden ulottuvuuden olemisen tasot yhteen, kuvaillen, fyysis-aineellisen hyvinvoinnin osa-alueiden, turvallisuuden ja vakauden, lisäksi ihmisen tarvitsevan kielellis-sosiaalisena olentona sosiaalista hyvinvointia, yhteyttä muihin ihmisiin ja välittämistä. Nämä eivät nuorella toteudu ollessaan karkumatalla sijaishuollosta tai kotoa. Niemelä muistuttaa, että psyykkishenkisen ulottuvuuden autonomisuutta ei tule nähdä pyrkimyksenä itsekeskeisyyteen. Nuorilla on havaittavissa keskeneräisyyttä kasvussa ja yhteiskunnan normien vastaista toimintaa myös tukiasumisen aikana. Tähän palaan muun muassa tukiasumisen aikaisessa fyysisessä toiminnassa.

Nuorista kaksi tuli tukiasumiseen asuinpaikkaan liittyvistä syistä. Nuorista toinen oli muuttamassa Kotkaan ja yksinasuminen edellytti tukiasumisen vastaanottamista. Toisella nuorista aiemmin kaupungissa asunut isä oli myynyt asuntonsa, ja nuorella olisi ollut edessä muutto toiselle paikkakunnalle pois tutusta ympäristöstä ja opiskelupaikasta. Niemelän

(mt., 151) mukaan asuminen ja asuinympäristöön liittyvät tekijät kuvaavat ihmisen perustarpeita.

Niemelä (mt., 152) kuvailee fyysis-aineellisen ulottuvuuden toisella tasolla fyysistä toimintaa jonkin hyödykkeen aikaansaamiseksi elämän mielekkyyttä lisäämässä. Tällaisena toimintana voidaan nähdä ammattiopintojen fyysiset alat, sekä toiminta erilaisilla työpajoilla. Fyysistä toimintaa kuvaavat myös fyysiset harrastukset. Niemelä sanoo, että toiminnalla pyritään ilmentämään omia kykyjä ja taipumuksia. Kirjoittaja jatkaa, että ihmisellä on tarve toiminnallisuuteen, joten hyvinvoinnin kannalta on tärkeä kokea itsensä tarpeelliseksi ja päästä toteuttamaan itseään. Eräs haastatelluista nuorista kertoi itsensä toteuttamisen mahdollisuuksista fyysisen harrastuksen parissa. Nuori harrasti kamppailulajia, jossa hänellä oli lahjakkuutta, mutta loukkaantuminen esti lajin jatkamisen kilpailutasolla.

5.1.2 Kielellis-sosiaalinen toiminta

Vaikka asuinympäristö ja fyysiset olosuhteet olisivat kunnossa, voi elämän peruspilareita järkyttää ihmissuhteisiin liittyvät asiat. Niemelä (2014, 154–155) kuvaa teoksessaan kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden alinta, yhdessä olemisen ja elämisen tasoa. Kirjoittajan mukaan ihmiset hakeutuvat toisten yhteyteen, ja tässä merkittävässä roolissa ovat sukulaiset ja ystävät. Haastatelluista nuorista useimmalla oli haastavia tilanteita kotona ja usein rikkonaiset perherakenteet. Isoimmaksi syyksi tukiasumiseen lähdössä yksi haastatelluista nosti esille ristiriidat kotona vanhemman kanssa. Nuori päätyi tukiasumiseen vaihtoehtona sijoittamiselle:

”Se oli tosi rankkaa äitin kanssa ku ollaa samanlaisia, molemmat jääräpäitä.”

”Niinku todella räjähdysaltis olin, olen edelleen aina välillä, mut siis olin silloin nuorena.” Haastateltu 23a v.

Niemelä (mt., 155) toteaa edelleen kielellis-sosiaalisesta ulottuvuudesta, että lämmin suhde lapsen ja hoitajan välillä luo perusluottamusta, kun epäonnistuneet lapsuudenkokemukset rakentavat epäluottamusta ja turvattomuutta. Turvattomuutta lapselle luo myös läheisen menetys. Yksi nuorista oli menettänyt molemmat vanhempansa ja hänen itsenäistyminen ja yksinasuminen mahdollistuivat tukiasumisen avulla. Nuori vietti aikaa läheisten luona odottamassa tukiasuntoa ja sai huoltajat verkostostaan:

”Olin 14 kun isä tappo ittesä ja 16 kun äiti kuoli. Asuin kaks kuukautta iso-veljen tyttöystävän vanhemmilla. Mulle nimettiin huoltajiks mun äitin serkku ja äitin veljen vaimo, et sit oli kaks huoltajaa jotka minust huolehtivat. -- Ei oikeestaan kauheen läheisii ennen sitä ollu muit ku tää äitin serkku, mut hää asu [kaupungissa] et välimatkaahan meil oli.” Haastateltu 24a v.

Kyseinen nuori oli kotihaasteiden vuoksi jo aiemmin selvittänyt vaihtoehtoja kotona-asumiselle ja nuorelle oli tukiasumisesta kerrottu. Muut haastatellut nuoret saivat kuulla tukiasumisen vaihtoehdosta eri tavoin. Osalle nuorista siitä kertoi oma työntekijä tai hän kuuli siitä kavereilta. Osalle vaihtoehto tuli esille laitoksessa tai sosiaalitoimen kautta.

Niemelän (mt., 155) kuvaileman kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden toiselle tasolle kuuluvat yhteistyösuhteet. Kirjoittaja sanoo, että voidakseen hyvin, ihminen tarvitsee sosiaalisia yhteistyösuhteita, joita toteutetaan erilaisissa verkostoissa, järjestöissä ja yhteisöissä. Opiskelu alasta riippumatta luo yhteisöllisyyden tunnetta ryhmän jäsenenä. Kaikki nuoret kuuluivat tukiasumisen alkaessa opiskelujen tai työtoiminnan kautta yhteisöön. Useilla nuorista oli jo ennen tukiasumisen alkua työntekijä, jota tapasi säännöllisesti. Hänen kauttaan oli kahdella haastatelluista tullut ehdotus tukiasumiselle. Työntekijä oli ollut joissain tapauksissa nuoren tukihenkilö, joissain esimerkiksi nuortenpalvelujen työntekijä. Nuorille verkostoa toi myös nuorisopsykiatrian asiakkuus, joka oli usealla haastatelluista nuorista ennen tukiasumista ja sen aikana.

5.1.3 Psyykkis-henkinen toiminta

Tukiasumisen onnistumisen edellytykset eivät ole ainoastaan kiinni fyysisestä ympäristöstä ja olemassa olevista sosiaalisista suhteista. Tärkeässä osassa kasvua on myös Niemelän (2014, 159) kuvaama psyykkis-henkinen ulottuvuus. Sen ensimmäisellä tasolla itsensä tiedostaminen ja inhimillisenä ihmisenä oleminen kuvaavat nuoren tarpeita itsenäistymisessä ja kasvuprosessissa aikuisuuteen. Kirjoittajan mukaan nuoruus on tärkeää kasvun aikaa ja epäonnistunut itsenäistyminen voi tarkoittaa tarvetta käsitellä näitä asioita aikuisuudessa. Niemelä (mt., 158) sanoo myös, että psyykkis-henkisen ulottuvuuden psyykkisiin tarpeisiin kuuluvat vapaus ja omaehtoisuus, mikä ei ole helppo yhdistelmä nuorilla joilla on suuria haasteita ja sitä kautta tuentarpeita kasvussaan. Ulottuvuudessa nuoren kasvun tavoitteena on olla itsenäinen ja itsetietoinen ihminen, päättämässä ja vaikuttamassa omiin asioihin. Itsetuntemusta korostavat myös Kananoja ja Karjalainen (2017, 159) puhu-

essaan koetusta hyvinvoinnista. Kirjoittajien mukaan itsensä arvostaminen ja henkisten varantojen kartuttaminen korreloi hyvinvoinnin kokemuksen kanssa.

Tukea näissä pyrkimyksissä nuoret saivat vaihtelevasti läheisverkostostaan, mainitulta vi-ranomaisverkostolta kuten omatyöntekijältä sosiaali- tai terveystalveissa tai sijoituspaikastaan. Läheissuhteita painottaa myös Törrönen (2012, 11) kuvaillessaan hyvinvointia monitahoisena ilmiönä. Kirjoittajan mukaan hyvinvointi on henkilökohtainen kokemus, mutta siihen läheiset ihmissuhteet vaikuttavat. Tukiasumisen alkaessa nuoret olivat usein peruskoulun päättäneitä 16- tai 17-vuotiaita ja kasvussaan hyvin keskeneräisiä.

Tärkeässä osassa tukiasumisen alkamista oli palvelun vapaaehtoisuus ja nuoren omaehtoi-nen sitoutuminen siihen lisäämässä vaikuttamista omissa asioissaan. Nuorten kokemukset valinnanvapaudesta tukiasumisen alkamisessa kuitenkin vaihtelivat. Nuori, joka lähti tuki-asumiseen isän myytyä asunnon paikkakunnalta, oli jo pitkään asunut viikot yksin, isän työskennellessä toisella paikkakunnalla. Nuori kertoi taustastaan, että hänen äidillään oli joitain vuosia aiemmin todettu vaikea masennus ja veljensä kanssa olivat saaneet tukihenkilön itselleen. Nuoren itsenäistyminen oli alkanut varhain ja hän toivoi tukiasumista yksinasumista mahdollistamaan:

*”Mie itse asiassa olin oottanu jo aika kauan et pääsin asumaan yksin.”
Haastateltu 20 v.*

Valtaosa haastatelluista koki, että tukiasuminen oli aitoa valinnanvapautta, nuoren saadessa valita tukiasumisen jopa useista vaihtoehdoista laitossijoituksen ja kotiinpaluun sijaan.

Yksi nuorista kertoi, että oli halukas tukiasumiseen, mutta muitakaan vaihtoehtoja ei ollut esillä:

*”Tais olla se suunnitelma. Ei siinnä tainnu hirveest muita suunnitelmia olla.”
Haastateltu 27 v.*

Osalla nuorista oli myös mahdollisuus etsiä tuleva tukiasunto itselleen tai valita se vapaina olevista vaihtoehdoista. Nuori koki tämän vaikuttamisen mahdollisuudeksi omissa asioissaan. Kaksi nuorista ei kokenut tukiasumisprosessin alkamista ollenkaan omaksi valinnaksi. Toinen näistä nuorista kertoi, että tukiasuminen oli ainoa vaihtoehto silloin, kun hän halusi asua omassa asunnossa alaikäisenä. Nuori suhtautui asiaan kuitenkin enempää vastustelematta:

”No sehän oli mulle vähän pakollinen jos mä haluan asuu yksin, mut ei mul ollu mitään ongelmaa siinä ikinä.” Haastateltu 23b v.

Toinen kertoi, että hänelle saneltiin huostaanotosta lähtien, kuinka asiat etenevät, eikä hänellä ollut valinnanvaihtoehtoja. Nuori näki tukiasumisen jatkumona vastentahtoisille toimenpiteille, joita lastensuojelussa oli tehty:

”Miehän en ois sinne halunnu. Eikä meiän äitikään olis halunnu minuu sinne.. Sehän se, kun ei ollu vaihtoehtoja. Ei voinu kotiin mennä.. Ne vaan päätti et [nimi] jää tänne. -- Juu, se vaan alko ja sit se oli siin, ei siin niinku ollu kahta sanaa. Kyl sit viel kokeiltii et mie asuin kotoon, mut ei..” Haastateltu 25a v.

Nuori	Mistä kuuli	Oma valinta	Miten suhtauduttiin
Haastateltu 19 v.	Kaverin kautta, otti itse puheeksi palaverissa	Kyllä, oli halukas tukiasumiseen.	Vanhemmat ihmettelivät ensin, pitivät hyvänä ratkaisuna. Kaverilta hyviä kokemuksia.
Haastateltu 20 v.	Tukihenkilöltä	Kyllä, odotti että pääsee asumaan yksin. Sai valita asunnon.	Ei vastustusta.
Haastateltu 23a v.	Nuorten palvelujen työntekijältä	Kyllä, halusi itse kotihaasteiden takia. Sai valita asunnon.	Isä vastusti ensin. Kaveripiiristä yksi esitti negatiivisia mielipiteitä.
Haastateltu 23b v.	Työntekijän kautta muuttaessa	Ei, ainoa vaihtoehto yksinasumiselle.	Ei vastustusta, oli asunut tukiasumisessa jo toisessa kaupungissa.
Haastateltu 24a v.	Selvittänyt itse jo aiemmin vaihtoehtoja	Kyllä, sai valita perhehoidon, laitoksen ja tukiasumisen väliltä.	Vanhemmat menehtyneet
Haastateltu 24b v.	Sosiaalityöntekijältä /laitoksesta	Kyllä, sai valita sijoituksen jatkumisen, kotiinpaluun ja tukiasumisen väliltä.	Vanhemmat tyytyväisiä. Kavereilta kuuli kauhutari-noita tarkastuskäynneistä.
Haastateltu 25a v.	Sosiaalityöntekijältä /laitoksesta	Ei, päätettiin puolesta. Ei voinut palata kotiin.	Äiti vastusti tukiasumista. Sisko oli kateellinen kuu-kausirahasta.
Haastateltu 25b v.	Nuorten palvelujen työntekijältä	Kyllä, sai valita laitoksen ja tukiasumisen väliltä.	Äiti oli tyytyväinen.
Haastateltu 27 v.	Laitoksesta	Kyllä, oli halukas tukiasumiseen, mutta ainoa esitelty vaihtoehto	Vanhemmat suhtautuivat hyvin.

Kuvio 3. Suhtautuminen tukiasumiseen.

Haastateltujen nuorten kokemukset vaihtelivat myös sen suhteen, miten heidän lähipiirinsä suhtautui tukiasumiseen. Kahdella nuorista, jotka kertoivat, että tukiasuminen oli ainoa vaihtoehto, vanhemmat suhtautuivat tukiasumiseen kuitenkin positiivisesti. Nuori, joka kertoi, että ei olisi tukiasumiseen halunnut, sanoi myös hänen äitinsä vastustaneen ajatusta. Yhdellä myönteisesti tukiasumiseen suhtautuneesta nuoresta oli isä tukiasumista ensin vastustanut, mutta myöntynyt ajatukseen. Eräällä haastatelluista oli vanhemmat olleet epätoivaisia mitä tukiasuminen tarkoittaa ja epäilleet, miten alaikäisen on mahdollista asua yksin. Vanhemmat miettivät myös tukiasumisen turvallisuutta nuoren kannalta, mutta hyväksyneet prosessiin lähtemisen kuultuaan siitä enemmän. Myös kaveripiiristä nuoret olivat saaneet sekä kannustavia kokemuksia tukiasumisesta että kauhutarinoita siitä, kuinka asunnolla käydään tarkastuskäynneillä ilta-aikaan.

Tutkielmaani haastatelluilla nuorilla on vaihtelevia, mutta usein raskaita kokemuksia taustallaan. Nuorten tukiasumisprosessin lähtökohtia muovasivat heidän kokemuksensa itsessään, johon elämäkokemukset väistämättä vaikuttavat. Niemelä (2014, 159) kuvaa psyykkisten tarpeiden ja itsensä tiedostamisen tavoitteiksi kasvua täyteen mittaansa inhimilliseksi olennoiksi. Tässä kasvussa on minäkuva merkittävässä osassa. Eräs haastateltu nuori koki vaikeuksia sijoituspaikassa. Nuori kertoi, että ei saanut sijoituspaikassa olla sellainen kuin oli. Nuori kertoi, että koitti silti käyttäytyä hyvin ja välttää konflikteja:

”En saanu siel tehä hirveästi mitään. Ei ollu semmonen paikka, mist mä oisin ite tykänny. -- Siis varmaan just sen takii ku ne oli vanhempia ihmisiä ja niitten kasvatus tapa on ollu aika... sanoisin että liian vanhanaikainen, se johtu varmaan siitä.” Haastateltu 19 v.

Haastavia tilanteita kokeneet nuoret ottivat käyttäytymisestään syyn usein itselleen kokien, että vanhemmat ja lähipiiri yrittivät kaikkensa mutta he käyttäytyivät huonosti ja heidän asenteensa oli huono. Eräällä haastatelluista nuorista oli käytöksessään haasteita, jotka jatkuivat vielä sijoituksen aikana:

”No jossain vaiheessa yritettiin vähän kotiuttamista, mut se ei menny sit ihan nappiin. Mä tein käytännös mitä halusin, menin ja tulin ja hölmöilin...näpistykseii kaupasta ja lintsaamista koulusta...”

”Mä vaan poltin tupakkaa siellä, siitä mä istuin mun arestit kaikki. Toi on tollasta pään hakkaamista seinään, ku sen kerran alottaa, ei sitä viiti sit lopettaakaan.” Haastateltu 27 v.

Sama nuori totesi kotioloistaan:

”-- mutsil todettiin kakssuuntanen, ei siis, ihan hyvä koti mul on ollu, ei se oo niinku vanhempien vika yhtään.” Haastateltu 27 v.

Yksi tutkielmaan haastatelluista nuorista kertoi haasteistaan koulumaailmassa ja vapaa-ajalla:

”Kavereit on ollu aina aika vähän, me ollaa oltu [sisko] kanssa koulukiusatui. Käytii tos [kaupunginosa] koulus. Oltii tosi kiusattuja siellä. -- Ja siit alko näpistely ja meit kiristettiin, että meiän pitää varastaa kaupast niille juotavaa.” Haastateltu 25a v.

Sama nuori nainen koki, että syy ei ollut hänen vanhemmissaan. Nuorella oli taustassa kokemuksia, joita käsitteli pitkään psykiatrian tuella. Myös työntekijät olivat sanoittaneet syitä käyttäytymiselle:

”Se oli ainoastaan et minä ja mun sisko ei tultu toimeen. Juu ei se liittyn vanhempii niinku millään tavalla. -- Äiti on ollu yksinhuoltaja meille. Äiti murti kätensäkin kun se yritti saada meit aisoihin...sisko hakkas minuu tuolin kaa. Se oli vaikeeta.”

”Se oli sillon ku mie olin sen viis, kun isä lähti siitä. Se puukotti meidän äitiä ja se oli ihan milleistä kiinni että äiti on elossa. Leipäveittellä puukotti selkään, mie heräsin ja näin sen keittiössä.”

”Kaikki sosiaalityöntekijät oli sitä mieltä et meidän käytös johtu siit isästä mitä se on tehny äitille. Vaikkei isä oo koskaan meille tehny mitään pahaa...Äitillehän se vaan oli.”

Haastateltu 25a v.

Haasteista huolimatta kaikille nuorille yhteistä oli se, että he olivat saaneet peruskoulun suoritettua loppuun ja aloittamassa, tai jo aloittaneet toisen asteen opinnot tai työtoiminnan tukiasumisen alkaessa. Sijoituksesta tulleita nuoria yhdisti aiemmat käyttäytymisen haasteet ja poissaolot sekä kotoa että koulusta. Koulussa nuorilla oli myös muita vaikeuksia, esimerkiksi isossa ryhmässä toimimisessa ja keskittymisessä.

Opiskellessa ihminen toimii psyykkis-henkisen ulottuvuuden toisella, toiminnan tasolla. Niemelän (2014, 159) mukaan tietoon ja osaamiseen tähtäävää koulutus ja tietotyö vastaavat ihmisen tarpeeseen oppia ja osata enemmän. Nuorista yksi oli tukiasumiseen siirtyessä lukio-opinnoissa, seitsemällä oli alkamassa tai jo alkanee ammatilliset opinnot ja yksi oli työpajatoiminnassa.

Koulutus voidaan nähdä kuuluvan tekemisen tason ulottuvuuksista kaikille kolmelle, alasta riippuen painottuen näihin eri tavoin. Niemelän (mt., 152, 155, 159) mukaan osa ihmisistä kokee itsensä toteuttamisen tarpeen tyydytystä fyysisessä, osa palvelu- tai henkisessä työssä ja toiminnassa. Kirjoittajan mukaan (mt., 156) itsensä toteuttaminen omalla, luonteenomaisella tavalla on merkittävää ja ilman sitä voi tulla kokemus turhautumisesta ja petty- myksestä. Tukiasumisen aikaa käsittelevässä seuraavassa luvussa sisällytän ammattiopin-

not fyysis-aineelliselle ulottuvuudelle, koska edetessään opinnot sisältävät käytännön työelämään tutustumista ja harjoittelujen kautta siirtymistä toimintaan ja työelämään.

5.2 Hyvinvoinnin ulottuvuudet tukiasumisen aikana

5.2.1 Fyysis-aineellinen toiminta

Valtaosa tutkielmaan haastatelluista nuorista koki tukiasumisen alkamisen, asunnon kalustamisen ja muuton nopeana prosessina. Kuten tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaaja Sohlman (2019) kertoi, suunnitelmallisesti edeten prosessi ensimmäisestä keskustelusta nuoren muuttoon kesti noin puoli vuotta, toisinaan tilanteet etenivät nopeammin. Kaksi nuorista kertoi, että heidän mielestään prosessi oli hidas ja asuntoa joutui odottamaan kauan. Loput seitsemän haastateltua kuvaili prosessin kestoksi kuukaudesta lähes kuuteen kuukauteen, mutta kuvaili, että aika tuntui menevän nopeasti tai melko nopeasti. Nuorten muuttaessa tukiasuntoon Niemelän (2014, 152) kuvailemat fyysis-aineellisen ulottuvuuden ensimmäisen tason fyysiseen asuinympäristöön liittyvät seikat tulivat turvattua. Useampi nuori kertoi työntekijän kanssa yhteisestä matkasta Ikeaan ostamaan kalusteita tukiasuntoon, osa kertoi saaneensa entisestä kodistaan tai sukulaisilta huonekaluja ja tarvikkeita mukaan:

”Sithän mä sain kaikilt, niinku isovanhemmilt sohvaa sinne ja sun muuta. Sängyn mä muistaakseni jouduin ostaa sinne ja telkkarin.” Haastateltu 25b v.

Haastatellut nuoret kertoivat alkuun harjoitelleensa asumista ensin yksittäisiä öitä, vähitellen siirtyen kokonaan omaan asuntoon:

”Se meni sillee, et oli pari kolme viikkoo yks tai kaksi yötä ja siitä määrä nous, lopulta pakkas vaan vikat kamat ja lähti lopullisesti sieltä [sijaishuoltopaikka].” Haastateltu 24b v.

Haastateltujen nuorten toimeentuloa ja olemassaolon edellytyksiin liittyvien perustarpeiden toteutumista (ks. Niemelä mt., 151) tuettiin työntekijän kanssa tapaamisilla, alkuun tiiviimmin, jotta nuorten vuokra tuli maksetuksi ja Kelan etuudet ajallaan haetuksi (Sohlman 2019). Nuoret saivat tukea myös käytännön asioihin, jotka liittyvät Niemelän mainitsemien suojan, ravinnon, vaatetuksen ja muiden fyysisten perustarpeiden täyttymiseen:

”Oli niit tapaamisia aika paljon. Alkuun tietysti enemmän ja sit ku alko sujumaan niin harvemmin.” Haastateltu 24a v.

”Joo siis, alkuvaihees me haettii yhes kaikki nää Kelan tuet, mut [työntekijä] opetti mua itte niinku hakemaan niitä.” Haastateltu 19 v.

*”[Työntekijä] laitto miulle saippuatelineen vessaan kiinni, hää auto semmo-
sis, ja peili laitettii seinää. Tommoset niin sanotut miehen hommat.” Haasta-
teltu 23a v.*

Tutkielmaan haastateltujen nuorten täysi-ikäistyttyä heidän vastuunsa omista asioista lisääntyä ja tukea tarjottiin nuorille aiempaa enemmän heidän omasta aloitteestaan (Sohlman 2019). Moni nuorista kertoi rahankäyttöön liittyvistä haasteista, osa haastatelluista kertoi ottaneensa pikavippejä ja kaksi sanoi velkojen päätyneen ulosottoon. Myös nuorilla, joilla ei ulosotossa ollut maksettavaa, oli haastetta saada rahat riittämään:

*”Piti aina mieltii et miten rahaa käyttää. Mäkin poltin röökiä silloin, et piti mieltii aina eteenpäin, et miten mul riittää rahat röökiin ja ruokaan... Et kyl-
lähän se oli miettimistä, ja niin nuorena.” Haastateltu 25b v.*

Eräs haastatelluista kertoi saaneensa työntekijältä apua rahasumman jakamisessa kuukaudelle, mutta sanoi haasteeksi pienten tulojen riittämisen välttämättömien maksujen jälkeen. Toinen nuori sanoi, että hänellä ei ollut ennen tukiasumista käsitystä, miten laskuja maksetaan. Lenz-Rashidin (2018, 363) kuvailemassa työskentelymallissa on yhtymäkohtia tukiasuntotoiminnan tarjoamaan tukeen. Kirjoittajan mukaan nuoret saivat tukea itsenäistymisen taidoissa, kuten kodinhoidollisissa asioissa, budjetin laadinnassa ja kaupassakäyntien harjoittelussa. Tutkielmaan haastatelluista yksi kuvaili olevansa impulsiivinen ostaja ja myönsi että kuukauden loppupuolella on välillä joutunut lainaamaan äidiltään rahaa.

Kaikki haastatellut nuoret olivat tukiasumisen aikana ammattiopinnoissa ja tulivat toimeen minimietuuksilla. Haastatelluista nuorimmalla oli vielä ammattiopinnot kesken, muut olivat yhtä lukuun ottamatta saaneet tutkinnot valmiiksi jo tukiasumisen aikana. Lukio-opiskelun aloittanut nuori oli opinnot päättänyt ja vaihtanut ammattikouluun. Nuori, jolla ammattiopinnot olivat keskeytyneet, oli pyrkinyt jatkamaan niitä aikuisopintojen puolella, mutta ei ollut valmistunut. Osa haastatelluista oli opiskellut useammankin käytännönläheisen alan tai kurssin valmiiksi. Niemelä (2014, 152) kuvailee, että toiminnallisena olentona ihminen tavoittelee sellaista toimeentulon tuottavaa työtä, jonka voi kokea mielekkääksi ja usein voikin oma ala löytyä vasta useamman kokeilun jälkeen.

Nuori	Opinnot tukiasumisen aikana
<i>Haastateltu 19 v.</i>	Tarjoilijaopinnot vielä kesken
<i>Haastateltu 20 v.</i>	Lukio-opinnot jäivät kesken, kokkiopinnot valmistuneet
<i>Haastateltu 23a v.</i>	Leipuri-kondiittoriopinnot ja laivakokkiopinnot valmistuneet
<i>Haastateltu 23b v.</i>	Leipuri-kondiittoriopinnot valmistuneet
<i>Haastateltu 24a v.</i>	Lähihoitajaopinnot keskeytyneet, nuoriso-ohjaajaopinnot ja vartijakurssi valmistuneet
<i>Haastateltu 24b v.</i>	Metallialan opinnot keskeytyneet
<i>Haastateltu 25a v.</i>	Laivatarjoilijan opinnot valmistuneet
<i>Haastateltu 25b v.</i>	Sähkö- ja automaatioasentajan opinnot ja vartijakurssi valmistuneet
<i>Haastateltu 27 v.</i>	LVI-asentajan opinnot valmistuneet

Kuvio 4. Nuorten opintojen valmistuminen.

Nuorten fyysis-aineellisen ulottuvuuden toiminta tukiasumisen aikana ei aina ollut hyväksyttävää ja toivottavaa. Niemelän (mt.) kuvailema omien taipumusten mukainen toiminta saattoi olla aiemmin kuvatuista taustoista lähtöisin olevilla nuorilla erilaista kuin ympäristön odotukset olivat. Usea haastatelluista nuorista kertoi, etteivät päihteet kuuluneet missään vaiheessa heidän elämäänsä olennaisena osana, mutta osalla nuorista oli päihteiden käyttöä tukiasumisen aikana. Valtaosalla käyttö oli kohtuullista ja tukiasuminen oli mahdollista jatkaa. Eräs haastatelluista nuorista kertoi, että hänellä 18 vuotta täyttäessään alkoholin käyttäminen kiinnosti hetken ja silloin tuli kokeiltua, mutta innostus laantui nuoren mukaan nopeasti. Kahdella nuorella alkoholinkäyttöä oli jonkin verran. Toinen kertoi ennen tukiasumista käyttäneensä päihteitä enemmän, mutta tukiasumisen aikana motivoituneensa sääntöjen noudattamiseen. Toinen nuorista sanoi pitäneensä huolta, ettei tukiasunnossa käyttäytymisestä tullut sanomista:

”Yksi varoitus tuli tyhjästä kaljatölkistä. Pidin säännöistä huolta, halusin nimenomaan hoitaa kunnolla et ei tuu mitään sanomista tai et joutuisin takas [sijaishuoltopaikka]. Se oli aika hyvä motivaattori.” Haastateltu 24b v.

”No siis, noudatettiin sääntöjä jollain tapaa. Välillä saattoi olla jotain pulloja piilosita ku mä lähin muualle, mut siel mä en tehny mitään hölmöä ikinä. Ar-

kipäivinä saatettii pelata koko yö ja mennä samoil silmil kouluu, mut et kahvii juotii vaan...” Haastateltu 25b v.

Yhdellä haastatelluista nuorista päihteidenkäyttöä oli enemmän ja tukiasumisen prosessi lopulta keskeytyi kokonaan. Bunting ym. (2017, 34–35) näkevät päihteidenkäytön taustalla opittua käyttäytymismallia tai selviytymiskeinon esimerkiksi lapsuudenkodin ja historian aiheuttamissa traumaissa. Nuoren vanhemmalla oli mielenterveyshaasteita, mutta nuori itse pohti saaneensa 16-vuotiaana nuorena liikaa päätösvaltaa omissa asioissaan:

”No siis se vapaushan siinä oli se kaikkein haastavin asia. Vähän liikaa vapautta vähän liian aikaisin ehkä... Mulla lähti silloin lapasesta se alkoholin käyttö ihan niinku... Siin oli viel yks puolen vuoden sijoitus laitoksessa.” Haastateltu 27 v.

Tukiasumisessa nuorten fyysistä toimintaa tekemisen tasolla (ks. Niemelä mt., 152) rajoittivat ja ohjasivat tukiasumisen säännöt (Liite 1). Turvallisuutta luovista rajoista puhuvat artikkelissaan Karjalainen ja Kananoja (2017, 158). He sanovat, että rajat luovat hyvinvointia lisäämällä kasvuympäristön turvallisuutta. Sääntöjä pohti moni haastatelluista nuorista suhteessa omaan toimintaansa. Viisi haastatelluista nuorista koki tukiasuntojen säännöt hyväksi ja pohti, että säännöt muistuttivat paljolti tavallisia vuokra-asumisen järjestys-sääntöjä. Kolme nuorista kertoi, että alkoholinkäyttöön ja vierailuihin liittyvät säännöt tuntuivat liian tiukoilta. Näistä nuorista yksi koki, että yövieraita joutui anomaan ja täysi-ikäisyyttä lähestyessä olisi esimerkiksi poikaystävänsä yöpyminen oltava sallittua ilman luvan pyytämistä. Toinen nuori kertoi rajojen kokeilusta, joka päättyi siihen, että nuori huomasi pääsevänsä helpommalla silloin kun hoitaa asiat hyvin. Yksi nuorista, joka koki säännöt tiukkoina, sanoi kuitenkin, että sai niistä tukea päivärytmin ylläpitoon ja asioiden hoidon sujumiseen:

”Aikamoiset natsisäännöt: päihteet ja kellonajat. Välillä sain luvan, et tyttöystävä sai olla yöitä. -- Aika hyvin niistä säännöistä tuli sellain päivärytmi, ainaki mulle. Muuten halus viilettää, sit piti sitoutuu siihen ja se toi vähän vastuuta, tai sellast vastuuntuntoo et piti huolehtii.” Haastateltu 24b v.

”Kyhän niit pitää aina välillä kokeilla niit rajoi. Mut ei siin ollu tosiaan ku yks tai kaks kertaa kun lipsuin niistä säännöistä. Kun huomasi jo silloin ku asu [sijaishuoltopaikka] että kun asiat menee hyvin, ni saa myös asioita, tavaltaan saa sen tilalle jotain.” Haastateltu 25a v.

Nuorten kertoman mukaan säännöt toivat ryhtiä ja moni haastatelluista koki niissä saaneen joustoakin. Ellonen ja Korkiamäki (2006, 221) koostavatkin, että hyvinvointia kasvattavat yhdessä tuen, kontrollin ja osallisuuden kokemukset. Tukiasumisen asumissopimukseen ja

noudatettaviin sääntöihin kuului myös oman tukiasunnon siisteydestä huolehtiminen (Liite 1). Kaksi haastateltua nuorta kertoi, että nimenomaan pitivät kodin pitämisestä siistinä, eikä se tuottanut heille vaikeuksia. Haastatelluista nuorista seitsemän koki rankaksi tai epämiellyttäväksi alkaa huolehtia kodin siistinä pysymisestä. Huolehtiminen kotitöitä tuli nuorille asumiseen valmistautumisesta huolimatta yhtäkkisenä ja yllättävänäkin asiana:

”Sitten just se kotitöiden määrä, et miten nopeest se kämppä niinku sotkuuntu. Et siihen oli vähän tottumista.” Haastateltu 20 v.

”Et se oli kaikille tosi hienoo ku 16-vuotiaana oli oma kämppä. -- Sit ku selitti, et voi kuule ku joudut jokaisen pyykin ja astian ihan itte pestä, et ei se oo niin siistii.” Haastateltu 24a v.

”Vaikka pyykinpesu kerran viikkoon, imurointi, et kyl sekin kulutti. Et niin nuori ku ei oo tottunu tekee tota, kyl se kuluttaaki ihan eri taval.” Haastateltu 25b v.

5.2.2 Kielellis-sosiaalinen toiminta

Niemelä (2014, 154–155) puhuu kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden ensimmäisellä tasolla yhdessäolon ja yhteiselämän merkityksestä. Tutkielmaan haastatelluista nuorista useat kokivat, että tukiasuminen vahvisti heidän sosiaalista kanssakäymistä eniten suhteessa ystäviin. Perhesuhteisiin liittyvää muutosta nuoret eivät pääsääntöisesti tukiasumisen aikaisena kuvanneet. Tukiasumisen aikana suhteet vanhempiin jatkuivat usein entisenlaisina ja monin paikoin ristiriitaisina. Nuori, jolla tukiasuminen keskeytyi, kuvasi että vanhempien asioihin puuttuminen ärsytti tukiasumisen aikana. Tukiasunnossa edelleen asuvat haastatellut nuoret kertoivat saaneensa tukea vanhemmiltaan ja suhteen olevan hyvä silloin kun aikaa ei vietetä liikaa yhdessä. Viisi nuorista kuvaili, että he viettivät paljon aikaa kavereiden kanssa:

”Kyl siel aina porukkaa viihty. Ei tarvinu hengaa enää jossain koulun pihalla.” Haastateltu 24b v.

”En mie niit kavereit koskaa lähettäny pois. Siit tuli sitä sanomista sit. Yks mun parhaista kavereista asui ihan siinä naapuritalossa. Niin vaik kymmeneltä joutuki välillä lähtee kotii, nii kyl se aamulla tuli sit aina takasin, jos ei ollu kouluu tai muuta. Haastateltu 24a v.

Kaksi nuorista koki, että tukiasumisen myötä tai sen aikana heillä vaihtui kaveripiiri, eikä heillä ollut liiemmästi ystäviä. Yksi haastatelluista kertoi, että koulun vaihtaminen ja am-

mattikouluun siirtyminen oli vähentänyt lapsuuden kavereita. Nuori sanoi, että teini-iässä kavereus voi unohtua, jos ei näe enää joka päivä koulussa. Sama nuori kertoi, että eräs kaveripiiristä oli suhtautunut negatiivisesti hänen siirtymiseensä tukiasumiseen, mutta hän oli pyrkinyt tällaisen tuttavuuden jättämään omaan arvoonsa.

Vanhempansa menettänyt nuori kertoi, että koki toisen nimetyistä huoltajista läheiseksi, mutta toisen kanssa oli hankaluutta tulla toimeen. Nuori, jolla tukiasumisen taustalla olivat haasteet äidin kanssa asumisessa, toi esille, että tukiasumisen aikana koki olonsa välillä yksinäiseksi. Nuori kertoi, että yöpyi siksi toisinaan kavereiden tai äidinkin luona. Kuitenkin nuori koki, että välit äidin kanssa eivät parantuneet vielä tukiasumisen aikana:

”Se oli sellast, nokat vastakkain koko ajan. Vast ku oon asunu [kaupunki], äidin ja mun välit on parantunu.” Haastateltu 23a v.

Vaikka Niemelä (mt., 155) kuvailee teoksessaan liittynän tarpeita, ja lapsen ja vanhemman välisen suhteen merkitystä, ajoittuu tukiasuminen nuoruuteen ja vanhemmista irtaantumisen aikaan. Haastatellut nuoret toivat omia vanhempia enemmän esille suhteen kavereihin, mutta myös tapaamisilla tukiasuntojen työntekijöiltä saadun tuen. Niemelän (2014, 155) kuvailema kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden toisen tason toiminta liittyi nuorilla tukiasumisen aikana sosiaalisissa suhteissa toimimiseen ja yhteyksien luomiseen. Haastatellut nuoret kokivat työntekijöiden tapaamiset tärkeiksi ja nämä yhteistyösuhteet merkittäväksi osaksi tukiasumisen onnistumista. Mutkatonta ei sosiaalisissa suhteissa toimiminen aina nuoruusiässä ollut:

”Se [työntekijä] soitteli että mites menee ja sitte ku ne tuli perjantaisin illasta käymään ni sitä oikeestaan ootti, vaikka oli et ei vittu taas ne tulee, sillee teiniangsti pahimmillaan.” Haastateltu 23a v.

”Sillon mie muistan niinku et sen [työntekijä] naama ärsytti, mut ei vaan ollu mit vaihtoehtoi, et sen kaa sit piti vaan tulla toimeen. Oli siin vissii jotain muita, mut en tykänny yhtään. Kiukuttelin paljon.” Haastateltu 25a v.

Haasteista huolimatta haastatellut nuoret kokivat saaneensa tukiasuntojen sosiaaliohjauksesta tarvitsemansa tuen. Lähdekirjallisuudessa kuvaillaan myös tuen monipuolisuutta ja tarpeisiin vastaamista. Curry ja Abrams (2015, 149) painottavat, että nuoret tarvitsevat paitsi konkreettista tukea, myös rohkaisua ja luottamuksellisuutta. Myös nuori, joka kertoi yhteenotoista ja haasteista, sanoi pystyneensä omatyöntekijän kanssa keskustelemaan mieltä vaivaavista asioista. Toinen nuori näki haasteista huolimatta työntekijän hyvänä työnsään:

”On sen kaa otettu yhteen. Tosi paljon. Kyl sen kaa sai vääntää. Mut aika hyvin se käsitteli. -- Vaikka sen kaa oli välil vähän riitasaa, no tottakai asioista on aina eri mieltä. Mut kyllä kaiken tuen mitä tarvi, ni kyllä siltä sen sai. Jos oli mielen päällä asioita, siitä pysty kuitenkin hyvin keskustelemaan.” Haastateltu 25a v.

”Meil [työntekijä] kaa on ollut sukset ristissä monta kertaa, mut ihan paras henkilö siihen hommaan.” Haastateltu 23a v.

Haastatellut nuoret kuvailivat, että työntekijät tapaamisten lisäksi usein soittelivat heille. Tapaamisia järjestyi usein myös kahvitellen tai muissa epävirallisissa merkeissä. Haastatelluista nuorista kolme kuvaili työntekijää kaverin oloiseksi ja viisi kuvaili työntekijän suhtautuneen nuoreen rennosti ja kiinnostuneesti. Tämänkaltaista otetta kuvailevat Ahola ja Furman (2016, 139) sanoessaan ratkaisukeskeisen työskentelyn olevan tapa puhua ja toimia. Heidän mukaansa ongelmista puhutaan avoimesti eikä huumoria unohdeta.

Yksi haastatelluista koki, että työntekijä oli ”paras huonoista vaihtoehdoista” mutta työntekijällä oli kuitenkin hyviä ominaisuuksia, kuten nuoren kuunteleminen ja läsnäolo. Kuuntelemisesta ja inhimillisestä, aidosta kohtaamisesta puhuvat lähdekirjallisuudessa myös Iversson, George ja Ratner (2018, 21–27). Haastatelluista yksi sanoi työntekijän olleen hänelle jopa kuin vanhempi, joka paitsi tuki ja kuunteli, myös asetti rajoja:

”Se oli niinku siin kohtaa tietynlainen äitihahmo, et jos oli joku murhe tai huoli ni sit pysty kertoo. Sai aina tuen ja kuunneltiin, ja meillä oli [työntekijä] kanssa myös tosi hauskaa, että tosi semmonen rento ja kiva tyyppi. Mut sitte tiukast myös hoiti ne asiat, mitkä pitää hoitaa, et sit ei lepsuiltu jos mie jotain hölmöilin...Kaikkii vähä alkoholijuttui ja luvatont yövierasta... Kyl niist anneltii varoituksii ja pidettii puhuttelui. Otin virheistäni opiksi ja alotettii niinku puhtaalt pöydält.” Haastateltu 24a v.

Seikkulan ja Arnkilin (2013, 28) kuvailemaa työntekijän tarvetta muuttaa omaa toimintaansa asiakkaan vuorovaikutustapaan sopivaksi tiivistä yksi tutkielmaan haastatelluista nuorista pohtimalla, että tuki oli juuri hänelle yksilöllisesti kohdennettua:

”Se yrittää auttaa nuorii kaikil tavoil. Mulle se järjesti kaikkii noit maalausseinii. Pääs maalailee. Se [työntekijä] aina vähä mietti, sillee aika yksityiskohtasest, niinku henkilön kannalta...Aika monelta oon kuullu kans et se on ollu hyvä työntekijä sillee et se kuuntelee nuoria.” Haastateltu 24b v.

Myös Hänninen ja Poikela (2016, 149) kuvailivat, että autetuksi tulleet asiakkaat kokivat työntekijän pistäneen itsensä täysillä peliin.

Nuori, jolla työntekijän kanssa oli haasteita etenkin tukiasumisen alkuvaiheessa, sanoi mielipiteenään, että asiat paranevat puhumalla vaikka ensin keskustelu ei houkuttelisikaan.

Nuoren mukaan työntekijän on kärsivällisesti luotava nuoreen sidettä, jotta luottamuksellinen keskustelu mahdollistuu. Nuori kertoi, että kun mukana on lukuisia palveluita tuke-
massa, on myös työntekijöitä paljon, ja ne saattavat vaihtua usein. Tämän takia nuori koki erityisen tärkeäksi, että yksi ihminen pysyy ja oppii tuntemaan nuoren asiat. Tämänkaltaisen luottamuksen rakentumisen Karisto (2016, 30) tähdentää olevan hyvinvointia lisäävää vastavuoroisuutta. Myös Seikkula ja Arnkil (2013, 6–7) sanovat tilaa antavan vuorovaikutuksen lisäävän hyvinvointia.

5.2.3 Psyykkis-henkinen toiminta

Psyykkis-henkisen ulottuvuuden ensimmäisellä tasolla Niemelä (2014, 158) kuvailee ihmisen luovan oman maailmansa ja toimivan itsemääräävänä ja tietoisena olentona. Tukiasumisen alkaessa nuoret olivat uuden tilanteen edessä määritellesään elämistään ja asumistaan aiempaa itsenäisemmin. Nuorilla oli edellä kuvatun kaltaisia mahdollisuuksia vaikuttaa ensimmäisen oman kodin puitteisiin, kalustaa tukiasuntoa oman näköiseksi ja mieleiseksi. Nuoret saattoivat aiempaa vapaammin määritellä myös sosiaalista verkostoaan, koska eivät enää asuneet vanhempien, muiden huoltajien tai sijaishuoltopaikan aikuistenkokoaikaisessa valvonnassa. Nuoret alkoivat määritellä itseään ja Niemelän erittäin tärkeänä kuvaamaa autonomiaa hyvin erilaisessa tilanteesta. Kolme nuorista kuvaili yksinasumisen tuottaneen pelkästään positiivisia tunteita, kuusi kuvaili pelkojen ja jännityksen liittyneen asumiseen, etenkin sen alkuaikoihin:

*”Sit kun on ihan yksin, mielikuvitukseni laukkaa niinku enemmän ku hevonen raveissa. -- Oli sil taval tosi yksinäistä, ku oli tottunu et on aina isovelji siin pelaamas koneel. Ni nyt sitä ei ollukkaan, ni oli vaikee totutella siihen.”
Haastateltu 23a v.*

Molemmat vanhempansa menettänyt nuori kertoi, ettei kokenut oloaan yksinäiseksi, mutta alkuun oli jännittävää pärjätä omillaan:

”Yhtäkkii sie olit ihan yksin ja kaikki piti tehdä ihan yksin...et ei ollu niinku ketään kelt voisit pyytää sillee heti apua, et mie en osaakaan tät, voitko auttaa. Jännitti.” Haastateltu 24a v.

Sama nuori koki, että alkuun tukiasunto tuntui tyhjältä, vaikka sen olikin mieleiseksi sisustanut.

Nuori	Positiiviset tunteet	Jännitykset, pelot
<i>Haastateltu 19 v.</i>	Vapaus ja yksinoleminen tuntui hyvältä, oma rauha	Ei kokenut yksinäisyyttä, ensimmäinen yllätyskäynti järkytti
<i>Haastateltu 20 v.</i>	Oma rauha, sai tehdä päätökset itse, itsenäisyys	Ensimmäinen yö jännitti, itki koko illan
<i>Haastateltu 23a v.</i>	Kaihtimet kiinni, ketään ei kiinnosta, sai olla rauhassa	Ei alkuun pitänyt yksinolemisen, tuntui yksinäiseltä, jännitti
<i>Haastateltu 23b v.</i>	Oma rauha ja oma aika	Ei ongelmia
<i>Haastateltu 24a v.</i>	Arki tasaantui ja kaikki alkoi sujua hyvin	Pärjääminen jännitti, kaikesta suoriutuminen yksin. Henkisesti rankkaa aikaa taustansa takia
<i>Haastateltu 24b v.</i>	Vapaus, hiljaisuus, tykkäsi olla rauhakseen	Eron jälkeen alkuun oli hankala olla yksin
<i>Haastateltu 25a v.</i>	Oma rauha, tavarat järjestyksessä	Ei ongelmia
<i>Haastateltu 25b v.</i>	Itsenäistyminen, yksin oleminen, oman näköisen kodin tekeminen	Ei ongelmia
<i>Haastateltu 27 v.</i>	Vapaus päättää itse asioista	Ei nähnyt asioissa hyvää, psyykkiset ongelmat vaikeuttivat olemista

Kuvio 5. Tunteet tukiasumisen aikana.

Useat haastatellut nuoret kokivat, että asunto tuntui pitkään kämpältä tai että ensimmäinen oma koti oli vasta täysi-ikäisenä hankittu asunto, jonka sisustamiseen oli työssäkäyvänä satsannut enemmän:

”Se oli vähän aikaa semmonen...et tuntu tyhjältä ku menee sinne. Vaik se oli sisustettu, ni tuntu et sieltä puuttuu jotain. Varmaan sit se, ku tutustu muutama kuukaus muuton jälkeen siihen [kaveri] ja sit alko pyörii just kavereit siin--” Haastateltu 24a v.

”Ehkä se oli kämpä. Se oli varmaan ensimmäinen oikee koti mul nyt [kaupunki] kun muutin omaan asuntoon. Ainaki tietää et sielt ei voi kukaa potkii minuu pois ja vähän eri tavalla materiaali ostanu sinne. --siel on just sellast tavaraa mitä mä ite haluun sinne.” Haastateltu 27v.

Osa nuorista koki nopeasti tukiasunnon omaksi kodikseen, kun omat tavarat löysivät paikkansa. Sen ettei seinän takana ollut vanhempia, muita nuoria tai työntekijöitä, osa nuorista

kuvaili pelkästään positiivisena asiana. Ja vaikka yksinolemista moni alkuun jännitti, oli se vahvasti esillä omassa asunnossa myös asumisen hyvänä puolena.

5.3 Hyvinvoinnin ulottuvuudet tukiasumisen jälkeen

5.3.1 Fyysis-aineellinen toiminta

Haastatelluista nuorista seitsemällä oli tukiasumisprosessi haastatteluhetkellä päättynyt. Niemelä (2014, 151) kuvailee fyysis-aineellisen ulottuvuuden ensimmäisellä tasolla inhimillisen toiminnan motiivina olevan elossa säilymisen ja toimeentulon. Haastatellut nuoret olivat saaneet asumisensa turvattua ja kaikki seitsemän olivat muuttaneet tukiasunnosta muualle vuokra-asumiseen. Asumisen vakaus ja pysyvyys ei haastavista oloista tulevilla nuorilla ole itsestään selvyys. Curry ja Abrams (2015, 145) kuvailivat lähdeaineistossa tutkimusta, jossa joka kolmas nuori oli asunut viidessä eri paikassa sijoituksen päättymisen ja 24 ikävuoden välillä. Useilla tutkielmaan haastatelluilla nuorilla oli myös joitakin muuttoja takanaan. Muuttojen syinä olivat useimmiten opiskelu- tai työpaikka. Yksi oli viettänyt pidempiä aikoja ulkomailla ja näinä ajanjaksoina ollut ilman virallista kotiosoitetta. Yksi nuorista oli muuttanut takaisin entiseen kotikaupunkiin lopetettuaan opiskelun, kaksi muuttoa takaisin harkitsi.

Niemelä (2014, 151–152) sanoo, että suojan lisäksi elossa säilymiseen kuuluvat ravinto ja muut välttämättömään toimeentuloon kuuluvat asiat, kuten vaatetus. Haastatellut nuoret olivat yli 21-vuotiaita tukiasumiseen kuuluvan sosiaaliohjauksen päättyessä ja heidän toimeentulonsa turvaamiseen kuuluivat opintojen valmistuminen ja työllistyminen. Lenz-Rashid (2018, 361) maalaa ankaraa kuvaa entisten sijoitettujen nuorten tilanteesta 21 ikävuoden jälkeen tukitoimien päättyessä. Kirjoittaja kuvailee, että nuorilta paitsi puuttuvat vanhempien tuki ja säästöt, he ovat usein työttömiä. Myös Curry ja Abrams (2015, 145) muistuttavat, että sijoituksesta itsenäistyvillä oli pitkittäistutkimuksessa todettu verrokki-ryhmää enemmän työttömyyttä, ja tutkittujen hyvinvoinnin rakentumiseen aikuisiällä vaikutti edelleen nuorten aiempi historia. Tutkielmaan haastatelluilla nuorilla oli kuitenkin vahva asema työelämässä. Haastatelluista tukiasumisen päättäneistä nuorista kaksi työskenteli opiskelemallaan ammatillisen tutkinnon alalla, näistä toinen oli ollut vakituksessa työssä jo kuudetta vuotta saman yrityksen palveluksessa.

Kaksi haastatelluista nuorista sai vielä tukiasuntojen sosiaaliohjauksen tuen ja heillä tukiasumisen prosessi oli kesken. Molemmilla oli tilanne kuitenkin suhteessa työelämään jo erilainen verrattuna tukiasumisen alkuvaiheeseen. (Kuvio 6.) Kaksi tukiasumisen päättänyt nuorta oli suorittanut ammattiopintojen jälkeen vartijakurssin ja työskenteli turvallisuusalalla järjestyksenvalvojana. Tukiasumisen päättäneistä kaksi ja tukiasumisessa edelleen oleva nuori suunnittelivat alan vaihtoa. Näistä yksi oli järjestyksenvalvojana toiminut nuori. Hän koki, että viisi vuotta alalla riitti ja suunnitteli muunlaisia töitä. Toinen alan vaihtoa suunnitellut nuori oli fyysisten vaivojen takia joutunut lopettamaan entisessä työssänsä. Kolmas, edelleen tukiasumisen piirissä oleva nuori, oli työskennellyt omalla alallaan vain yhden kesän, ja tämän jälkeen ollut perheessä lapsenvahtina. Nuori suunnitteli lähihoitajaopintojen aloittamista.

Nuori	Tutkinnot ja jatkosuunnitelmat	Työllistyminen
<i>Haastateltu</i> 19 v.	Tarjoilijaopinnot vielä kesken	Harjoittelussa työelämässä
<i>Haastateltu</i> 20 v.	Kokki, lähihoitajaopinnot suunnitelmissa	Lapsenvahti- ja siivoustöitä
<i>Haastateltu</i> 23a v.	Leipuri-kondiittori, laivakokki, myynnin ammattitutkinto kesken	Oppisopimuksella työelämässä
<i>Haastateltu</i> 23b v.	Leipuri-kondiittori, alan vaihto tulossa fyysisten seikkojen takia	Tehnyt töitä ja matkustellut. Ulkomailta työhaastattelu.
<i>Haastateltu</i> 24a v.	Nuoriso-ohjaaja, vartijakurssi	Ravintola-alan töitä, järjestyksenvalvojan töitä
<i>Haastateltu</i> 24b v.	Ei tutkintoa	Töitä eri varastoilla, trukkikuski- na
<i>Haastateltu</i> 25a v.	Laivatarjoilija	Ravintola-alan työt, henkilökoh- taisen avustajan työt
<i>Haastateltu</i> 25b v.	Sähkö- ja automaatioasentaja, vartija- kurssi, alanvaihto suunnitelmissa	Järjestyksenvalvojan töitä
<i>Haastateltu</i> 27 v.	LVI-asentaja	LVI-huoltotyöt

Kuvio 6. Tutkinnot ja työllistyminen.

Fyysis-aineellisen ulottuvuuden toisen, tekemisen tason (ks. Niemelä mt., 152) toiminta vaihteli tukiasumisen päättäneillä nuorilla työelämäkeskeisestä perhevapaalla olemiseen ja työttömyyteen. Muutama nuorista oli käynyt opiskelun jälkeen armeijan. Ilman työtä olevilla keskiössä oli mielekkään tekemisen löytäminen päiviin ja päivärytmin ylläpito. Työttömistä nuorista toinen koki, että sai pidettyä päivärytmistä kiinni ja rytmitti päivää esimerkiksi käymällä kävelyillä säännöllisesti. Toinen kertoi, että työttömyysjaksolla ei saa pidettyä päivärytmiä niin hyvin kuin työelämässä ollessaan. Nuori sanoi, että ei myöskään jaksanut harrastaa samalla tavalla liikuntaa kuin aiemmin. Työtön nuori oli aktivoitunut hakemaan töitä ulkomailta ja odotti haastatteluhetkellä haastattelukutsua ulkomaisesta työpaikasta. Nuori kertoi tehneensä aiemmissa töissään reilusti ylitöitä, jotta usean kuukauden, jopa puolen vuoden matkustelu kerrallaan oli mahdollista. Nuori koki, että kahdeksasta neljään arkirytmii ei ollutkaan häntä varten. Molemmat työttömänä haastatteluhetkellä olleet nuoret kertoivat taloudellisista haasteista, toisella nuorista oli kaikista haastatelluista ainoana ulosotossa edelleen maksettavaa.

Bunting ja kollegat (2017, 35) esittävät vahvasti, että päihteidenkäyttö, monien muiden riskitekijöiden tavoin siirtyy sukupolvelta toiselle. Tässä valossa on merkittävää, että kaikki tukiasumisen päättäneet nuoret kokivat, että heillä nykyhetkessä päihteidenkäyttö on vähäistä tai kohtuullista. Myös nuori, jolla tukiasuminen oli muun muassa päihteidenkäytön vuoksi päättynyt, kertoi ettei juuri päihteitä käytä.

Useampi työelämässä olevista nuorista teki vuorotyötä ja koki sen määrittelevän pitkälti sen hetkistä elämäänsä. Yksi nuorista kertoi tehneensä vuoden kahta työtä, mutta pitäneensä huolen, että viikolle jäi kaksi vapaata päivää työvuoroista. Toinen oli hänellä päätyö ja toista teki noin kaksi vuoroa viikossa. Moni haastatelluista kuvaili itseään toiminnasta ja aktiivisuudesta pitävänä. Nuori, joka teki vuorotyötä ja oli samalla suorittamassa oppisopimuskoulutusta työpaikallaan, kuvaili itseään:

”Kyl mie puhun ihan älyttömästi...semmonen niinku oikeesti energinen, Duracel-pupu.” Haastateltu 23a v.

Toinen nuori kertoi suorittaneensa puolen toista vuoden nuoriso-ohjaajakoulutuksen yhdeksään kuukauteen ja toiselle paikkakunnalle muutettuaan suorittaneensa nopeaan tahtiin vartijakurssin. Nuori kuvaili myös pitävänsä järjestyksenvalvojatyön hektisestä puolesta:

”Töissä näkee kaikennäköistä, pääsee painiin ja muuhun...juoksukilpailuihin kauppakeskuksissa, ihan mun juttu kyllä. -- Ja muutenki sosiaaliset tilanteet.

Mie kaipaas sitä et pääsen jutteleen ihmisten kaa ja auttaa...kauppakeskukset on hyvii ku vartijalt kysellään paljon, et mis on sitä ja mis on tätä.” Haastateltu 24a v.

Vanhempainvapaalla haastatteluhetkellä ollut nuori kertoi, että eli hetkessä. Nuori kävi kuntosalilla ja vietti aikaa perheen kaksivuotiaan lapsen kanssa:

”Et päivä kerrallaan nyt mennään. Mietitään mitä tehään ku poika herää.” Haastateltu 25b v.

Fyysis-aineellisen ulottuvuuden kolmannen tason Niemelä (2014, 153) kuvailee liittyvän taloudelliseen omistamiseen. Tukiasumisen päättäneistä nuorista kahdella oli haastatteluhetkellä omistusasunto. Toinen asui asunnossa itse ja toinen sai siitä vuokratuloja. Usealla haastatelluista nuorista oli lemmikki, useimmiten koira. Muunlaista pääomaa ei nuorilla haastatteluikänsä mennessä ollut karttunut.

5.3.2 Kielellis-sosiaalinen toiminta

Niemelä (2014, 154) kuvailee teoksessaan yhdessä olemista ja yhdessä elämistä kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden ensimmäisellä tasolla. Kaikista haastatelluista nuorista viisi oli parisuhteessa ja yksi oli alkanut tapailla toisella paikkakunnalla asuvaa henkilöä. Kolme nuorista oli vailla parisuhdetta. Niemelän mukaan ihmisen yhteiselämän perustarvetta tyydyttävät perhe- ja sukutasoinen yhteiselämä, mutta myös ystävyysuhteet ja yhdessä olominen voivat olla päämäärä sinänsä. Yksi tukiasumisen päättäneistä nuorista kertoi, että ei ole ”oikein ollut parisuhteissa”, eikä toivonut lapsia ollenkaan. Yhdellä haastatelluista oli lapsi. Useat haastatelluista toivat esille, että lasten ja perheen perustamisen aika voi olla myöhemmin mutta ajatus ei ollut vielä ajankohtainen:

”Pitää saaha ehkä oma elämä sillee niinku kunnol tasapainoo, et saa just työn tai ees koulun käytyy tai jotain sellasta. Et pystyy pitää eka itestä huolta ni sit voi pitää jostain muksustakin vielä huolta.” Haastateltu 24b v.

Yksi tukiasumisen päättänyt nuori oli jo ajatellut asiaa, mutta puoliso oli lykännyt perheenperustamisajatusta opiskelujen jälkeiseen aikaan. Toinen nuori piti koiraan hyvänä harjoitteluna ja koki että lasta varten elämän pitäisi olla tasaisemmassa vaiheessa:

”Tää koira on ihan hyvää harjoitteluu. -- Kaikki on niinku kesken ja työtä on niin paljon ku jaksaa tehdä. Ei siihen nyt niinku mahu siihen kalenteriin. -- En

mie halua sellasta, mul on ihan tarpeeks näissä omissa...et sit jos kaipaa elämään kaaosta ni ehkä sit voi.” Haastateltu 25a v.

Aloilleen asettumista ja jatkuvuutta pohtivat myös Curry ja Abrams (2015, 145). Kirjoittajat esittävät, että monihaasteisista tilanteista itsenäistyvillä nuorilla odotukset ja haasteet ovat muuttuneet vuosikymmenien kuluessa ja nuoret siirtävätkin perheen perustamista taloudellisten syiden ja epävarmuuden takia. Kirjoittajien mukaan verrokkiryhmässä vakautta lisää vanhempien taloudellinen satsaus, joka sijoituksesta itsenäistyvillä usein puuttuu.

Tukiasumisen päättäneillä kuvastui nykyhetkessä työelämän painottuminen ja sosiaalisten suhteiden väheneminen suhteessa tukiasumisen aikaan. Niemelän (mt., 155) mukaan ihminen tarvitsee sosiaalisia suhteita ja osa haastatelluista niitä kaipasikin. Haastatellut kertoivat työn tai opiskelun takia asumisesta toisella paikkakunnalla kuin läheiset ystävät tai sukulaiset, sekä työelämän kiireistä ja sosiaalisten kontaktien vähyydestä. Yksi haastateltu koki, että työelämän ja kumppanin kautta saa pitkälti tarvitsemansa ihmiskontaktit, eikä vapaa-ajalla toisten seuraa juuri kaipaa:

”Emmie käy sillee, kenekää kaa kahvilla tai...Kyl ne tulee välil kattoo minuu töihin. Vapaapäivät mie oon aika paljon kotona tai on omii harrastuksii tai...On kyl välil sellain ihmiskammo. Kauppaanki on vaikee mennä, pitkä vetää huppu päähän, ku ei vaan jaksa.” Haastateltu 25a v.

Niemelän (mt., 155–156) mukaan ihminen toimii omaksumiensa arvojen ja perinteiden mukaisesti, ja keskeisenä toimintaa ohjaavana tekijänä on henkilökohtainen velvollisuudentunto. Kyseinen nuori, joka kuvaili itseään vapaa-ajalla ihmiskammoiseksi, työskenteli ravintola-alalla sekä teki viikoittain työvuoroja henkilökohtaisena avustajana. Kapealta, työhön painottuvalta näyttävä elämä nuoren nykyhetkessä on kuitenkin lisäämässä nuoren sosiaalista pääomaa, jota Niemelä (2014, 156–157) kuvailee kielellis-sosiaalisen ulottuvuuden kolmannella, eli omistamisen tasolla. Niemelä sanoo, että sosiaalisen pääoman voidaan nähdä luottamuksena ja luottamus pääomana ja henkilön käytössä olevina resursseina. Tukiasumisen päättäneet nuoret lisäsivät muuttojen ja kaveripiirien vaihtumisen sekä opintopolkujen ja työelämän valintojen myötä sosiaalista verkostoaan monin verroin aiempaa laajemmaksi. Nuorilla verkostoja oli siis useammilla elämänalueilla, vaikka aktiivisten vapaa-ajan sosiaalisten kontaktien määrä vaikutti heillä työelämän myötä siinä elämäntilanteessa vähenevän.

Tukiasumisen päätyttyä täysi-ikäiset nuoret olivat edelleen kasvamassa täyteen mittaansa vastuuntuntoisina ja päätösvaltaisina kansalaisina. Niemelän (mt., 157) mukaan sosiaalisen pääoman hallinta lisää turvallisuuden ja varmuuden tunnetta. Tukiasumisen päättäneet

haastatellut nuoret kokivat tukiasumisprosessin aikaisen sosiaaliohjauksen merkittävänä tekijänä elämässään. Niemelän mukaan sosiaalisen pääoman voidaan nähdä olevan myös valtaa, jonka saavuttaminen edellyttää verkostoja ja luottamusta. Nuorten kuvaamana tukiasuntotyöskentelyssä näyttäytyi luottamus, joka toimi kahteen suuntaan: nuorten kokema luottamus työntekijää kohtaan lisäsi heidän itsensä luottamusta herättänyttä toimintaa ja sitä kautta myös sosiaalista pääomaa. Samanlaista kahdensuuntaista toimintaa kuvailee Karisto (2016, 28–29) sanomalla, että aitoa dialogisuutta on kilpailematta yhteiseen päämäärään pyrkiminen ja tilanteen toisen silmin näkeminen. Nuoret havaitsivat, minkälaisena heidän toimintansa näyttäytyi, saivat palautetta ja oppivat toimimaan hyväksytyllä tavalla luottamuksen kasvattamiseksi, jolloin työskentely helpottui ja kontrollin tarve väheni.

Nuori, jolla tukiasumisen päättymisestä oli useampi vuosi aikaa, pohti että oli saanut asioita itselleen sillä, että oli hoitanut asiat hyvin. Toisaalta nuori koki, että työntekijän ei ole hyvä luottaa nuoreen liikaa vaan pitää asioita kuitenkin silmällä. Myös toinen saman ikäinen nuori toi esille, että luotti työntekijään ja oli myös saanut työntekijän luottamuksen asiansa hoitamalla:

”[Työntekijä] aina välil kerto kaikkee mitä sekin on kokenu sun muuta. -- Se ei kohdellu mua mitenkää pikkulapsena tai mitää muutakaa, et se ties et mä tiedän vaikka mitä asioita. -- Et jotenki se ansaitsi mun luottamuksen olemalla just rento ja ...mukava.”

”Mä olin sen [työntekijä] luottamuksen saannu sillä, että mä hoidin asiani kaikki ajallaan ja tein kaiken mitä käskettii.” Haastateltu 25b v.

Myös toinen nuori kuvaili työntekijän herättäneen luottamusta jakamalla asioita itsestään ja välittäneen tunteen, että nuorten asioista ollaan kiinnostuneita:

”No se [työntekijä] kerto just että hänelläki on, suunnilleen mun ikänen tytär ja ...sillee niinku, jotenki osasin hahmottaa että se tietää millasten ihmisten kaa se on tekemisissä, se tietää mitä me nuoret tarvitaan. Ja et mitä ikinä tuleekaan ni voi soittaa ja kertoo.” Haastateltu 24a v.

Nuori, jolla tukiasumisen päättymisestä oli kaksi vuotta aikaa, kuvaili itseään temperamenttiseksi luonteeksi, joka teini-iässä antoi sen näkyä ja kuulua lähimmissä ihmissuhteissaan. Haastatteluhetkellä nuori pohti tukiasumisen sosiaaliohjauksen olevan hyvin tiivistä työtä nuorten parissa ja koki, että voisi edelleen vastaavan tuen ottaa vastaan:

”Vieläki vois soittaa et tulee käymään. Jotain oikeesti kiinnosti. No tietysti vanhempia kiinnosti, mut ei se ollu samanlaista -- se että saa pyyteetöntä rakkautta vanhemmalta joka ei oo sun vanhempi.”

”Mietin vaan et miten ne sen tekee, se on kumminkin niin intensiivistä työtä -- täydellä sydämellä teki molemmat, ja molemmat on todella ihania. Mä aatelin, et ku asuis siellä ni pääsis näyttää koiraa niille.” Haastateltu 23a v.

Myös Laajasalo ja Pirkola (2012, 9–11) nostavat mielen hyvinvoinnin kohdalla merkittäviksi tekijöiksi juuri sosiaaliset suhteet. Tukiasumisen päättäneiden nuorten sosiaalisen pääoman kehityksissä näkyi myös henkinen kasvu, jota käsittelem seuraavassa alaluvussa.

5.3.3 Psyykkis-henkinen toiminta

Vaikka ihminen kasvaa ja kehittyy henkisesti koko ikänsä (ks. Niemelä 2014, 159), on suurin kasvupyrahdyks ja mullistus ollut haastatelluilla nuorilla turvatusta ja tuetusta elämästä täysipainoiseen aikuisuuteen siirryessä. Tukiasumisen päättäneillä haastatelluilla Niemelän kuvailema kasvu ”sellaiseksi itseksi, joksi hänellä on mahdollisuus tulla” tarkoittaa hyvin erilaisia asioita ja alta kolmekymmenvuotiaana, kenties koko elämän, on tuo kasvu vielä kesken. Niemelä (mt., 159) puhuu psyykkis-henkisen ulottuvuuden ensimmäisellä tasolla myös asioiden henkisestä prosessoinnista itsenäistymispyrkimyksissä ja kasvussa. Haastatelluilla, tukiasumisen jo päättäneillä nuorilla näkyi haastatteluhetkellä pohdintaa tukiasumisajan haasteista ja etäisyyden otosta varsinkin tukiasumisen alun teini-ikäiseen nuoreen. Moittimisen sijaan tukiasumisen päättäneillä nuorilla näkyi armollisuutta itseä kohtaan, ja vaikeuksista ja haasteista huolimatta ajatus siitä, että oli pärjännyt hyvin, kenties hieman muita samankaltaisessa tilanteessa olleita paremmin:

”Olen ollut helppo, koen että olen ollut helppo nuori verrattuna niihin muihin.” Haastateltu 25a v.

”No, parhaiten oon hoitanu, niinku muista tukinuorista, ku miulla ei oo ollu sama tilanne, et oisin ollut sijoitettuna tai mitään.” Haastateltu 23a v.

Tämänkaltaisista ajatuksista haastatellut nuoret saavat eväitä eteenpäin aikuisuudessa. Hänninen ja Poikela (2016, 161–163) toteavat, että myönteiset tuntemukset lisäävät vastoinkäymisistä selviytymistä. Nuorin tukiasumisen päättäneistä, 23-vuotias haastateltu muisteli, että tukiasumisen ajassa oli haasteensa, mutta halusi toivottaa nuoremmalle itselleen lempeät ja huolehtivat terveiset:

”No onhan se rankkaa, et ku esim käyt koulussa, et sie tuut, ja illaks töihin ja sit kotiin. Mut sit kun vaan kävi ajoissa nukkumaan ja anto sille unelle aikaa --. Mie voisin sanoo 16-vuotiaalle ittelleni, et sie et pärjää niillä parin tunnin yönillä. No koulut ja työt oli mitä oli, mut siis no aika hyvin pidin kaikista aikatauluistani kiinni. Ikinä en oo tarkotuksella jättäny menemättä tai myöhästyny mistään paikasta.” Haastateltu 23a v.

Toinen 23-vuotias haastateltu koki, että tukiasumisen aikana elämä oli paremmassa järjestyksessä kuin nykyhetkenä, mutta nuori pohti kuitenkin, että päivärytmi voisi olla huonompikin. Nuori sanoi, että aina kun hänellä on ollut töitä tai opiskeluja, on päivärytmistä saanut pidettyä hyvin kiinni. Nuori pohti myös, että hänelle ei tavallinen elämäntahti sovi ja kertoi matkustusinnon heränneen ensimmäisellä matkalla kavereiden kanssa jo alaikäisenä. Nuori sanoi, että haluaakin elää ”vähän sellaista erilaista elämää”.

Haastatelluista nuorista 24-vuotias oli menettänyt molemmat vanhempansa ja muisteli tukiasumista henkisesti haastavana aikana, mutta koki nykyhetkellä, että oli pärjännyt kuitenkin olosuhteisiin nähden hyvin. Nuori myös koki myllerryksen keskellä oikeudekseen huonon voinnin ja kiukuttelun. Nuori näki siinä normaalia reagointia haastaviin kokemuksiin:

”No kyl mul oli tosi rankkaa ja kyl mie kävin siel nuorisopsykiatril sillon ja sit nyt tälle jälkikäteen kun mieltii, ni se ehkä näky niinku mun mielialassakii ja käytöksessäkii, et ei oo kauheen hyvin kaikki asiat. Paljon tuli kiukuteltuu kaikest ja...sit tuli sanottuu vastaan niille ihmisille jotka minust huolehti. Mut että...tavallaan, jos mieltii, ni mun mielest se on ollu ehkä ihan normaalia. Et jos ei ois reagoinu siihen tilanteeseen niinku mitenkään, ni ois se sit ehkä vähän oudompaa...Ni et jos mieltii, ni kyl mie oon omast mielestäni aika hyvin pärjänny...omilla jaloillani ja...työssä käyvä aikuinen ihminen. Vois mennä huonomminki.” Haastateltu 24a v.

Niemelä (2014, 159) puhuu psyykkis-henkisen ulottuvuuden tekemisen tasolla henkisten arvojen omaksumisesta, johon kirjoittajan mukaan tarvitaan oppimista. Niemelän (mt.) mukaan ihminen on tiedonhaluinen ja uutta osaamista kartuttava. Haastatellut tukiasumisen päättäneet nuoret olivat oppineet paljon myös itsestään aikuistumisen matkan aikana ja jotkut toivat esille omien kokemusten jakamisen muille samassa tilanteessa oleville. Haastatelluista nuorista toinen 24-vuotias kertoi hänen sukulaisensa aloittaneen kokemusasiantuntijana ja muuttaneen ”vanhoja tapoja karkuun” toiseen kaupunkiin. Nuori itse mielti voisiko hänen tarinansa auttaa muita ja pohti nuorena tekemiään valintoja ja elämän kulkua toisaalta moittien, toisaalta hyväksyen:

”Oli vaan sellast etten ollut oikeen kotona ja äiti oli huolissaan eikä se tienny mitä pitäs tehdä. Sillon en ymmärtänyt, ihmettelin vaan et miks paasaa kun ihan hyvin pystyn pitämään itestä huolta. Nyt kun sen näkis nii löisin itteeni korville. -- Se on vaan, elämä on valintoja täynnä. Sillon en kattonu niin laajasti kaikkee, tuli elettyä aika hetkes sillon nuorempana. Ois voinu olla vähän paremminki, parempi nuoruus. No minkäs sille teet. Siitä on selvitty. Se on minust pääasia. Kyl se ois tarkoitus jonkulainen elämä rakentaa itellee.” Haastateltu 24b v.

Haastatelluista 25-vuotias nuori sanoi katsovansa nykyisin tilanteita toisin silmin ja näkevänsä sijoituksissa ja vastentahtoisissa toimenpiteissä nuorta hyödyttävän puolen, silloin kun arvioidaan nuoren tarvitsevan tällaisia toimia. Haastateltu koki myös, että hänen kohdallaan tukiasumisen prosessi oli vaikuttanut moneen asiaan ja mahdollistanut elämässä enemmän, kuin mikä muuten olisi ollut mahdollista:

”En mie muuta sano, ku että sit ihan oikeesti ko joku tekee sen päätöksen sun puolesta että sun elämä on jossain muualla, ni ota se rakentavasti. -- Koska lopputulos on kuitenkin aina parempi ku se että ois jääny kotiin. Olen kyllä tyytyväinen siihen mitä asiat on nyt, ja miten ne meni silloin. Silloin se tuntuu pahalta mutta lopputulos on kuitenkin ihan hyvä. -- Miten paljon se oikeesti muutti asioista parempaan suuntaan. Oisinks mie nyt mun siskon kaa edes puheväleissä. Miten asiat ois nyt. Oisko ne niin hyvin kuin ne on nyt. Oisinks mie työtön. Oisinks mie saanu ees mitään papereita...” Haastateltu 25a v.

Toinen 25-vuotias haastateltu oli isyysvapaalla ja eli sanojensa mukaan ruuhkavuosien lapsiperhearjessa. Taustastaan nuori kertoi alkoholisoituneesta äidistään, jonka kanssa asui ennen tukiasumista. Haastateltu nuori kertoi myös näkevänsä isäänsä noin kerran vuodessa ja kokeneensa ettei isä ole häneen halunnut lähempää suhdetta luoda. Nuori oli elämässään joutunut muodostamaan vanhempinsa nähden hyvin erilaisen arvomaailman, jonka mukaisesti elämänsä rakentaa oman perheen kohdalla.

Pisin aika tukiasumisen päättymisestä oli haastatellulla 27-vuotiaalla nuorella. Kyseisellä nuorella tukiasumisen prosessi päättyi kesken ja nuori päätyi vielä laitossijoitukseen ennen täysi-ikäistymistään. Haastavista tilanteista ja tukiasumisen keskeytymisestä huolimatta nuori katsoi tukiasumisen aikaa taaksepäin positiivisena kokemuksena:

”Sillee aateltuna olin ihan tyytyväinen et pääsin siihen. -- Et niinku kaikki yritettii mun kohalla. Siltä [työntekijä] olen saanut aivan järkyttävästi tukee. En usko et olisin nyt tällases tilantees ilman sitä, tälle jälkeenpäin mieltii sitä...Silloin ärsytti, silloin mä en oikein missään nähny mitään hyvää. Vanhemmat oli vaan ärsyttävii kun ne puuttu mun elämään. -- Nykyään se on ihan hyvä et puututtas. Ihmiset ympärillä on ihan hyvä. Esimerkiksi meidän mutsille soitan joka päivä...” Haastateltu 27 v.

Niemelä (2014, 160) puhuu psyykkis-henkisen ulottuvuuden kolmannella tasolla yksilöllisen osaamisen ja tieto-aidon kasvattamasta henkisestä pääomasta. Haastatellulla 27-vuotiaalla oli ollut haasteita yläkouluikäisestä lähtien. Vaikeudet olivat alkaneet haasteilla kotona, näpistelyllä ja lintsamisella. Nuori kertoi myös olleensa jaksoilla nuorisopsykiatrian osastolla, sekä käyneensä terapiassa vakavan masennuksen ja itsetuhoisuuden takia. Myös nuoren alkoholinkäyttö oli ollut hallitsematonta. Haastateltu oli kulkenut pitkän

matkan, hänen kertomansa mukaan lopullinen rauhoittuminen oli tapahtunut opiskelujen loppumetreillä muuton ja työpaikan saannin myötä. Haastatteluhetkellä 27-vuotias nuori oli kuudetta vuotta samassa yrityksessä töissä, nykyisin vakituisena työntekijänä. Hänellä oli lisäksi omistusasunto, puoliso sekä kaksi ulkomailta pelastettua koiraa.

5.4 Kehittämisehdotuksia

Haastatellessani nuoria tutkielmaa varten, nostin esille keskustelun myös tukiasumistoinnin mahdollisista kehittämistarpeista. Pohjustin haastattelua alkuun kertomalla paitsi tutkielmastani, myös tukiasumisen laajentamisaikasta kuntayhtymässä. Nuoret olivat kokeneet tai muistelivat tukiasumista varsin positiivisena kokemuksena, eikä kaikilta nuorilta tullut ehdotuksia mitä asioita voisi kehittää. Kolme haastatelluista nuorista ei nostanut esille kehittämisen tarpeita liittyen työskentelyyn, sääntöihin, nuorten valmiuksiin tai muihin seikkoihin prosessissa. Esille nousseet kehittämisehdotukset olivat myös osaltaan toisiaan poissulkevia.

Yksi nuori koki luvan pyytämisen yövieraisiin täysi-ikäistymisen lähestyessä turhana. Kaksi haastateltua nuorta sen sijaan pitivät sääntöjä yleisesti reiluinä tai liikaa vapauksia antavana alaikäisille nuorille. Toinen sääntöjä pohtineista oli edelleen tukiasunnossa asuvia nuori, jolla ei itsellään ollut haasteita sääntöjen noudattamisessa. Nuori pohti tilannetta muiden kannalta, joilla lähtökohdat ja tilanne olisi haastavampi:

”Ne on aika reilut varsinkin alaikäisiä kohtaan, että niinku ne silti pysyis kassassa, eikä heti alkais, ku tulee vapaus, ettei alkais heti riehuu tai mitään. -- Minust se pitäs olla henkilökohtasta et riippuu ihan nuoresta, että minkälainen tausta, minkälainen nuori on, ni sen mukaan pitäs tehdä niit sääntöi.” Haastateltu 19 v.

Toinen sääntöjen tiukennusta toivonut nuori, oli itse se, jolla vapaus osoittautui liian haastavaks ja tukiasuminen jouduttiin keskeyttämään:

”Nii siis rajat. Vaikka asuuki yksin, nii ne on kuitenkin nuorii... Nii melkeen, vähän tiukempii rajoi tarvis ehkä kuitenkin. Ehkä enemmän tarkastuksii, vähän soitteluu iltasin, tällast...Mä en muista, kyllä kait meilläkin oli...käytii silloin tällöin iltasin kattomas mut...Mä olin yleensä sillon poissa, kaverin luona.” Haastateltu 27 v.

Nuori	Toiminnan kehittämisehdotuksia
<i>Haastateltu 19 vuotta</i>	Säännöt nykyisellään reilut alaikäisille nuorelle, voisi olla nuoresta ja tilanteesta riippuen tiukemmat
<i>Haastateltu 20 vuotta</i>	Kotikäyntejä voisi olla enemmän. Yhteistyössä yksityisen vuokranantajan kanssa oli haasteita
<i>Haastateltu 23a vuotta</i>	Tapaamisia olisi voinut olla enemmän
<i>Haastateltu 23b vuotta</i>	Ei ehdotuksia, nuorelta itseltään ja vanhemmilta kysyttävä mitä tukea tarvitsee.
<i>Haastateltu 24a vuotta</i>	Luvan kysyminen yövieraisiin lähempänä 18 ikävuotta on turhaa, joustavuutta tässä asiassa
<i>Haastateltu 24b vuotta</i>	Ei ehdotuksia mitä olisi voitu tehdä enemmän
<i>Haastateltu 25a vuotta</i>	Ei muuttaisi mitään
<i>Haastateltu 25b vuotta</i>	Ei tiedä muista, mutta hänen kohdallaan kaikki meni hyvin
<i>Haastateltu 27 vuotta</i>	Alaikäisille nuorille tiukemmat rajat, enemmän kotikäyntejä ja soittelu iltaisin.

Kuvio 7. Tukiasumistoiminnan kehittämisestä.

Edellisen lisäksi myös kolme muuta haastateltua nuorta toivoi, että tapaamisia olisi tukiasumisprosessissa enemmän. Nuoret olivat siirtyneet tukiasumiseen laitoksista tai kotoa, jossa koko ajan tai useimmiten on aikuinen kontrolloiva ohjaus ja tuki paikalla. Tapaamiset tukiasuntotyöntekijän kanssa olivat muutamien tuntien mittaisia, ja niitä toteutui useita kertoja viikossa. Lisäksi nuoret tapasivat kavereita usein tiiviisti ja olivat myös läheisverkostonsa kanssa tekemisissä. Silti tukiasunnossa nuori oli paljon yksin ja etenkin iltaisin ilman aikuisen läsnäoloa.

6 Pohdinta

Tutkielmassani perehdyin tukiasumistoimintaan ja esittelin tukiasumisprosessin läpikäyneiden täysi-ikäisten nuorten taustaa, nykyistä elämäntilannetta, sekä kokemuksia tukiasuntotoiminnasta. Tutkimuskysymyksinäni oli, miten muutos nuorten hyvinvoinnin ulottuvuuksien toiminnassa näkyy tukiasumisen lähtökohdista nykyhetkeen siirryttäessä, sekä miten nuoret aikuiset suhtautuvat kokemuksiinsa nykyhetkessä. Hyvinvoinnin fyysis-aineellisessa ulottuvuudessa olemisen, tekemisen ja toiminnan tason muutokset näkyivät lähtökohdista tukiasumiseen siirtyessä epävarmuustekijöiden vähenemisenä ja varmuuden ja pysyvyyden lisääntymisenä. Tukiasumisesta nykyhetkeen siirryttäessä näkyi pääsääntöisesti työelämän ja olemassaolon vakautta. Kahdella haastatelluista yhdeksästä ei nykyhetkessä ollut samanlaista hyvinvoinnin kokemusta kuin tukiasumisen aikana.

Kielellis-sosiaalisessa ulottuvuudessa olemisen ja tekemisen tason muutos näkyi taustatilanteen lähisuhteiden haasteiden kautta, tukiasumisen aikaiseen ystäväsuhteiden ja tukiasuntotoiminnan sosiaalihoajaan työskentelyn merkityksen kautta lähipiirin kanssa lähenymiseen. Haastatteluhetkellä omistamisen tason sosiaalinen pääoma oli nuorilla kasvanut, joskin kasvu oli kesken. Psykkis-henkisellä ulottuvuudella näkyi nuorten kokemana suurimmat muutokset. Lähtötilanteessa näkyi nuorten haasteista johtuvia käytöshäiriöitä ja pulmia, jotka olivat vielä käsittelemättä. Tukiasuntotoiminnan alkaessa 16-17 -vuotiaat nuoret siirtyivät turvatusta tilanteesta yksinasumiseen ja tilannetta kuvastivat ristiriitaiset tunteet. Siirryttäessä aikuisuuteen ja haastatteluhetkeen, nuoret näkivät omaa toimintaansa hyväksynnän kautta. Nuoret totesivat, että toimisivat nykyisin toisin, mutta olivat silti armollisia ja hyväksyivät menneet osaksi kasvutarinaansa. Nuorten psyykkis-henkisen ulottuvuuden kolmannen, omistamisen tason henkinen pääoma, oli lisääntynyt nykyhetkeen siirryttäessä. Nuoret kokivat hyvinvointia sen monilla osa-alueilla. Tätä pohdin seuraavassa tarkemmin.

Kuvasin tutkielman teoriaosuudessa hyvinvointia moniulotteisena käsitteenä, joka ilmenee niin henkilökohtaisina ominaisuuksina (Törrönen 2012) ja henkisenä varantona (Kananoja ja Karjalainen 2017) kuin ihmissuhteina (Ellonen ja Korkiamäki 2006) ja suhteiden välisenä toimintana (Karisto 2016). Kun tähän lisätään Niemelän (2014) ja Kananojan ja Karjalaisen (2016) kuvailemat turvallisen elinympäristön ja perustarpeiden tyydyttymisen vaatimukset, nähdään, miten monien tekijöiden summa on pahoinvoivan nuoren kasvu hyvinvoivaksi aikuiseksi. Aiemmassa teoksessaan Niemelä (2009, 213) tähdentää, että hyvin-

voinnin ulottuvuudet ja osa-alueet ovat keskenään yhtä arvokkaita. Niiden puutteita ei voi yksistään toista aluetta vahvistamalla korvata. Lähtökohdat nuorilla itsenäiseen elämiseen eivät olleet helpot.

Kaikilla tutkielmaan haastatelluilla nuorilla oli taustallaan hyvinvointia vähentäviä riskitekijöitä, joita useat kirjoittajat nostivat esille (esim. Mäkelä 2013). Haastattelutilanteessa ei selvitetty nuorten lapsuudenperheiden tulotasoa tai vanhempien koulutusastetta, mutta esille nousivat vanhempia koskevat riskitekijöinä päihdeongelmia ja mielenterveysongelmia, sekä useilla vanhempien ero tai menetys. Haastatelluilla oli myös traumaattisia kokemuksia, nuoren omia päihde- ja mielenterveyshaasteita ja haasteita koulupolulla. Kaikilla haastatelluista nuorista oli vähintään kaksi riskitekijää taustallaan. Kansainvälisessä aineistossa riskitekijöiden sanottiin vahvasti ennustavan työttömyyttä, matalapalkkaisuutta sekä muita haasteita (esim. Curry ja Abrams 2015; Kvansy 2019).

Haastateltujen nuorten fyysis-aineellisen ulottuvuuden tarkastelussa näkyi kuudella yhdeksästä haastatellusta vaikeudet peruskoulun suorittamisessa, sekä usealla käytöspulmia. Osalla nuorista oli vaikeuksia raha-asioiden hallinnassa edelleen tukiasumisen aikana sekä päihteidenkäyttöä. Tukiasuntotoiminnan jälkeen yhtä lukuun ottamatta kaikilla oli ammatititkinto, ja kaikki olivat olleet työelämässä mukana. Kahdella tukiasumisen päättäneistä ei haastatteluhetkellä ollut työpaikkaa ja he kokivat sen vaikuttavan päivärytmin ylläpitoon ja mielialaan. Nuoret suunnittelivat muutosta tilanteeseen. Haastatelluista nuorista yhdellä oli edelleen ulosottovelkaa. Muut, joilla pikavippejä tai muuta velkaa oli ollut, olivat saaneet sen maksettua pois ja oppineet maksamaan laskut ajoissa. Tukiasuntotoiminnan päättäneillä nuorilla nykyhetki näyttäytyi useimmiten fyysis-aineellisessa ulottuvuudessa tasapainoisena. Nuoret kokivat pärjäävänsä ja tyytyväisyyttä siitä.

Fyysis-aineellisessa ulottuvuudessa merkittävässä roolissa on niin oleminen ja toimeentulo, kuin mielekäs tekeminen ja itsensä toteuttaminen toiminnan kautta (Niemelä 2014, 151–152). Haastatelluilla nuorilla väheni häiriökäyttäytyminen ja päihteidenkäyttö, ja nykyhetkessä nuorten toiminnallisuus oli suuntautunut yhteiskunnallisesti hyväksyttävään työ- ja vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin. Tukiasuntotoiminnan aikainen työskentely auttoi nuoria perusasioissa, kuten päivärytmin ylläpidossa, etuuksien hakemisessa ja budjetin laatimisessa kuukaudelle. Samankaltaista konkreettista työskentelyä kuvasi Lenz-Rashid (2018, 363) amerikkalaisessa ohjelmassa. Haastatellut nuoret joutuivat nopeasti opettelemaan omasta kodista huolehtimista. Aiemmin sijaishuoltopaikassa tai kotona nuorella oli

huolehdittavanaan yksi huone. Nyt nuorella oli siivous- ja tiskausvastuu aina kun puhtaanapidon tarvetta tuli. Lähes kaikki haastatellut kokivat rankkana ja yllättävän suurena vastuun kodinhoidollisista tehtävistä. Kaikki saivat taidot kuitenkin riittävälle tasolle eivätkä olleet esimerkiksi saaneet häätöjä siisteyden laiminlyöntien takia.

Kielellis-sosiaalisessa ulottuvuudessa näkyivät haastateltujen nuorten taustassa haasteet läheisissä ihmissuhteissa. Tukiasumisen aikana korostui nuorilla läheiset suhteet kavereihin, sekä luottamuksellisen suhteen luominen tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaajaan. Ratkaisukeskeinen ja dialoginen työskentelytapa ovat olleet lisäämässä nuoren kokemaa luottamusta työntekijään, mutta ajan myötä myös omaan osaamiseen ja pärjäämiseen. Ehrling (2014, 4) korostaa työskentelyssä vuorovaikutussuhteiden merkitystä ja Hänninen ja Poikelä (2016, 161–163) jatkavat, että vuorovaikutuksessa myönteiset tuntemukset ja empaattisuus lisäävät hyvinvointia ja selviytymisen kokemusta. Nuorten pärjääminen elämän sosiaalisilla osa-alueilla näkyi heidän sitoutumisessaan ja kontaktien laadussa. Tukiasumisen jälkeen nuoret kokivat työelämän ja hektisen elämäntilanteen vähentäneen sosiaalisten kontaktien määrää, mutta nuorilla sosiaalinen pääoma oli kuitenkin samalla kasvanut. Kolme vanhinta haastateltua olivat kaikki olleet yli viisi vuotta samassa työpaikassa, mikä kertoo heidän kyvystään sitoutua työhön ja työyhteisöön, ja olla luottamuksen arvoisia. Myös nuoremmilla haastatelluilla oli usein pitkiä työsuhteita taustallaan. Tukiasumisen päättäneet nuoret kertoivat haastatteluhetkellä myös olevansa hyvissä väleissä läheistensä kanssa. Nuorilla oli muodostunut opiskelujen ja työelämän myötä laajempi sosiaalinen verkosto, mikä kertoo sosiaalisesta pääomasta (ks. Niemelä 2014, 157).

Haastatteluhetkellä tukiasuntotoiminnan päättäneet nuoret olivat vielä aikuiselämän alkutaipaleella ollessaan kaikki alle kolmekymmenvuotiaita. Nuorilla oli pitkästi elämäkokemusta, mutta kuitenkin elämänmittainen kasvu vielä alussa. Niemelä (mt., 157–158) sanoo sosiaalisen pääoman olevan paitsi luottamusta, myös valtaa ja käytössä olevia resursseja. Ajattelen, että haastateltujen nuorien ei kuulukaan olla taustansa huomioiden vaikuttajina tai korkeassa sosiaalisessa asemassa vielä haastatteluhetkellä. Useampi haastateltu pohti omia kokemuksiaan suhteessa muihin samanlaisessa tilanteessa oleviin nuoriin. Myöhemmin, kun nuoret ovat kasvanut jo mittoihinsa, he voivat alkaa ”nauttia suuren joukon luottamusta ja arvostusta” (Niemelä mt., 157). Haastatelluista nuorista moni oli hyvin sanavalmis ja avoin kertomaan kokemuksistaan. Työ- tai yhdistystoiminnassa heille voi hyvin avautua tilaisuuksia päästä kertomaan omista kokemuksistaan ja vaikuttamaan tuleville nuorille tarjottaviin palveluihin.

Psyykkis-henkiseen ulottuvuuteen kuului nuorten minän ja itsetietoisuuden kasvu, ja myös itsemäärääminen ja autonomisuus olivat tässä ulottuvuudessa merkittävässä roolissa (ks. Niemelä mt., 158–159). Nuorilla oli taustallaan usein kokemuksia, että eivät pärjänneet koulussa ja vanhemmat eivät kyenneet pitämään heitä kotona. Nuoret kertoivat myös hyväksikäytöstä kaverisuhteissa. Silti nuoret lähtivät itsenäiseen asumiseen 16- tai 17-vuotiaina ja yhtä lukuun ottamatta tässä tukiasumisen aikana onnistuivat. Nuoret kipuiliivat asumisen alkuun jännitysten ja pelkojen kanssa. Haastatteluhetkellä nuoret muistelivat alkuaikojia, jolloin yksinolo saattoi kääntyä tunteeksi yksinäisyydestä ja vapaus huoleksi omillaan pärjäämisestä. Nykyhetkessä näkyi nuorten henkinen kasvu. Nuoret kykenivät nimeämään myös vaikeita tunteita, joita tukiasumistoimintaan liittyi. Tukiasumisen päättäneillä nuorilla oli myös armollisuutta itseään kohtaan ja tukiasumisen aikaisiin tekemisiin. Nuoret näkivät käytöksessään kasvuun ja vaikeaan tilanteeseen liittyvää reagoitua. Usea haastateltu nuori myös toi esille, että vaikka monessa tilanteessa olisi voinut toimia toisin, oli kuitenkin kokonaisuudessaan pärjännyt hyvin, ja oli siksi tyytyväinen nykyhetkeen. Hänninen ja Poikela (2016, 160) pohtivat, että empatiaa kokenut tulee hyväksytyksi ja hänen tarpeensa puolustautua vähenee. Ajattelen, että tukiasuntotoiminnan prosessin aikana toistui riittävän usein haastatellun nuoren mainitsema tunteiden purkautuminen, uuden mahdollisuuden antaminen ja aloittaminen uudelleen ”puhtaalta pöydältä”, jotta nuori pystyi nykyhetkessä antamaan saman mahdollisuuden itselleen ja näkemään aiemman toimintansa, jos ei hyvänä, niin hyväksyttävänä.

Haastatelluista yhdeksästä neljällä oli tukiasumisen aikana tukiasuntojen sosiaalihojauksen lisäksi nuorisopsykiatrian tuki. Ehrling (2014, 4) sanoikin mielenterveyden pulmien kohdalla niiden esiintyvyydelle olevan tyypillistä, että pulmat näkyvät suurimmalta osin jo ennen 21 vuoden ikää. Kaikki nuoret saivat myös epävirallista tukea sosiaalisesta verkostostaan. Yksi haastatelluista sanoi, että psykiatrialla työntekijät vaihtuivat ja siksi tukiasuntotoiminnan työntekijän pysyvyys oli tärkeää. Toinen koki, että ei psykiatrialta saanut tarvitsemaansa tukea. Tukiasuntotoiminnan tuki oli muita yhteistyötahoja tiiviimpää, koska alaikäisillä nuorilla tapaamisia toteutui useita kertoja viikossa ja psykiatrialla nuori kävi korkeintaan viikoittain. Silti usea haastateltu koki, että tukiasuntotoiminnan tapaamisia voisi olla enemmän. Nuoret toivat esille, että kyseessä ovat vielä alaikäiset nuoret, jotka tarvitsevat tiiviimpää kontrollia ja nuoren tilanteen mukaan tiukempia sääntöjä itsenäistymisen kynnyksellä.

Vaikka tuen ja kontrollin tarvetta onkin, ei ulkopuolelta sanellen saada parhaita muutoksia, vaan nuoren itsensä on muutostarpeet nähtävä ja työskentelyyn sitouduttava. Ellonen ja Korkiamäki (2006, 221) kuvailivatkin hyvinvoinnin kasvattamisen kohdalla olevan kyseessä tuen, kontrollin ja osallisuuden yhteisvaikutus. Niemelä (2014, 69, 73) toteaa, että tunne-elämyksissä kyse on olemassaolon kokemuksista, tietokokemukset jäsentävät maailmankuvaamme ja tahto nähdään olemuksellisuuden suuntaamisena tiedostettuihin päämääriin. Niemelä (mt., 74) jatkaa, että tahdon ääripäissä ovat toisaalta kulttuuriset ja opitut tavat, toisaalta vapaa, omalla harkinnalla valintoja tekevä tahto. Yhdeksällä haastatellulla nuorella oli kullakin omanlaiset opitut tavat ja edellä kuvattuja perhekuulttuurista nousseita tapoja elää. Lähdekirjallisuudessa Bunting (2017, 34–35) nosti esille haasteiden ylisukupolvisuuden ja lapsuuden perheen opitut käytösmallit. Merkittävänä psyykkis-henkisen ulottuvuuden tekijänä nuorilla olikin lähtökohtiinsa nähden täysin toisenlaisen arvomaailman omaksuminen (ks. Niemelä mt., 159). Nuorilla oli taustallaan vanhemprien päihdekäyttöä, hylkäämiskokemuksia ja väkivaltaa, kuten tutkimuksessaan Perälä (2014, 56) huomioi: haastavista tilanteista tulevilla nuorilla puolella oli alkoholistivanhempi perheeseen.

Riskitekijöistä ja lapsuuden perheen kulttuurista johtuen nuoret opettelivat tukiasuntotoiminnan aikana toisenlaista tapaa elää itsenä ja suhteessa läheisiin. Niemelä (mt., 59–60) sanoo, että ihmiset ovat sidottuja menneisyyden ”tiedostamattomiin kokemuksellisiin muistoihin”, joiden käsittely Niemelän mukaan kasvattaa itsetietoisuutta, mutta ei useinkaan ole helppoa. Haastatellut nuoret olivat kääntäneet elämäntahtinsa toisenlaiseksi. Päihkeitä käyttäneiden vanhemprien malli ei ollut nuorten aikuiselämään seurannut mukana. Osa nuorista kertoi, että täysi-ikäistyminen oli tuonut päihdekokeiluja ja menevämpää vaihetta elämässä, mutta ei ollut sitä jatkanut pidempään. Viimeistään opiskelujen ja työnsaannin myötä oli rauhoittumista tapahtunut. Monilla tukiasumisen päättäneillä nuorilla oli haastatteluhetkenä puoliso ja yhdellä oli lapsi. Monilla oli myös lemmikki, jonka eräs haastateltu mainitsi hyväksi harjoitteluksi vanhemmuuteen.

Hyvinvointia on Karjalaisen ja Kananon (2017, 159) mukaan itsetuntemus ja lupa olla päättämässä omista asioistaan. Jokainen nuorista valitsee itsenäisesti alansa, läheisten ja työntekijöiden voimatta siihen lopulta liiemmin vaikuttaa. Niemelä (mt., 152–160) kuvaillee, että osalla toiminta ja tekeminen painottuu fyysisiin aloihin, käsillä tekemiseen, toisilla taas sosiaaliseen palvelutyöhön tai henkistä tieto-taitoa vaativaan työhön ja toimintaan. Niin myös haastatellut nuoret toimivat monilla eri aloilla. Yhteiskunnalliselta kannalta

monipuolisuus on rikkaus. Samalla yksilölle karttuu alasta riippumatta osaamista, varmuutta ja turvaa, joka on henkistä pääomaa. Vaikka ominaisuuksiin ei voida vaikuttaa, on työskentely luomassa mainittua suuntaa nuoren elämässä. Nuoret saivat tukiasuntotoiminnan jopa viiden vuoden työskentelyn aikana suuntaa yhteiskunnan normien mukaisempaan tapaan elää ja olla. Haastatellut nuoret kertoivat useita esimerkkejä siitä, että oppivat toimimaan odotusten mukaisesti, jotta pääsivät helpommalla. Saatuaan hyväksyntää ja palautetta toiminnastaan, nuori teki itse valinnan ja valitsi päämääräkseen olla luottamuksen arvoinen ja ”tehdä asiat hyvin”. Tämä on Kariston (2016, 30) kuvailemaa vastavuoroisuutta ja toisaalta Seikkulan ja Arnkilin (2013, 6–7) mainitsemaa tilaa antavaa läsnäoloa, jolloin nuori on vahvistanut autonomiaansa tekemällä ratkaisuja, jotka ovat hänelle tuoneet hyvää. Työskentely on ollut dialogista ja päämäärä on lopulta ollut yhteinen (ks. Karisto 2016, 28–29).

Tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaus oli nuorten kertoman mukaan paljon käytännön tukea, kuten asennusapua, asiointiapua ja kaavakkeiden täyttöapua. Suuressa roolissa haastateltujen nuorten puheessa näkyy kuitenkin, että sosiaaliohjaus on pitkälti puhetyötä. Niemelä (mt., 129) kuvailee kielellis-sosiaaliseen ulottuvuuteen kuuluvaa vuorovaikutuksen tasoa, jonka perustana on ”moraaliarvojen ja velvollisuuksien, hyvien tavoitteiden ja oikein tekemisen merkitysten yhteisymmärrys. -- yhteisön jäsenet ymmärtävät yhteiselämän ohjeet ja sitoumukset jotensakin samalla tavalla ja toimivat sen mukaan”. Kyseessä ei ole niinkään puheen sisältö, kuin muut merkityksiä luovat keinot. Ahola ja Furman (2016, 139) kuvailivat tätä sanoen, että ratkaisukeskeisyys on ennen kaikkea tapa puhua ja toimia asiakkaan kanssa. Nuoret eivät kertoneet saaneensa ohjeistuksia elämässä oikein toimimiseen, tai oivaltaneensa tukiasuntotoiminnan työntekijän puheiden perusteella elämänsä tärkeitä arvoja. Nuoret ovat oivallukset tehneet mainittujen tunne-elämän ja tiedollisten kokemusten kautta.

Haastatellut nuoret puhuivat kuuntelemisesta, aitoudesta ja välittämisestä, ja siitä että työntekijää oikeasti kiinnosti juuri hän ja hänen tarpeensa. Samoin Iverson ja kollegat (2018, 21–27) kuvailevat ratkaisukeskeisyyttä sanoen sen koostuvan rakentavasta kuuntelusta ja asiakkaan inhimillisestä kohtaamisesta. Kertomansa mukaan nuoret olivat saaneet palautetta tekemisistään. Palaute oli myös antanut nuoren ymmärtää, että hän oli hoitanut tekemänsä asian erityisen hyvin. Tällä tavoin kuvaavat asiakkaan dialogista kohtaamista Hänninen ja Poikela (2016, 115–116). He sanovat, että aidon kiinnostuksen lisäksi asiakkaalle on välitettävä tunnelma, että hän ei ole sanonut mitään väärää. Tämä on omiaan lisäämään

nuoren sitoutumista ja halua saada uudestaan samankaltaista palautetta ja onnistumisenkokemuksia. Niemelä (mt., 59–60) kuvaileekin, että vaikeiden tapahtumien jälkeisessä kasvuprosessissa tärkeää on ”saada ikävien muistojen tilalle positiivista kokemusaineistoa ja uusia myönteisiä merkitysyhteyksiä.”

Täsmällisesti ei voida todentaa, kuinka paljon tukiasumisprosessin läpikäyvillä nuorilla nimenomaan sosiaaliohjauksen tuki on tuonut muutosta. Viidessätoista vuodessa tukiasuntotoiminnassa on ollut mukana kymmeniä nuoria, joista yhdeksän nuoren otos ei anna kattavaa kuvaa. Kuten aiemmin pohdin, voi toisia nuoria haastatteleamalla tulla toisenlaisia tuloksia. Tutkielmaani haastatelluista nuorista ei voi tehdä kaikkia tukiasumisprosessin läpikäyneitä koskevia yleistyksiä, mutta näiden yhdeksän nuoren kohdalla olen arviota esittänyt siitä, mikä osuus tukiasuntotoiminnalla on kyseisen nuoren matkalla. Ajattelen, että tukiasumisen aika on ollut merkittävässä roolissa muokkaamassa nuorten käsitystä itsestään suopeammaksi ja ymmärtäväisemmäksi. Nuoret näkivät haasteista huolimatta kasvuaan ja onnistumisiaan. Olen haastateltujen nuorten kanssa samaa mieltä, että kaikkea tätä kasvua ei olisi tapahtunut ilman usean vuoden tukea luottamuksellisessa kohtaamisessa tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjauksessa.

Tutkielmassani olen nostanut esille tukiasumisen prosessin läpikäyneiden täysi-ikäisten nuorten kokemuksia lähtökohdista tukiasumiseen, sen aikaisesta työskentelystä sekä ajatuksia heidän nykyisestä elämäntilanteestaan. Nuorten kertomuksissa näkyi haastava lähtötilanne ja lapsuudenkodin kokemukset, tuen tarve, teini-iän vaikutukset käyttäytymiseen ja kasvu nykyhetkeen. Haastatellut nuoret kuvailivat tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjausta kuuntelevana ja välittävänä työskentelynä. Yksi haastatelluista kuvasi työntekijän ominaisuudeksi ”aavistuksenomaisen lapsellisuuden” ja taidon ”hypätä nuoren asemaan”. Sama nuori myös totesi, että hänen omatyöntekijästään voisi tehdä miljoona kopiota ja sen avulla laajentaa tukiasumistoimintaa.

Ennen haastatteluja tutustuin tukiasumisen prosessiin tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaajan henkilökohtaisella tiedonannolla. Tästä sain pintapuolisen käsityksen työntekijöiden ratkaisukeskeisestä työotteesta ja tuen yksilöllisestä räätälöinnistä nuorille. Tämänhetkisistä työntekijöistä tukiasumistoiminnan 15-vuotisen taipaleen aikana yksi sosiaaliohjaaja on työskennellyt alusta alkaen, toinen hänen kanssaan työparina 13 vuoden ajan ja kolmas työntekijä 10 vuotta. Tutkielmaa tehdessä toiminnan neljäs työntekijä on jäänyt pois ja uusia työntekijöitä ollaan rekrytoimassa toiminnan laajentuessa muille alueille.

Mielestäni nykytilanne on relevantti mietittäessä mitä haastatellut nuoret ovat tukiasunto-toiminnalta saaneet ja minkälaisena työskentelyn tulisi kuntayhtymässä jatkua. Mielestäni mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi tutkimus narratiivisin menetelmin tukiasuntotyöntekijöiden näkökulmasta työskentelyyn. Haluaisin selvittää, minkälaisia merkityksiä työntekijät itse työlleen asettavat ja mikä saa heidät etsimään yhdelle nuorelle maalausseinää, toisen viemään kuntosalille tai Ikeaan ja olemaan kolmannen kuuntelija murrosiän myllyryksessä.

Kiinnostavaa on myös, minkälaiset panostuksen työntekijät työssään voivat antaa. Ei ole vieras ajatus, että myös sosiaalialalla pyritään kustannustehokkuuteen ja säästöihin. Tukiasuminen esitellään toimintana, jonka tarkoitus on laitossijoituksia purkaa ja kokonaan välttää. Nuoret siirtyvät tukiasumiseen jopa 16-vuotiaina ja lapsuudentraumojen takia vielä kehitykseltään keskeneräisinä. Haastatelluista nuorista yli puolet toivoivat enemmän tapaamisia työntekijän kanssa. Olisi mielenkiintoista saada konkretisoitua tukiasumistoinnilla saatavat säästöt ja tehdä näkyväksi hyöty käytetyistä työtunneista. Tukiasuntotoiminnan ympärillä olisikin tärkeä kehittää niin määrällisiä kuin laadullisia vaikuttavuuden arvioinnin mittareita.

Tutkielman teko on opettanut minulle paljon ja toivoisin voivani jatkaa aiheesta eteenpäin. Tutkielmaani analysoidessa olen joutunut tekemään rajauksia osin Pro gradu -tutkielman laajuuden takia, mutta osaltaan myös aineiston asettamien rajoitteiden takia. Useassa kohdassa analyysiä totesin, että minulla ei ollut niin kattavaa aineistoa kuin olisin halunnut esitellä. Kuten aiemmin mainitsin, en selvittänyt teemahaastattelussa mielestäni riittävästi nuorten lapsuudenkodin olosuhteita. Näistä olisin saanut paremman käsityksen nuoren lähtökohtiin liittyvistä riskitekijöistä. Myös nykyhetkestä olisin toivonut voivani esitellä kattavammin tuloksia. Jos tekisin haastattelut uudestaan, selvittäisin tutkittavilta lisää heidän nykyisistä itsearvostuksen ja itsensä toteuttamisen ajatuksistaan. Kuitenkaan tämän tutkielman laajuus huomioiden ei ollut mahdollista haastatella nuoria uudestaan. Suon tämän itselleni oppimisprosessiksi ja uuden mahdollisuuden tullen, perehdyn entistä tarkemmin teoreettiseen viitekehykseen sen koko laajuudessa, jotta haastattelun aihealueet ovat riittävästi kattavat.

Koen, että tässä mittakaavassakin tutkielmani nostaa tukiasuntotoiminnan läpikäyneiden nuorten äänen kuuluville. Koen, että haastatellut nuoret olivat riittävän heterogeeninen ryhmä siihen. Ajattelen, että tutkielma nostaa esille paitsi nuorten parissa työskentelyn

merkityksen heidän hyvinvointinsa lisäämisessä ja yhteiskunnan varojen säästämässä, myös työskentelytavat. Mielestäni mikä tahansa työskentely ei samaa asiaa aja, vaan esitellyt ratkaisukeskeisen ja dialogisen vastavuoroisuuden työtavat ovat ne keinot, jotka asiakkaiden tilanteita vakauttavat ja myönteisiä selviytymisen kokemuksia tuottavat. Pidän nuorten nostamia kokemuksia niin suuressa arvossa, että ajattelen että samoja työskentelytapoja tulisi hyödyntää laajemmin sosiaalityön kentässä.

Tiedän, että ratkaisukeskeisen koulutuksen ovat käyneet tukiasuntotoiminnan sosiaalihoitajien lisäksi myös muut alan toimijat, mutta oma työni lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävissä on osoittanut, että arkipäivän työskentely ei tavoita toiminnalle asetettuja tavoitteita. Moni varmasti haluaisi työskennellä dialogisemmin ja asiakasta kohtaavammin, mutta ei koe saavansa siihen tarvittavia resursseja. Toivon, että tämä tutkielma on osoittanut syrjäytymisen hinnan ja sen vastakohtana läsnäolevan ja aikaa antavan työskentelyn merkityksen hyvinvoinnin rakentajana.

Lähteet

- Ahola, Tapani & Furman, Ben 2016: Ongelmista ratkaisuihin – lyhytterapian perusteet. Uusintapainos. Alkuperäinen painos 1993. Lyhytterapiainstituutti Oy. Helsinki.
- Ahlström, Nilla 2015: Kiintymyssuhteen merkitys trauman siirtymisessä yli sukupolvien. Teoksessa Suokas-Cunliffe, Anne (toim.): Häpeästä myötätuntoon – Näkökulmia vakaan traumatisoitumiseen. Traumaterapiakeskus. Helsinki, 185–213.
- Aikuistumisen kiemurat tutkimuksen kohteena 2019: Suomen Punaisen Ristin internetsivut. Päivitetty 12.2.2019. <https://www.punainenristi.fi/uutiset/20190211/aikuistumisen-kiemurat-tutkimuksen-kohteena>. Viitattu 12.2.2020.
- Angelin, Anna 2009: Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna. <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1504320&fileOid=1515043>. Dissertation. Lundin yliopisto. Viitattu 10.3.2020.
- Asunnottomat 2018: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Selvitys 3/2019. <https://www.ara.fi/download/noname/%7B92F73B7B-C89B-47C7-A92D-B250F0340280%7D/144423>. Viitattu 25.4.2020.
- Bunting, Lisa & Web, Mary Anne & Shannon, Rachel 2017: Looking again at troubled families: parents' perspectives on multiple adversities. *Child & family social work* 22, 31–40.
- Curry, Susanna. R. & Abrams, Laura. S. 2015: Housing and social support for youth aging out of foster care: state of the research literature and directions for future inquiry. *Child and adolescent social work journal* 32 (2), 143–153.
- De Matos, Margarida Gaspar & Camacho, I. & Reis, M. & Costa, D. & Galvão, D. 2016: Worries, coping strategies and well-being in adolescence: highlights from HBSC study in Portugal. *Vulnerable children and youth studies* 11 (3), 274–280.
- Ehrling, Leena 2014: Uusi työtapo nuorten monimuotoisiin ongelmiin - kokemuksia MDFT:n mahdollisuuksista. Paintprinting. Helsinki.
- Ellonen, Noora & Korkiamäki, Riikka 2006: Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö - kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-Kustannus. Jyväskylä, 221–247.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2015: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. PS-kustannus. Juva. 27–44.
- Heckman, James. J 2013: Giving kids affair change. The Mit press. Lontoo.
- Hilli, Petri & Ståhl, Timo & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina 2017: Syrjäytymisen hinta - case investoinnin kannattavuuslaskelma. Julkari - avoin julkaisuarkisto. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliym.pdf?sequence=2 Viitattu 7.3.2020.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Ensimmäinen painos 1997. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Hänninen, Kaija & Poikela, Ritva 2016: Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.): Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus University Press. Helsinki, 148–164.
- Iverson, Chris & George, Evan & Ratner, Harvey 2018: Brief coaching – ratkaisukeskeinen lähestymistapa. Suom. Susanna Tuomi-Giddings. Alkuperäinen teos Brief coaching: a solution focused approach vuodelta 2012. Lyhytterapiainstituutti Oy. Helsinki.
- Kananoja, Aulikki & Karjalainen, Pekka 2017: Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteisötyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti

- & Marjamäki, Pirjo (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Neljäs uudistettu laitos. Ensimmäinen laitos 2007. Tietosanoma Oy. Helsinki, 156–169.
- Karisto, Antti 2016: Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.): Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus University Press. Helsinki, 25–38.
- Kuntalaki. 10.4.2015/410.
- Kvasny, Lynette 2019: Online support for youth transitioning from foster care to college and adulthood. Teoksessa Goldkind, Lauri & Wolf, Lea & Freddolino, Paul. P. (toim.): Digital socialwork - Tools for practice with individuals, organizations, and communities. Oxford University Press. New York, 72–89.
- Kwak, Yoonyoung & Lu, Ting & Christ, Sharon 2017: Organized and unstructured activity participation among adolescents with child protective services in the United States. *Child & Youth care forum* 46 (4), 495–517.
- Laajasalo, Taina & Pirkola, Sami 2012: Ennen kuin on liian myöhäistä - Ehkäisevän mielenterveystyön toimivia käytäntöjä palvelujärjestelmän kehittäjille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 27/2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-686-1> Viitattu 21.3.2020.
- Laki asunto-olojen kehittämisestä. 29.11.1985/919.
- Lappalainen, Raija. 2010. Elämä kasvattaa – Luottamus lastensuojelun tukiasuntotoiminnan piirissä olleiden nuorten elämäkulussa. Lisensiaatintutkimus. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lenz-Rashid, Sonja 2018: A transitional housing program for older foster youth: How do youth fare after exiting? *Children and Youth Services Review* 88 (2018), 361–365.
- Myrskylä, Pekka 2011: Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 12/2011. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+työmarkkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf>. Viitattu 25.4.2020.
- Mäkelä, Jukka 2013: Ehkäisevät palvelut kunniaan. Teoksessa Hastrup, Arja & Hietanen-Peltola, Marke & Jahnukainen, Johanna & Pelkonen, Marjaana (toim.): Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen - Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Juvenes Print. Tampere, 19–22.
- Mäntylä, Ritva 2007: Kertovan muutosselonteon menetelmä. Teoksessa Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (toim.): Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere University Press. Tampere, 40–61.
- Niemelä, Pauli 2009: Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Jyväskylä, 209–236.
- Niemelä, Pauli 2014: Systemaattinen ihmiskäsitys – Ihminen järjestelmänä: rakenne ja toiminta. United press global.
- Niemi, Marja-Leena 2015: Haasteita nuoren asumisen polulla. Teoksessa Majamaa, Karoliina (toim.): Nuoret, velka ja yhteiskunta - koukusta loukkuun. Nuoret ja velka -hankkeen seminaarijulkaisu. Suomen akatemia, 45–68.
- Nätkin, Ritva 2011: Äiti maaperänä. Teoksessa Vaarla, Suvi (toim.): Alkoholin vaurioittamat – Raskaudenaikaisen alkoholikäytön vaikutukset lapsen elämään. Kehitysvamma-liitto. Espoo 119–134.
- Perälä, Marja-Leena & Salonen, Anne & Halme, Nina & Nykänen Sirpa 2011: Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita?: Vanhempien näkökulma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 36 / 2011. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085199> Viitattu 20.2.2020.
- Ristikari Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika

- 2016: Suomi nuorten kasvu ympäristönä – 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Nuorisotutkimusseura ry. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 9/2016. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2013: Dialoginen verkostotyö. Neljäs painos. Ensimmäinen painos 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Sohlman, Risto 2019: Tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaajan henkilökohtainen tiedonanto. 1.11.2019.
- Suvisaari, Jaana 2015: Millaiselta mielenterveys- ja päihdeongelmakenttä näyttää vuonna 2015? Teoksessa Partanen, Airi & Moring, Juha & Bergman, Viveca & Karjalainen, Jouko & Kesänen, Minna & Markkula, Jaana & Marttunen, Mauri & Mustalampi, Saini & Nordling, Esa & Partonen, Timo & Santalahti, Päivi, & Solin, Pia & Tuulos, Tytti & Wuorio, Sanna (toim.): Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpäperi 20/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-538-7> Viitattu 30.9.2019.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Ensipainos 2002. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Wrede-Jäntti, Matilda 2010: Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv. Institutet för hälsa och välfärd. Forskning 31/2010. Yliopistopaino. Helsinki.

Liite 1.

Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä

Etelä-Kymenlaakson nuorten palvelut
Tukiasuntotyö

Kymsote

VALMIUDET ITSENÄISEEN ASUMISEEN

Tukiasuminen on nuorelle mahdollisuus itsenäistyä tuetussa asumismuodossa. Tukiasumisen lähtökohtana on oma tahto ja sitoutuminen asumissopimukseen tukiasuntotyön kanssa.

Talous

- Osaa avata postit ja käy ne läpi säännöllisesti
- Sitoutuu laatimaan ja noudattamaan yhdessä laadittua budjettia
- Osaa maksaa laskut ja huolehtii laskujen hoitamisen eräpäivään mennessä
- Osaa ennakoida kuukauden tulot ja menot (tulevat jatkuvat laskut esim. puheli, netti...)
- Kantaa vastuun siitä, että osaa pyytää apua tarvittaessa
- Maksaa vuokran ja kotivakuutuksen eräpäivään mennessä

Viranomaisyhteistyö

- Opettelee ja tutustuu työntekijöiden kanssa viranomaisverkostoon ja niiden sijaintiin (Kela, te-toimisto, asuntotoimisto, maistraatti, verotoimisto...)
- Täyttää ja laatii yhdessä työntekijän kanssa tukihakemukset ja muut viralliset hakemukset
- Käy läpi ja varmistaa hakemusten päätökset säännöllisin välein työntekijän kanssa
- Informoi työntekijöitä mahdollisista muutoksista ja opettelee pysymään ajan tasalla omaan elämään liittyvistä viranomaispäätöksistä

Koulu- ja työelämä

- On suorittanut peruskoulun
- On opiskelupaikka ja näyttö opintojen etenemisestä tai vaihtoehtoisesti työ-, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta tai vastaava päivätoiminta

Vapaa-aika ja sosiaalinen verkosto

- Pitää kiinni vuorokausirytmistä
- Osaa olla myös yksin
- Harrastusten ylläpitäminen/uusien etsiminen
- Ylläpitää/luo yhteyksiä perheeseen ja muihin läheisiin henkilöihin

Asumisen perustaidot

- Osaa tehdä kaupassa tarpeelliset hankinnat taloudellisesti
- Osaa laittaa ruokaa säännöllisesti
- Osaa pitää asunnon siistinä säännöllisesti
- Osaa pestä pyykkiä

Terveys

- Huolehtii omasta terveydestään ja osaa tarvittaessa hakeutua lääkäriin
- Huolehtii omasta lääkityksestään säännöllisesti, osaa uusia tarpeelliset reseptit ja asioida apteekissa
- Huolehtii omasta henkilökohtaisesta hygieniasta säännöllisesti
- Huolehtii ehkäisystä
- Päihteiden käyttö hallinnassa

Liite 2.

ASUMISSOPIMUS

Sitoudun noudattamaan tätä asumissopimusta, joka koskee asumistani tukiasunnossa.

Asukas: _____

Asunnon osoite: _____

Asumisen alkamispäivä: _____

1. Sitoudun noudattamaan taloyhtiön järjestyssääntöjä sekä huolehdin siitä, että myös vieraani noudattavat niitä.
2. Sitoudun siihen, ettei tukiasunnossani käytetä eikä säilytetä päihteitä tai olla päihteiden vaikutuksen alaisena, eikä myöskään tupakoida.
3. Suostun siihen, että tukiasunnosta takavarikoidaan mm. terä- tai ampuma-aseita sekä päihteet ja reseptilääkkeet, joihin ei ole reseptiä.
4. Huumausainerikkomusepäilystä kerrotaan aina sosiaalityöntekijälle, joka päättää jatkotoimista.
5. Sitoudun huolehtimaan siitä, että vieraani poistuvat tukiasunnolta klo 22.00 mennessä.
6. Tukiasunnolla ei saa olla yövieraita, ellei niistä ole erikseen sovittu tukiasunto-toiminnan sosiaalihojaajien kanssa. Omista poissaoloistani keskustelen ennakoon tukiasunto-toiminnan sosiaalihojaajien kanssa.
7. Tukiasunnosta poistetaan luvattomat vieraat tukiasuntotoiminnan sosiaalihojaajan toimesta, tarvittaessa käytetään virka-apua.
8. Vastaan oman tukiasuntoni siisteydestä, kunnosta ja omaisuudesta. Ilmoitan heti vioista ja puutteista tukiasunnossa tukiasuntotoiminnan sosiaalihojaajalle.
9. En ota lemmikkieläimiä tukiasuntoon.
10. Noudatan sovittuja tapaamisaikoja tukiasuntotoiminnan sosiaalihojaajien ja muiden viranomaisten kanssa.
11. Tukiasuntotoiminnan sosiaalihojaaja voi tehdä myös kotikäyntejä ilman ennalta sovittua aikaa, mikäli siihen on erityistä tarvetta.
12. Tukiasuntotoiminnan sosiaalihojaajat voivat tarvittaessa tulla asuntoon vara-avaimella, mikäli siihen on erityistä tarvetta.
13. Tukiasuntoon muuttaessa on oltava pankkitunnukset virallisia asiointeja varten.
14. Mikäli tukiasuntoni tilat vahingoittuvat asumis-/vuokrasopimuksen aikana tai asunnosta viedään sinne kuuluvia tavaroita pois pysyvästi, minua laskutetaan aiheutuneista kustannuksista.
15. En luovuta tukiasunnon avaimia kenellekään enkä teetä niitä lisää. Pois muuttaessani palautan avaimet poisuuttopäivänä tukiasuntotoiminnan sosiaalihojaajalle. Mikäli pois muuttaessani avain jää palauttamatta, niin lukot vaihdetaan ja minua laskutetaan syntyneistä kustannuksista.
16. Mikäli pois muuttaessani tukiasunto jää siivoamatta, niin tukiasunnon siivoamisesta laskutetaan minua siivousalan yritysten taksojen mukaan.

17. Sitoudun noudattamaan tätä asumissopimusta. Mikäli laiminlyön asumissopimuksessa mainittuja ehtoja, asumis- ja vuokrasopimus voidaan purkaa 14 vuorokauden kuluessa.
18. Asumis- ja vuokrasopimuksen irtisanomisaika on asukkaalle 1 kk. Tätä sopimusta on tehty kolme (3) kappaletta; yksi asukkaalle, yksi sosiaalityöntekijälle ja yksi tukiasunto-toiminnasta vastaavalle.

Paikka ja pvm _____

Asukkaan allekirjoitus

Tukiasuntotoiminnan sosiaaliohjaajan
allekirjoitus

Liite 3.

TUTKIELMATIEDOTE

Teen Lapin yliopiston opiskelijana Pro gradu -tutkielmaa Kotkan tukiasuntotoiminnasta. Aineistoa kerään haastattelemalla työntekijöitä ja tukiasunnossa asuneita täysi-ikäisiä nuoria. Yksittäinen haastattelu kestää noin tunnin.

Voit missä vaiheessa tahansa ilmoittaa, jos et enää halua olla mukana haastattelussa tai esittää mieleesi nousseita kysymyksiä haastattelusta taikka sen käytöstä. Haastattelut äänitetään ja kirjoitetaan tekstimuotoon, minkä jälkeen äänitteet hävitetään. Tekstimuotoisesta keskusteluaineistosta tuotetaan tutkielmaraportti, joista ei ole mahdollista tunnistaa haastatteluihin osallistuneita henkilöitä.

Jos sinusta tuntuu, että voisit osallistua haastatteluun, niin allekirjoita tämä lomake. Voit soittaa tai lähettää sähköpostia myöhemminkin, jos haluat tietää lisää tutkielmasta.

Suuri kiitos osallistumisestasi!

Terveisin,

Hanna

Hanna Keisa: hanna.keisa@kymsote.fi 040 568 7279

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Olen lukenut tutkimustiedotteen ja suostun osallistumaan haastatteluun annettujen ohjeiden mukaisesti. Voin halutessani peruuttaa tai keskeyttää osallistumiseni missä vaiheessa tahansa. Tutkimustuloksiani saa käyttää sellaisessa muodossa, jossa minua ei voi tunnistaa.

TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVAN SUOSTUMUS

Päiväys

Allekirjoitus

Liite 4.

Teemahaastattelun runko

Taustoitus Ikä, sukupuoli

TUKIASUMINEN

Autonomia

Muutos

Oma koti

Yksinolo

Asuttaminen

Mikä tekee kodista kodin

Vapaus

Täysi-ikäistyminen

Itselle tärkeät asiat

Asioiden hoito

Työntekijän rooli

Kodin hankinnat

Vapaa-aika

Vanhempien suhtautuminen

Koti vai kämppä

Sosiaaliset suhteet

Mistä kuuli

Oma valinta

Prosessin nopeus

Mikä vaikutti

Psyykkiset tarpeet

Sitoutuminen

Haasteet, pelot

Ohjauksen määrä

Ahdistus

Oikea-aikaisuus

Yksinäisyys

MUU ELÄMÄ

Elämäntarina

Elämäntilanne nyt

Tausta

Pääasiallinen toimi

Perhetilanne

Perhesuhteet

Lähtökohdat

Päihteet, ulosotto, velat

Harrastukset